

EUROPOS KALBŲ LOBYNAS

DAUGIAKALBYSTĖS POLITIKOS IR PRAKTIKOS
TENDENCIJOS EUROPOJE

Projeką remia:

Švietimo ir kultūros GD

Mokymosi visą gyvenimą programa

Šis projektas finansuojamas remiant Europos Komisijai.
Šis leidinys atspindi tik autoriaus požiūrį, todėl Komisija
negali būti laikoma atsakinga už bet kokį jame pateikiamos
informacijos naudojimą.

REDAKTORIAI: Guus Extra ir Kutlay Yağmur

TURINYS

PADĖKA	2	ŠALIES APŽVALGA: LIETUVA	74
ĮVADAS		ĮVADAS	
<i>Martin Hope</i>	5	<i>Guus Extra, Martin Hope ir Kutlay Yağmur</i>	74
PAGRINDINIŲ TYRIMO REZULTATŲ APTARIMAS		Oficialieji dokumentai ir duomenų bazės apie kalbų įvairovę.....	74
<i>Guus Extra ir Kutlay Yağmurr</i>	7	Kalbos ikimokyklinio ugdymo sistemoje.....	75
PIRMA DALIS: EUROPOS DAUGIAKALBYSTĖS POLITIKOS IR PRAKTIKOS RODIKLIŲ LINK		Kalbos pradinio ugdymo sistemoje.....	76
<i>Guus Extra ir Kutlay Yağmur</i>	12	Organizavimas.....	76
1.1 Europos daugiakalbystę skatinantys veiksniai.....	13	Mokytojai.....	78
1.2 Trikalbystės formulė ir įvairiakalbystė.....	18	Kalbos viduriniojo ugdymo sistemoje.....	79
1.3 Tirtų kalbų įvairovė.....	19	Organizavimas.....	79
1.4 Apklausoje tirtos kalbų vartojimo sritys.....	20	Mokytojai.....	80
1.5 Duomenų rinkimas ir trijų miestų metodas.....	21	Kalbos profesinio ir universitetinio lavinimo sistemoje.....	82
1.6 Tyrimo metodologija.....	23	Kalbos profesinio rengimo sistemoje (trys institucijos).....	82
ANTRA DALIS: EUROPOS KALBŲ LOBYNO REZULTATAI PAGAL ŠALIS IR REGIONUS		Kalbos viešojo universitetinio lavinimo sistemoje (trys institucijos).....	83
<i>Kutlay Yağmur, Guus Extra ir Marlies Swinkels</i>	26	Kalbos žiniasklaidoje.....	84
2.1 Oficialieji dokumentai ir duomenų bazės apie kalbų įvairovę.....	27	Kalbos viešųjų paslaugų sektoriuje ir viešosiose erdvėse:.....	86
2.2 Kalbos ikimokykliniame ir pradiniam ugdyme.....	32	Institucionalizuotos miestų (savivaldybių) kalbų strategijos.....	86
2.3 Kalbos pradiniam ugdyme.....	36	Sakytinės bendravimo priemonės mieste.....	87
2.4 Kalbos viduriniame ugdyme.....	44	Rašytinės bendravimo priemonės mieste.....	88
2.5 Lyginamoji rezultatų ikimokykliniame, pradiniam ir viduriniame ugdyme apžvalga.....	52	Kalbos verslo įmonėse.....	89
2.6 Kalbos profesinio ir universitetinio mokymo sistemų.....	54		
2.7 Kalbos žiniasklaidoje.....	58		
2.8 Kalbos viešųjų paslaugų sektoriuje ir viešosiose erdvėse.....	61		
2.9 Kalbos verslo įmonėse.....	65		
2.10 Lyginamoji daugiakalbystės profilių ne švietimo srityje apžvalga pagal domenus.....	69		
Pirmame ir antrame skyriuose panaudota literatūra.....	70		
Priedas.....	72		
Terminų žodynelis.....	72		

PADEKA

Europos kalbų lobyno koordinatoriai:

Karin Berkhout, *Babilono* sekretorė, Tilburgo universitetas

Guus Extra, Kalbų ir mažumų skyriaus pirmininkas, Tilburgo universitetas

Martin Hope, projekto *Europos kalbų lobynas* direktorius (2009 m. – 2012 m. rugpjūčio mėn.), Britų taryba

Simon Ingram-Hill, projekto *Europos kalbų lobynas* direktorius (nuo 2012 m. rugsėjo mėn.), Britų taryba

Christiane Keilig, komunikacijos koordinatorė, Britų taryba

Eilidh MacDonald, projekto koordinatorė, Britų taryba

Nadine Ott, buvusi vyresnioji projekto vadovė, Britų taryba

Aneta Quraishy, vyresnioji projekto vadovė, Britų taryba

David Sorrentino, komunikacijos vadovas, Britų taryba

Marlies Swinkels, Kultūrinių studijų katedra, Tilburgo universitetas

Kutlay Yağmur, daugiakalbystės dėstytojas (docentas), Tilburgo universitetas

Europos kalbų lobyno iniciatyvinė grupė:

Juan Pedro de Basterrechea, lėšų pritraukimo ir pardavimų direktorius, Servanteso institutas

Guus Extra, Kalbų ir mažumų skyriaus pirmininkas, Tilburgo universitetas

Mário Filipe, viceprezidentas, Camões institutas

Martin Hope, Beniliukso ir ES biuro direktorius, Britų taryba (iki 2012 m. rugpjūčio mėn.)

Simon Ingram-Hill, Vengrijos biuro direktorius, Britų taryba (nuo 2012 m. rugsėjo mėn.)

Thomas Huddleston, politikos analitikas, Migracijos politikos grupė

Tony Jones, vyresnysis patarėjas, Anglų kalbos naujovės, Britų taryba

Elidir King, direktorius, *Languages Company*

Ulla-Alexandra Mattl, koordinatorė, ES nacionalinių kultūros institucijų tinklas (EUNIC), Briuselis

Xavier North, generalinis prancūzų kalbos ir Prancūzijos kalbų atstovas, Generalinė prancūzų kalbos ir Prancūzijos kalbų delegacija

Aneta Quraishy, vyresnioji projekto vadovė, Europos kalbų lobynas

Joe Sheils, buvęs Kalbų mokymo ir politikos departamento vadovas, Europos Komisija

Wolf von Siebert, projektų valdymas, Kalbos ir integracijos skyrius, Gėtės institutas

Liliana Szczuka-Dorna, Šiuolaikinių kalbų katedros vadovė, Poznanės technologijos universitetas

Partnerių konsorciumas:

Šis pirmasis leidinio *Europos kalbų lobynas – daugiakalbystės politikos ir praktikos tendencijos Europoje* leidimas buvo parengtas glaudžiai bendradarbiaujant su patikimų partnerių konsorciumu, kuriems esame be galo dėkingi už energiją ir atsidavimą:

Austrija: EDUCULT, *Denken und Handeln im Kulturbereich*

Belgija: Migracijos politikos grupė, EUNIC Briuselis, Danų kultūros institutas ir Gento universitetas (*Steunpunt Diversiteit en Leren* / Įvairovės ir mokymosi centras)

Bosnija ir Hercegovina: Sarajevo universitetas, Filosofijos fakultetas

Bulgarija: Sofijos universitetas, Klasikinės ir šiuolaikinės filologijos fakultetas

Danija: Danų kalbos taryba

Estija: Nacionalinis egzaminų ir kvalifikacijos centras

Prancūzija: *Observatoire Européen du plurilinguisme*

Vokietija: Hamburgo universitetas, LIMA – Kalbų įvairovės valdymas miesto vietovėse ir Gėtės institutas

Graikija: Pietryčių Europos tyrimų centras

Vengrija: Kalbotyros tyrimų institutas, Daugiakalbystės tyrimų centras

Italija: *Università per Stranieri di Siena*, LEND

Lietuva: Lietuvos socialinių tyrimų centras, Darbo ir socialinių tyrimų institutas, Valstybinė lietuvių kalbos komisija

Nyderlandai: Tilburgo Universitetas – *Babilonas*, Daugiakalbės visuomenės studijų centras, *Fryske Akademy*

Lenkija: Švietimo kokybės institutas

Portugalija: ILTEC – Teorinė ir kompiuterinė lingvistika, Camões institutas

Rumunija: Švietimo centras 2000+, EuroEd fondas

Ispanija: Servanteso institutas, Nebrijos universitetas, Kultūros katedra, Barselonos universitetas

Šveicarija: Fribūro universitetas, Daugiakalbystės institutas

Ukraina: Socialinės ir politinės psichologijos institutas

Jungtinė Karalystė: *Languages Company*, Valų kalbos taryba, Nacionalinis kalbų centras CILT (atliko pirminį tyrimą)

Asocijuotieji partneriai

Europos Taryba, Strasbūras

Europos šiuolaikinių kalbų centras, Gracas

Taip pat už vertingą pagalbą ir bendradarbiavimą dėkojame mūsų kolegoms iš Britų tarybos šiose šalyse:

Austrija: Martin Gilbert

Belgija: Julia Kofler, Kirsi Suutarinen

Bosnija ir Hercegovina: Samir Avdibegovic ir Alisa Mulalic

Bulgarija: Tzvetanka Panova

Danija: Dorte Friis ir Brid Conneely

Estija: Ursula Roosmaa

Prancūzija: Marianne Garcia

Vokietija: Michael Croasdale

Graikija: Alison Weedall

Vengrija: Viktoria Vas ir Agota Biro

Italija: Susan Costantini

Lietuva: Vilma Bačkiūtė

Nyderlandai: Manon de Ruijter, Aleksandra Parcinska ir Canan Marasligil

Lenkija: Alicja Dudziak

Portugalija: Fátima Dias

Rumunija: Ruxandra Popovici

Ispanija: Raquel Fernandez Montes

Ispanija (Katalonija): Isabella Petith

Šveicarija: Caroline Morrissey ir Simon Brimblecombe

Ukraina: Irina Sukhinina ir Elena Gorsheniova

Jungtinė Karalystė (JK): Tony Jones

Velsas (JK): Simon Ford

Taip pat esame nuoširdžiai dėkingi šiems ekspertams, recenzentams ir šalių apžvalgų autoriams, sutikusiems pasidalinti savo išsamiomis žiniomis ir pateikti duomenis, kuriais remiasi pirminė ataskaita:

Austrija

Michael Wimmer, EDUCULT

Anke Schad, EDUCULT

Waldemar Martyniuk, Europos Taryba, ECML

Belgija

Piet Van Avermaet, Gento Universitetas

Rebecca Marx, Danų kultūros institutas

Bosnija ir Hercegovina

Ivo Komsic, Sarajevo universitetas, Filosofijos fakultetas

Jasmin Dzindo, Sarajevo universitetas, Filosofijos fakultetas

Bulgarija

Gueorgui Jetchev, Sofijos universitetas

Galina Sokolova, Sofijos universitetas

Danija

Sabine Kirchmeier-Andersen, Danų kalbos taryba

Anne Holmen, Kopenhagos universitetas, Anglų, germanų ir romanų kalbų katedra

Estija

Kersti Sostar, Nacionalinis egzaminų ir kvalifikacijos centras

Prancūzija

Prancūzijos iniciatyvė grupė:

Louis Jean Calvet, Provanso universitetas

Christos Clairis, Europos daugiakalbystės observatorija

Valérie Drake, Užsienio reikalų ministerija

Claire Extramiana, Generalinė prancūzų kalbos ir Prancūzijos kalbų delegacija

José Carlos Herreras, Europos daugiakalbystės observatorija

Michel Lefranc, Švietimo ministerija

François Monnanteuil, Švietimo ministerija

Xavier North, Generalinė prancūzų kalbos ir Prancūzijos kalbų delegacija

Christian Tremblay, Europos daugiakalbystės observatorija

Claude Truchot, Strasbūro universitetas

Vokietija

Joana Duarte, Hamburgo universitetas, LIMA

Ingrid Gogolin, Hamburgo universitetas, LIMA

Patrick Grommes, Hamburgo universitetas, LIMA

Emel Özcep, Hamburgo universitetas, LIMA

Uwe Mohr, Gėtės institutas

Barbara Thiel, Gėtės institutas

Wolf von Siebert, Gėtės institutas

Rolf C. Peter, Gėtės institutas

Heike Uhlig, Gėtės institutas

Graikija

Sara Hannam, Oksfordo Brukso universitetas
Evangelia Papathanasiou, Pietryčių Europos tyrimų centras
Zoi Tatsioka, Pietryčių Europos tyrimų centras
Nikos Zaharis, Pietryčių Europos tyrimų centras

Vengrija

Csilla Bartha, Vengrijos mokslų akademija,
Daugiakalbystės tyrimų centras
Noemi Nagy, Vengrijos mokslų akademija,
Daugiakalbystės tyrimų centras

Italija

Monica Barni, *Università per Stranieri di Siena*
Silvia Minardi, *lend – lingua e nuova didattica*

Lietuva

Boguslavas Gruževskis, Lietuvos socialinių tyrimų centras
Julija Moskvina, Lietuvos socialinių tyrimų centras
Irena Smetonienė, Valstybinė lietuvių kalbos komisija
Meilutė Ramonienė, Vilniaus universitetas
Skaistė Aleksandravičiūtė.

Nyderlandai

Cor van der Meer, *Fryske Akademy*
Saskia Benediktus, *Fryske Akademy*

Portugalija

Lachlan Mackenzie, ILTEC – Teorinės ir kompiuterinės
lingvistikos institutas
Fabíola Santos, ILTEC – Teorinės ir kompiuterinės
lingvistikos institutas
Lis Gonçalves, ILTEC – Teorinės ir kompiuterinės
lingvistikos institutas
Nuno Carvalho, ILTEC – Teorinės ir kompiuterinės
lingvistikos institutas
Maria Helena Mateus, ILTEC – Teorinės ir
kompiuterinės lingvistikos institutas
Cristina Faustino, Camões institutas

Rumunija

Anca Nedelcu, Švietimo centras 2000+
Monica Dvorski, Švietimo centras 2000+
Stefan Colibaba, EuroEd fondas
Anca Colibaba, EuroEd fondas
Monica Vlad, EuroEd fondas
Călin Rus, Timișoaros kultūrų institutas

Ispanija

Marta Genís, *Universidad Nebrija*
Ivan Igartua, Kultūros departamentas
Xavier Vila, Barselonos universitetas

Šveicarija

Raphael Bertele, Fribūro universitetas, Daugiakalbystės institutas
Bernhard Lindt, Fribūro universitetas, Daugiakalbystės institutas
Susanne Obermayer, Fribūro universitetas,
Daugiakalbystės institutas

Ukraina

Lyubov Naydonova, Socialinės ir politinės psichologijos institutas

Jungtinė Karalystė

Phillip Harding-Esch, *Languages Company*
Elidir King, *Languages Company*
Teresa Tinsley, *Alcantara Communications*
Nick Byrne, Londono ekonomikos ir politikos
mokslų mokyklos Kalbų centras
Hywel Jones, Valų kalbos komisaras
Meirion Prys Jones, Valų kalbos taryba
Mike Kelly, Soutamptono universitetas

Velsas

Colin Williams, Kardifo universitetas

Ankstesni dalyviai:

Kathryn Board, Nacionalinis kalbų centras CILT
Youping Han, Nacionalinis kalbų centras CILT
Nick Joujou, Nacionalinis kalbų centras CILT

IVADAS

Martin Hope, *Europos kalbų lobyno projekto direktorius* (2009 m. – 2012 m. rugpjūčio mėn.)

Britų taryba, kaip Jungtinės Karalystės kultūrinių ryšių organizacija, yra įsipareigojusi užmegzti ilgalaikius pagarba grįstus ryšius tarp Jungtinės Karalystės ir kitų šalių žmonių. *Europos kalbų lobynas* (EKL) – projektas, kurį vykdome drauge su Europos Sąjungos šalių nacionaliniais kultūros institutais (EUNIC) ir kitais partneriais Europoje, tiksliai atitinka mūsų kultūrinių ryšių misiją. EKL projektu siekiame paskatinti Europos politikos formuotojus ir praktikus daugiau bendradarbiauti kuriant daugiakalbystės politiką ir gerąsias praktikas. Tokia daugiakalbystės politika užtikrintų, kad kultūriniai mainai ir toliau būtų skatinami ir puoselėjami mokyklose, universitetuose ir plačiojoje visuomenėje. Tikime, kad visiems europiečiams, nepriklausomai nuo amžiaus, labai svarbu išsiugdyti platesnį tarptautinį akiratį, ypač jeigu Europa, kaip visuma, siekia pristatyti save kaip gerai pasirengusią užmegzti verslo santykius su 21-ojo amžiaus sparčiai augančiomis ekonominėmis jėgomis.

Nuo pat įkūrimo 1934 m. Britų Taryba padėjo besimokantiems anglų kalbos visame pasaulyje veiksmingiau bendrauti su žmonėmis iš kitų šalių ir pagerinti įsidarbinimo galimybes, rengdama individualius kursus, o pastaruoju metu ir kursus internete. Taip pat bendradarbiaujame su ministerijomis ir regioninėmis švietimo institucijomis, kad prisidėtume prie mokytojų profesinio tobulėjimo. Galbūt kiek mažiau žinoma apie mūsų pastangas paskatinti užsienio kalbų mokymąsi Jungtinėje Karalystėje – Užsienio kalbų pagalbininkų programą, užsienio kalbų vadovėlių rengimą JK mokykloms ir mokyklų partnerysčių su kitų šalių mokytojais ir studentais gerinimą. 2011–2012 m. Jungtinėje Karalystėje dirba daugiau nei 2 500 užsienio kalbų pagalbininkų iš prancūzų, vokiečių ir ispanų kalbas vartojančių šalių, taip pat iš Italijos, Kinijos, Japonijos, Omano ir Rusijos. Šie pagalbininkai padeda mūsų pačių užsienio kalbų mokytojams pradinėse ir vidurinėse mokyklose, praturtina kultūrinį pamokų turinį.

Europos kalbų lobynas yra mūsų, kaip organizacijos, įsipareigojimo dalis remti Europos kultūrų dialogą ir įvairovę – įvairovę, kuri aplink mus reiškiasi daugybe kalbų atmainų ir jų turtingumu, kad ir kur gyventume. Šiuo leidiniu pažymime pirmojo šio projekto etapo užbaigimą. Leidinyje pateikiamos pradinio tyrimo išvados apie dabartinę kalbų politiką ir praktiką mūsų partnerių šalyse, atskleidžiama, kokie „kalbų lobynai“ slėpi kiekvienoje iš jų. Tyrime išsiskėlėme aukštą tikslą ištirti įvairaus statuso kalbas – užsienio kalbas, regionines ir mažumų kalbas, imigrantų kalbas ir valstybines kalbas. Nagrinėdami valstybines kalbas, žiūrėjome būdų, kaip mūsų institucijos sudaro sąlygas naujai atvykusiesiems mokytis valstybinės kalbos, kuri tokia svarbi švietime ir darbo rinkoje.

Tyrime, žinoma, susitelkėme ties švietimu, nes paprastai būtent šioje srityje mokoma ir mokomasi kalbų, tačiau, be švietimo, taip pat žiūrėjome ir kitų sričių – tyrėme kalbų politiką ir praktiką žiniasklaidoje, viešosiose paslaugose ir viešosiose erdvėse,

versle. Esame įsitikinę, kad turtinga kalbinė aplinka už mokyklos ribų yra tiek pat svarbi gerinant kitų kalbų ir kultūrų pripažinimą ir žinias, kiek ir formalusis mokymas. Gera kalbų politika gali padaryti miestus svetingesnius lankytojams ir miesto gyventojams, gera kalbų praktika versle – suteikti įmonėms konkurencinį pranašumą, kalbų įvairovė televizijoje ir radijuje – padidinti toleranciją ir atvirumą bet kurioje visuomenėje.

Bendrieji *Europos kalbų lobyno*, kurį remia ir Europos Komisija, uždaviniai yra šie:

- gerinti pasikeitimą gerosiomis praktikomis skatinant kultūrų dialogą ir socialinę įtrauktį per kalbų mokymą ir mokymąsi;
- skatinti europinį bendradarbiavimą vystant kalbų politiką ir praktiką įvairiuose švietimo sektoriuose ir platesnėje visuomenėje;
- plėsti informuotumą apie ES ir Europos Tarybos rekomendacijas, skatinančias kalbų mokymąsi ir kalbinę įvairovę visoje Europoje.

Pirmasis tyrimo etapas, aprašytas šioje knygoje, suteikia pagrindą kurti Europos kalbų politikos formuotojų ir praktikų tinklams ir partnerystėms. Esame užsimoję sukurti 1 200 žmonių tinklą iš ikimokyklinio ugdymo bendruomenių, formaliojo švietimo sektoriaus, universitetų ir kolegijų, verslo pasaulio, viešųjų paslaugų ir viešųjų erdvių, žiniasklaidos ir imigrantų asociacijų. Esame įsitikinę, kad tik tada, kai visos šios grupės dirbs kartu, galėsime sukurti iš tiesų turtingas visuomenes, kuriose būtų suvokiama kalbų svarba mūsų bendruomenių ir visuomenių sanglaudai ir gerovei, taip pat ir mūsų klestėjimui.

Iki šiol padaryti darbai būtų buvę neįmanomi be partnerių ir tyrėjų konsorciumo, kuriems norėtume padėkoti už jų atsidavimą ir kantrybę. Tilburgo universiteto Daugiakultūrės visuomenės studijų centro *Babilonas* komanda – Guus Extra, Kutlay Yağmur, Marlies Swinkels ir jų pagalbininkė Karin Berkhout, nusipelnė ypatingų pagyrimų už didžiulės užduoties įvykdymą – jie sukūrė tyrimo struktūrą, apibendrino visų šalių duomenis ir pateikė išvadas šiam leidiniui.

Viliuosi, kad pradiniai tyrimo rezultatai sužadins jūsų smalsumą ir prisidės prie diskusijų apie kalbų naudą jūsų šalyje. Mes iš tikrųjų gyvename Europos kalbų lobyne ir susiduriame su iššūkiu, kaip jį kuo geriau išnaudoti mūsų visų labui.

Europos Taryba (ET)

Europos kalbų lobyno projekte nutarta remtis Europos Tarybos ilgametėmis tradicijomis ir didele darbo kalbų politikoje patirtimi su 47 šalimis narėmis. Europos Taryba savo ruožtu priėmė projekto vadovų, Britų tarybos, bendradarbiaujančios su EUNIC, kvietimą įsijungti į pradinį vystymo ir bandymų etapą, ypač klausimais, susijusiais su Tarybos politikos priemonių įgyvendinimu.

Europos Taryba organizuoja visos Europos forumą, kurio tikslas dalintis kompetencija ir patirtimi, paremta bendromis vertybėmis ir pagarba skirtingų kultūrų kontekstui. Tais pačiais sumetimais Taryba remia ir bendruosius šio projekto tikslus: palengvinti keitimąsi gerąja praktika skatinant kultūrų dialogą ir socialinę įtrauktį, skatinti Europos bendradarbiavimą formuojant kalbos politiką ir praktiką ir didinti visuomenės informuotumą apie Europos vertybes ir vienijančius principus. Pačios Europos Tarybos siekis yra pasinaudoti EKL projekto rezultatais, kurie parodys, kaip galima sustiprinti jos politikos priemonių ir politinių veikslių poveikį skatinant kalbinę įvairovę bei daugiakalbį ir tarpkultūrinį švietimą.

Europos Taryba nori padėkoti projekto autoriams ir vadovams už jų darbą ir puikiai supranta iššūkius, su kuriais projektui teko susidurti, bandant sukurti itin sudėtingą darinį ir pritaikyti jį daugiau nei dvidešimtyje skirtingų kontekstų. Tikimasi, kad diskusijos ir pasitarimai, vykę pirminiame projekto etape, suteiks tolesniam tobulinimo etapui reikalingą grįžtamąjį ryšį.

Europos Taryba, pasiūliusi savo konsultacijas apie Tarybos vykdomą politiką ir su ja susijusius veiksmus, neprisiima atsakomybės už šio leidinio ar susijusių spausdintų ar elektroninių dokumentų turinį, už kurį atsakingi patys autoriai.

Skaitytojai kviečiami apsilankyti Europos Tarybos tinklalapyje, kuriame pateikiama pati naujausia informacija apie Tarybos konvencijas, rekomendacijas, priemones ir tarpvyriausybinių bendradarbiavimo veiklą.

GD II – Demokratijos generalinis direktoratas

Demokratinio pilietiškumo ir aktyvumo direktoratas - Švietimo departamentas

Kalbų politikos skyrius

www.coe.int/lang

Šaltinių ir nuorodų platforma daugiakalbiam ir tarpkultūriniam švietimui

Europos šiuolaikinių kalbų centras

www.ecml.at

Pagrindinių tyrimo rezultatų aptarimas

Guus Extra ir Kutlay Yağmur

Nepaisant iššūkių, su kuriais teko susidurti lyginant daugiakalbystės ir įvairiakalbystės politiką ir praktiką skirtingose šalyse ir regionuose, šiame tyrime sukaupti duomenys sudaro išsamų tarpvalstybinių išvalgų šaltinį. Nekalbant apie daugiakalbystės ir įvairiakalbystės *pripažinimo laipsnį*, visose 24 tirtose šalyse ir regionuose sutinkama daugiakalbystės ir įvairiakalbystės pavyzdžių, laikomasi daugelio Europos Sąjungos (ES) ir Europos Tarybos (ET) rekomendacijų. Tikimės, kad politikos formuotojai, praktikai ir šios srities specialistai, atsižvelgdami į čia pateikiamas tarpvalstybines lyginamąsias išvadas ir šalių apžvalgose (žr. TREČIA DALIS) tyrėjų pateiktus kontekstinius duomenis, sugebės atpažinti gerąsias praktikas, kurios vėliau galėtų pasitarnauti kaip pagrindas tolesnei plėtrai ir žinių mainams. Toliau apibendrinamos pagrindinės tyrimo išvados apie visas tirtas kalbų vartojimo sritis.

Oficialieji dokumentai ir duomenų bazės apie kalbų įvairovę

- Valstybinės ir regioninės ir mažumų kalbos minimos beveik visų šalių ir regionų teisės aktuose, užsienio kalbos – keturiolikoje šalių ir regionų, o imigrantų kalbos – tik šešiose šalyse ir regionuose.
- Beveik visų šalių ir regionų oficialiuose kalbų politikos dokumentuose kalbama apie valstybinių ir užsienio kalbų skatinimą, apie regioninių ir mažumų kalbų skatinimą – 18-oje šalių ir regionų, apie imigrantų kalbas – tik keturiose šalyse ir regionuose.
- *Europos regioninių ir mažumų kalbų chartiją* (ECRML) yra ratifikavę 11 šalių parlamentai iš 18 tyrime dalyvavusių šalių o pasirašiusios – Italijos ir Prancūzijos vyriausybės. Bulgarija, Estija, Graikija, Lietuva ir Portugalija nėra nei ratifikavę, nei pasirašę šios Chartijos.
- Daugiausiai regioninių ir mažumų kalbų sutinkama Pietryčių ir Centrinės Europos šalių švietimo sistemoje. Vakarų Europos kontekste išimtį sudaro Italija ir Prancūzija, nes šiose šalyse aptinkama didelė kalbų pasiūla. Chartijoje nepateikta aiškaus „regioninių“ ar „mažumų“ kalbų apibrėžimo, tačiau joje akivaizdžiai neužsimenama apie imigrantų kalbas. Vakarų Europos šalyse imigrantų kalbos vyrauja kur kas daugiau nei regioninės ar mažumų kalbos, tačiau jos rečiau pripažįstamos, saugomos ir (ar) skatinamos.
- Dauguma šalių ir regionų yra susipažinę su oficialiais duomenų apie kalbas rinkimo mechanizmais, dauguma iš jų nukreipti į trijų rūšių kalbų vartojimą – valstybines kalbas, regionines ir mažumų kalbas bei imigrantų kalbas. Tik penkiose iš 24 šalių ir regionų iš viso nekaupiami duomenų apie kalbas, tai – Austrija, Bosnija ir Hercegovina, Danija, Graikija ir Nyderlandai. Portugalijoje renkami duomenys tik apie valstybinę kalbą.
- Taip pat įvairuoja pagrindiniai oficialiuose nacionalinių ar regioninių duomenų rinkimo mechanizmuose užduodami klausimai apie kalbų vartojimą. Daugiau nei pusėje tyrime dalyvavusių šalių ir regionų klausiama apie namų kalbas, kitur klausiama apie pagrindinę ir (arba) gimtąją kalbą.

Kalbos ikimokykliniame ugdyme

- Daugelyje ES ir ET dokumentų pabrėžiama ankstyvojo kalbų mokymosi svarba. Ikimokykliniame lygmenyje 14 iš 24 apklaustų šalių ir regionų visiems moksleiviams teikia papildomą valstybinės kalbos mokymą, finansuojamą valstybės lėšomis. Nyderlandai ir Ukraina tam skiria daugiausiai laiko.
- Užsienio kalbų šiame ugdymo lygmenyje mokoma septyniose šalyse ir regionuose: Anglijoje, Bosnijoje ir Hercegovinoje, Baskų krašte, Bulgarijoje, Estijoje, Ispanijoje, Katalonijoje, Škotijoje ir Ukrainoje, tačiau kai kur valstybės programas finansuoja tik iš dalies arba už viską moka tėvai ar globėjai. Dažniausiai siūloma mokytis anglų, prancūzų ir vokiečių kalbų.
- Regioninių ir mažumų kalbų siūloma mokytis 17-oje šalių ir regionų, paprastai šių kalbų mokymą pilnai finansuoja valstybė arba atitinkamas regionas. Kai kuriose šalyse norint suformuoti grupę reikalaujama tam tikro mokinių skaičiaus. Didžiausia kalbų pasiūla sutinkama Austrijoje, Italijoje, Ukrainoje ir Vengrijoje.
- Imigrantų kalbų mokymas ikimokykliniame ugdyme vis dar retas reiškinys. Tačiau nepaisant sunkumų, susijusių su tinkamų mokytojų ir mokymo medžiagos atranka, trys šalys (Danija, Ispanija ir Šveicarija) sudaro sąlygas ankstyvo amžiaus vaikams išlaikyti ir vystyti savo kilmės kalbas ir kultūras. Danijoje visos išlaidos dengiamos valstybės, regioninėmis ir vietos lėšomis, o Ispanijoje ir Šveicarijoje pagal dvišalius susitarimus išlaidas iš dalies padengia ir atitinkamos kilmės šalys.
- Ispanija yra vienintelė šalis, kurioje nuo ankstyvo amžiaus mokoma visų tipų kalbų.

Kalbos pradiniam ugdyme

- Pasak Europos Komisijos ir Europos Tarybos, visi europiečiai vaikai turėtų mokytis dviejų kalbų šalia gyvenamosios šalies valstybinės kalbos(-ų). Pradiniame ugdyme, išskyrus Italiją ir Ukrainą, visose šalyse ir regionuose naujai atvykusiems vaikams sudaromos sąlygos papildomai mokytis valstybinės kalbos.
- Visose šalyse ir regionuose, išskyrus Velsą, pradiniame ugdyme mokoma užsienio kalbų. Danijoje ir Graikijoje privalomos dvi užsienio kalbos, o 18-oje šalių ir regionų privaloma viena užsienio kalba. Anglijoje, Šiaurės Airijoje ir Škotijoje užsienio kalbos yra neprivalomos.
- Užsienio kalbų mokoma nuo pirmųjų pradinio ugdymo metų 12-oje iš apklaustų šalių, septyniose šalyse – nuo pradinio ugdymo vidurio ir tik Nyderlanduose, Škotijoje ir Šveicarijoje užsienio kalbų pradeda mokytis baigiamajame pradinio ugdymo etape.
- Anglų, prancūzų ir vokiečių kalbos išsiskiria kaip labiausiai paplitusios užsienio kalbos. Daugeliu atveju visiems moksleiviams viena iš šių kalbų yra privalomas dalykas. Italų, ispanų ir rusų kalbų mokoma kaip privalomų ar pasirenkamų užsienio kalbų.

- Mokant užsienio kalbų, *integruotas dalyko ir kalbos mokymas* (CLIL) plačiai taikomas tik Ispanijoje. Šis metodas taikomas ir kituose 13 šalių ir regionų, tačiau ne taip sistemingai.
- Septynios šalys ir regionai teigia užsienio kalbų mokyme atvirai pasitelkiantys *Bendruosius Europos kalbų metmenis* (CEFR), tačiau gali būti, kad ir daugiau šalių ar regionų savo nacionaliniuose standartuose remiasi CEFR principais ir nuostatomis. Šioje amžiaus grupėje siekiama A1/A2 užsienio kalbos mokėjimo lygio pagal CEFR.
- Regioninės ir mažumų kalbos sutinkamos 22 šalyse ir regionuose, išskyrus Daniją ir Estiją. Dvidešimtyje šalių ir regionų regioninių ir mažumų kalbų pamokos ar šiomis kalbomis vedamos kitų dalykų pamokos yra atviros visiems moksleiviams, nepriklausomai nuo jų kilmės kalbų, o Bulgarijoje ir Graikijoje šiuose užsiėmimuose gali dalyvauti tik atitinkamų kalbų gimtakalbiai. Daugelis šalių ir regionų gali pasigirti didele kalbų pasiūla – Austrijoje, Bulgarijoje, Italijoje, Lietuvoje, Rumunijoje, Ukrainoje ir Vengrijoje galima mokytis keturių ar daugiau regioninių ir mažumų kalbų kaip dalyko, nors dažniausiai šios kalbos vartojamos kaip mokymo kalbos. Integruotas dalyko ir kalbos mokymas (CLIL) plačiai taikomas dvylikoje šalių, kitose šešiose šalyse ir regionuose, kaip teigiama, CLIL taikomas tik kai kuriose vietovėse.
- Tik penkiose šalyse ir regionuose pradinio ugdymo lygmenyje mokoma imigrantų kalbų. Tai – Austrija, Danija, Ispanija, Prancūzija ir Šveicarija (Ciuricho kantone). Prancūzijoje ir Šveicarijoje imigrantų kalbų gali mokytis visi moksleiviai, Austrijoje, Danijoje ir Ispanijoje imigrantų kalbų pamokos skirtos tų kalbų gimtakalbiams. Ispanijoje ir Šveicarijoje užsiėmimai organizuojami iš dalies per mokyklos valandas, kitose šalyse ir regionuose – kaip užklausinė veikla. Imigrantų kalbų mokymosi pasiekimai nesusieti su jokiais nacionalinėmis, regioninėmis ar mokyklos nustatytais normomis, tačiau visose šalyse, išskyrus Austriją, vyksta kalbinių įgūdžių stebėseną. Austrijoje ir Danijoje imigrantų kalbų mokymą pilnai finansuoja valstybė, o Ispanijoje, Prancūzijoje ir Šveicarijoje šių kalbų mokymą paprastai finansuoja kilmės šalys.
- Pradiniame ugdyme dirbančių kvalifikuotų kalbų mokytojų pasiskirstymą pagal šalis ir regionus galima būtų apibendrinti taip: kvalifikuoti valstybinės kalbos mokytojai įdarbinami 16-oje iš 24 šalių ir regionų, regioninių ir mažumų kalbų mokytojai – 17-oje iš 22 šalių ir regionų, užsienio kalbų mokytojai – 14-oje iš 23 šalių ir regionų, o dviejuose iš penkių šalių ir regionų įdarbinami kvalifikuoti imigrantų kalbų mokytojai. Anglijoje, Austrijoje, Italijoje, Nyderlanduose, Prancūzijoje, Šiaurės Airijoje, Škotijoje ir Šveicarijoje užsienio kalbų moko bendrosios kvalifikacijos mokytojai. Daugumoje šalių ir regionų organizuojamas visų kalbų, išskyrus imigrantų, mokytojų rengimas ir kvalifikacijos kėlimas.
- Akivaizdi tolesnės užsienio kalbų mokymo plėtros sritis yra mokytojų judumas – devyniuose iš 24 šalių ir regionų ši sritis nesusilaukia visai jokios paramos ir tik Katalonija, kaip teigiama, įgyvendina struktūrines mokytojų judumo programas. Reikėtų dėti daugiau pastangų sudaryti mokytojams sąlygas daugiau laiko praleisti šalyje, kur vartojama jų mokoma kalba, ir taip pasitobulinti kalbinę ir kultūrinę kompetenciją.
- Daugelis šalių ir regionų imasi veiksmingų priemonių didinti kalbų mokytojų skaičių. Baskų kraštas, Danija, Estija ir Šveicarija deda pastangas pritraukti valstybinių kalbų mokytojus. Anglijoje, Bulgarijoje, Danijoje, Fryzijoje, Lietuvoje, Ukrainoje ir Vengrijoje papildomai įdarbinami užsienio kalbų mokytojai. Regioninių ir mažumų kalbų mokytojus stengiamasi pritraukti Baskų krašte, Bosnijoje ir Hercegovinoje, Danijoje, Ispanijoje, Šiaurės Airijoje, Škotijoje ir Ukrainoje. Nei viena iš apklaustų šalių ir regionų aktyviai neieško imigrantų kalbų mokytojų.

Kalbos viduriniame ugdyme

- 21-oje iš šalių ir regionų papildomos valstybinės kalbos mokymo naujai atvykę asmenys susilaukia arba prieš pat pagrindinį ugdymą, arba jau pradėję mokytis ir tik Danijoje, Italijoje ir Ukrainoje tokia parama visai neteikiama.
- Kaip ir tikėtasi, visose šalyse ir regionuose ir žemesnėje, ir aukštesnėje vidurinio ugdymo pakopoje siūloma mokytis užsienio kalbų. Tačiau reikšmingų skirtumų išryškėja lyginant privalomų kalbų skaičių, kalbų pasiūlą, kalbų gebėjimų stebėseną, integruoto dalyko ir kalbos mokymo (CLIL) taikymą, naudojimąsi *Bendraisiais Europos kalbų metmenimis* (CEFR) vertinant pasiektą kalbų mokėjimo lygį.
- Vienintelės šalys, kuriose ir žemesnėje, ir aukštesnėje vidurinio ugdymo pakopoje privaloma mokytis dviejų kalbų yra Austrija, Estija, Lenkija, Prancūzija, Rumunija ir Šveicarija.
- Kaip ir tikėtasi, užsienio kalbų mokymosi pasiekimų tikslai vidurinėse mokyklose kur kas geriau suderinti su CEFR nei pradinėse mokyklose, 13 tirtų šalių ir regionų aiškiai įvardija reikalingą pasiekti lygį. Panašu, kad bendrai sutariama, jog mokantis pirmosios užsienio kalbos turėtų būti pasiektas B2 lygis, o antrosios užsienio kalbos – B1.
- Devyniolikos šalių ir regionų vidurinėse mokyklose mokoma regioninių ir mažumų kalbų. Šalys ir regionai, kuriuose šių kalbų nemokoma, yra Anglija, Danija, Estija, Graikija ir Lenkija.
- Aštuoniolikoje šalių ir regionų, išskyrus Italiją, mokinių įgyti kalbų įgūdžiai tikrinami pasitelkus nacionalines (regionines) ar mokyklos turimas priemones. Austrija ir Velsas neturi nustatytų mokymosi tikslų normų, kitaip nei kitos likusios šalys ir regionai. Visų šalių ir regionų moksleiviai kalbų mokosi nemokamai.

- Keliose šalyse imigrantų kalbų mokoma sistemingai (trijose šalyse ikimokykliniame etape, penkiose – pradiniam etape), o viduriniame ugdyme į šį klausimą teigiamai atsakė aštuonios iš 24 šalių ir regionų. Tai Anglija, Austrija, Danija, Estija, Nyderlandai, Prancūzija, Škotija ir Šveicarija.
- Anglija, Austrija, Danija, Nyderlandai ir Škotija imigrantų kalbų mokymui skiria pilną valstybės finansavimą. Prancūzijoje ir Šveicarijoje imigrantų kalbų mokymą finansuoja moksleivių kilmės šalys, o Estijoje mokymo išlaidas apmoka mokinių tėvai ar globėjai. Vienintelės šalys, kuriose imigrantų kalbų mokoma ir pradinėje, ir vidurinėje mokykloje yra Austrija, Danija, Prancūzija ir Šveicarija.
- Labiausiai paplitusios užsienio kalbos yra anglų, vokiečių, prancūzų, nors taip pat siūloma mokytis ir kitų Europos kalbų, pavyzdžiui, ispanų ar italų. Kai kurios imigrantų kalbos, kaip arabų, kroatų, lenkų, rusų ir turkų, siūlomos kaip pasirenkamos užsienio kalbos, o Nyderlandų ir Prancūzijos vidurinėse mokyklose arabų ir turkų kalbos gerai įsitvirtinusios kaip egzaminų dalykai. Rytų Europos šalyse plačiai paplitusi rusų kalba arba kaip regioninė ir mažumų kalba, arba kaip užsienio kalba.
- Kaip ir pradiniam ugdyme, taip ir viduriniame ugdyme integruotas dalyko ir kalbos mokymas (CLIL) plačiau taikomas mokant regioninių ir mažumų kalbų nei užsienio kalbų. Tik Prancūzijoje, kaip teigiama, šis metodas yra plačiai paplitęs, kitose 14 šalių ir regionų minimi pavieniai atvejai.
- Užsienio kalbų mokytojai yra aukštos kvalifikacijos ir tik Estijoje ir Nyderlanduose užsienio kalbų moko bendrosios kvalifikacijos mokytojai.
- Viduriniame ugdyme tik šiek tiek daugiau struktūrinės paramos skiriama mokytojų judumui nei pradiniam ugdyme. Austrijos ir Katalonijos mokytojai užsienyje praleidžia bent vieną semestrą, tai mokytojų rengimo ir profesinio tobulinimosi dalis. Kitos 17 šalių ir regionų finansiškai remia ir skatina mokytojų judumą. Lieka tik Italija, Portugalija, Prancūzija ir Rumunija – šalys, kuriose kalbų mokytojai turi mažiau galimybių apsilankyti atitinkamas kalbas vartojančiose šalyse.
- Vadovaujantis Europos Sąjungos ir Europos Tarybos rekomendacijomis, daugumos šalių užsienio kalbų mokytojų reikalaujama būti pasiekus tam tikrą užsienio kalbos mokėjimo lygį, o aštuoniose šalyse ir regionuose mokėjimo lygiui nustatyti pasitelkiami *Bendrieji Europos kalbų metmenys* (CEFR). Dažniausiai reikalaujama C1 lygio, tačiau Baskų krašte ir Prancūzijoje pakanka ir B2 lygio.
- Kai kuriose šalyse ir regionuose jaučiamas kalbų mokytojų stygius, todėl imamasi specialių priemonių pritraukti tinkamos kvalifikacijos profesionalus ir paskatinti žmones rinktis kalbų mokytojo profesiją. Naujų mokytojų paieškoje aktyviausios šalys yra Škotija, Baskų kraštas, Anglija, Rumunija ir Šveicarija, kurios stengiasi pritraukti bent trims grupėms (iš visų keturių tirtų) priklausančių kalbų mokytojus.

Kalbos profesiniame ir universitetiniame lavinime

- 67-iose tyrime dalyvavusiuose miestuose buvo surinkta pirminių duomenų iš 69 *profesinio rengimo ir mokymo (VET)* centrų, kuriuose, kaip paaiškėjo, gana plačiai teikiama valstybinės kalbos parama – 30 iš 69 VET institucijų siūlo rinktis įvairias papildomas programas valstybinėmis kalbomis nuo bendrųjų įgūdžių lavinimo iki kursų pažengusiems. 24 institucijose aptinkama ribota pasiūla, o 15 institucijų visai neteikia valstybinės kalbos mokymo.
- Užsienio kalbos sutinkamos 62-ose iš 69 institucijų, 15 iš jų teigia rengiančios daugiau nei keturių kalbų kursus, 22 – trijų ar keturių kalbų kursus ir 25 – vienos ar dviejų kalbų kursus. 41 institucija siūlo didelę programų įvairovę nuo bendrųjų kalbos įgūdžių lavinimo iki kursų pažengusiems, o 18 institucijų siūlo tik bendrojo kalbų kursus. 26 institucijos dirba pagal su CEFR suderintas programas.
- Regioninių ir mažumų kalbų mokoma 25 institucijose, tik 13 iš jų pačios dengia mokymo išlaidas. Šalys ir regionai, kurių visose trijose apklaustose VET institucijose mokoma regioninių ir mažumų kalbų, yra Baskų kraštas, Katalonija, Šiaurės Airija, Velsas ir Vengrija. Imigrantų kalbų mokoma tik keturiose iš apklaustų institucijų – po vieną Anglijoje, Austrijoje, Italijoje ir Velse.
- Kaip ir buvo galima tikėtis, tarp užsienio kalbų pirmąją anglų, prancūzų, vokiečių ir ispanų kalbos, taip pat rusų kalba kai kuriose šalyse ir regionuose mokoma kaip regioninė ir mažumų kalba, kitur ir kaip užsienio kalba. Arabų kalba taip pat sutinkama daugelyje VET institucijų. Didžiausia regioninių ir mažumų kalbų pasiūla esti šalyse ir regionuose, turinčiuose daugiau nei vieną valstybinę kalbą.
- Naujų pirminių duomenų buvo surinkta ir iš 65 bendrųjų (viešųjų) universitetų iš visų tirtų šalių ir regionų. Kaip ir reikėjo tikėtis, visų apklaustų Europos universitetų, patekusių į tyrimo imtį, dėstymo kalba yra valstybinė kalba, nes daugeliu atveju tai kartu ir pagrindinė studentų kalba, ir oficiali atitinkamos šalies kalba. Tačiau daugumoje apklaustų institucijų gali būti dėstoma ir kitomis kalbomis.
- Panašu, kad tarptautinis studentų ir darbuotojų judumas ir siekis pritraukti įvairių studentų iš viso pasaulio lemia anglų kalbos kaip antrosios kalbos statusą daugelyje Europos universitetų ir daugelio vadovėlių leidybą anglų kalba.
- Dauguma universitetų, kaip rekomenduoja ir Europos institucijos, siūlo kalbų kursus ir ne kalbų studentams. Pasiūla plati – 31 institucijoje (beveik pusėje iš visų apklaustųjų) galima rinktis iš daugiau nei keturių kalbų. Tik aštuoni į imtį patekę universitetai ne kalbų studentams nesuteikia galimybių mokytis kitų kalbų. Dėl ribotos tyrimo apimties nenagrinėjome realaus studentų susidomėjimo universitetuose teikiamais kalbų kursais.
- Beveik visi universitetai specialiai stengiasi pritraukti daugiau tarptautinių studentų. Pusė taip pat teigia dedantys sąmoningas pastangas susigrąžinti imigrantų kilmės studentus.
- Europos universitetai remia studentų judumą, tačiau tik dešimtyje universitetų judumo programos yra privalomos kalbų studentams.

Kalbos žiniasklaidoje ir spaudoje

- Norėdami iširti žiniasklaidos kalbų įvairovę, tyrėjams davėme užduotį pagal geriausiai parduodamų laikraščių duomenis tirtuose miestuose fiksuoti nacionaliniame radijuje ir televizijoje per vieną savaitę vartotas kalbas. Daugumoje šalių ir regionų transliuojama radijo ir televizijos programų kitomis kalbomis nei valstybinė. Katalonijoje sutinkama didelė programų pasiūla įvairiomis užsienio kalbomis, regioninėmis ir mažumų kalbomis ir imigrantų kalbomis. Vengrijoje ir Italijoje programos transliuojamos daugiau nei dešimčia skirtingų kalbų.
- EKL išvados apie subtitravimą ir dubliavimą iš esmės nesiskiria nuo ankstesnių tyrimų: maždaug pusė šalių ir regionų paprastai renkasi dubliavimą, kita pusė – subtitrus. Šalys ir regionai, kuriuose ir televizijos programos, ir kino filmai paprastai dubliuojami, yra Austrija, Ispanija, Italija, Katalonija, Lenkija, Šveicarija ir Vengrija; subtitruojami – Anglija, Bosnija ir Hercegovina, Danija, Estija, Fryzija, Graikija, Portugalija, Rumunija, Šiaurės Airija, Škotija, Šveicarija ir Velsas. Kitose šalyse laikomasi mišraus požiūrio ir vienos programos subtitruojamos, kitos – dubliuojamos.
- Siekiant iširti kalbų vartojimą spaudoje, tyrėjai iš visų šalių ir regionų lankėsi atrinktų miestų didžiausiuose spaudos kioskuose ir traukinių stotyse ir, vadovaudamiesi lingvistinio kraštovaizdžio metodologija, sudarė įvairiomis kalbomis prieinamų laikraščių sąrašus. Apskritai, labiausiai paplitę laikraščiai anglų kalba, kiek mažiau – vokiečių, prancūzų, rusų ir italų kalbomis. Laikraščių arabų ir turkų kalbomis paplitimas taip pat gana žymus.
- Taip pat tirtas gestų kalbų pripažinimas ir jų vartojimas žiniasklaidoje nušviečiant svarbiausius įvykius. Gestų kalbos oficialiai pripažįstamos ir skatinamos visose šalyse ir regionuose, išskyrus Baskų kraštą, Daniją, Graikiją, Italiją ir Lenkiją. Pusė apklaustųjų šalių ir regionų sudaro sąlygas kurtiesiems vartoti gestų kalbą oficialiai kreipiantis į įvairias institucijas. Gestų kalbų priemonės nuolat prieinamos per visus svarbius žiniasklaidos įvykius Estijoje ir reguliariai prieinamos kitose devyniose šalyse ir regionuose. Tačiau Italijoje, Lenkijoje ir Rumunijoje, kaip pranešama, tokiomis priemonėmis iš viso nesinaudojama.

Kalbos viešųjų paslaugų sektoriuje ir viešosiose erdvėse

- Tirta miestų vykdoma kalbų politika ir strategijos, taip pat ir kalbų pasiūla teikiant įvairias viešąsias paslaugas. Be to, miestų atstovai suteikė duomenų apie realią kalbų pasiūlą rašytinėje ir sakytinėje komunikacijoje teikiant švietimo, skubios pagalbos, sveikatos, socialines, teisines, transporto, imigracijos ir turizmo paslaugas bei teatrų repertuaruose.
- Iš viso tirti 63 miestai, atrinkti pagal šiuos pagrindinius kriterijus – sostinė, antras pagal dydį miestas ir miestas, kuriame vartojama regioninė kalba. Pasak tyrėjų ataskaitų, visuose miestuose kartu sudėjus paslaugų sektoriuje, be valstybinės kalbos, teikiama dar 140 kitų kalbų.

- Maždaug trečdalis apklaustų miestų plačiai taiko institucionalizuotas daugiakalbystės skatinimo strategijas, o pusė apklaustų miestų praneša teikiantys platų daugiakalbų paslaugų spektrą. Tik viename iš tirtų 63 miestų neteikiama daugiakalbų paslaugų. 23 miestų savivaldybėse kalbų igūdžiai įtraukti į darbuotojų pareigybių aprašymus, 18 miestų savivaldybėse plačiai taikoma praktika darbuotojams organizuoti kalbų kursus. Sprendžiant iš gautų duomenų, penki miestai, turintys geriausiai išplėtotą kalbų politiką, yra Barselona, Krokva, Londonas, Milanas ir Viena.
- Daugiakalbystė labiausiai paplitusi turizmo, imigracijos ir integracijos, teisiųjų paslaugų (žodinėse bendravimo priemonėse) ir transporto (rašytinėse bendravimo priemonėse) srityse. Žemiausias daugiakalbystės lygis aptinkamas kultūros sektoriuje (teatruose) ir politinėse diskusijose ar politinių sprendimų priėmimo. Švietimo paslaugos taip pat neužima aukštos vietos, kaip būti galima tikėtis pagal tai, kad daugelis visoje Europoje mokyklas lankančių studentų ir mokinių (bei jų tėvų) negali sklandžiai bendrauti valstybine šalies, kurioje mokosi, kalba.
- Septyniolika miestų teikia aukščiausiai išvardytas paslaugas daugiau nei keturiomis kalbomis, 23 miestai – keturiomis kalbomis. Miestai, kuriuose, kaip teigiama, kuo įvairesnėmis kalbomis teikiama daugiausiai žodinių paslaugų, yra Aberdynas, Barselona, Belfastas, Glazgas, Lugasas, Madridas, Milanas, Valensija ir Ciurichas.
- Kiek mažiau miestų teigiamai atsakė apie rašytines bendravimo priemones: tik šeši miestai patikino, kad dauguma paslaugų teikiamos daugiau nei keturiomis kalbomis, o 27 miestai – kad trimis arba keturiomis kalbomis. Tai galėtų reikšti, įvairių kalbų vartojimui dokumentuose teikiama mažiau svarbos nei bendraujant, verčiant ar tarpininkaujant tiesiogiai žodžiu.
- Visuose tirtuose miestuose anglų kalba yra dažniausiai sakytinėje ir rašytinėje komunikacijoje vartojama kalba, neskaitant valstybinės kalbos, toliau seka vokiečių, rusų, prancūzų ir ispanų kalbos. Kinų ir arabų kalboms taip pat teikiamas aukštas prioritetas, jos vartojamos daugelyje miestų. Valų, katalonų ir baskų kalbos plačiai vartojamos viešosiose atitinkamų regionų paslaugose. Dažniausiai viešosiose paslaugose vartojamų kalbų pasiskirstymas yra labai panašus į dažniausiai laikraščiuose vartojamų kalbų pasiskirstymą.
- Viešosiose paslaugose ir erdvėse galima išskirti tris sakytinės ir žodinės komunikacijos tikslines grupes: a) tarptautiniai keliautojai, verslininkai ir turistai, b) imigrantų grupės ir c) regioninių ir mažumų kalbų vartotojai.
- Daugumos miestų interneto svetainėse šalia valstybinės kalbos paprastai vartojama anglų kalba. Vokiečių ir prancūzų kalbos taip pat gana paplitusios mūsų tirtuose miestuose. Kai kurių antrųjų pagal dydį miestų interneto svetainės yra labiau daugiakalbės nei atitinkamų šalių sostinių. Pavyzdžiui, Romos interneto svetainėje informacija pateikiama tik italų ir anglų kalbomis, o pramoninis Milanas informaciją teikia aštuoniomis skirtingomis kalbomis, neskaitant italų kalbos. Tas pats pastebėta ir Lenkijoje palyginus Krokvos ir Varšuvos interneto svetainės. Tirtų regioninių miestų interneto svetainėse, be valstybinės kalbos, vėlgia labiausiai paplitusi anglų kalba.

Kalbos versle

- EKL projekte buvo sudaryta speciali apklausa, skirta ištirti įmonių kalbų strategijas, išsiaiškinti, ar jos supranta kalbų svarbą, ar sudaro sąlygas darbuotojams mokytis kalbų. Taip pat norėta ištirti bendraujant su klientais ir reklaminėje medžiagoje vartojamų kalbų spektrą. Nagrinėtus kriterijus galima suskirstyti į tris pagrindines grupes: bendrosios įmonių kalbų strategijos, vidinės kalbų strategijos ir išorinės kalbų strategijos.
- Apklaustos iš viso 484 įmonių, įsikūrusios tyrime dalyvavusių šalių ir regionų didžiuosiuose miestuose. Taikytasi į keturių verslo sektorių įmones – bankus, viešbučius, statybų įmones ir prekybos centrus. Apskritai, nors, palyginti su kitais sektoriais, apklausoje dalyvavo kiek daugiau viešbučių, pavyko išlaikyti gana tolygų duomenų pasiskirstymą.
- Bendrųjų kalbos strategijų požiūriu, ketvirtadalis apklaustų įmonių turi parengusias aiškias kalbų strategijas, daugiau nei pusė įmonių atsižvelgia į kalbas įdarbindami naujus darbuotojus. Ketvirtadalis nuosekliai skatina darbuotojų judumą kalbų mokymosi ir kultūrinio sąmoningumo ugdymo tikslais. Tačiau 70 proc. įmonių nekaupia duomenų apie savo darbuotojų kalbinius gebėjimus ir tik nedidelė dalis pasinaudoja ES programomis, skirtomis kalbų mokymuisi.
- 27 proc. apklaustų įmonių, kaip teigiama, plačiai taiko verslo anglų kalbos mokymo praktiką, 14 proc. sudaro sąlygas negimtakalbiams darbuotojams mokytis valstybinės kalbos, 12 proc. – kitų kalbų. Palyginti nedidelė dalis savo veikloje pasitelkia paskatinimo priemones, 11 proc. įmonių teigia, kad skatinimo praktiką plačiai taiko verslo anglų kalbai, ir tik 5 proc. – valstybinei ar kitoms kalboms. Įmonių skaičius, kurios stengiasi užmegzti ryšius su švietimo institucijomis su tikslu pagerinti savo darbuotojų kalbų gebėjimus, taip pat gana kuklus: tik ketvirtadalis reguliariai ar retkarčiais bendrauja su švietimo sektoriumi rengdamos anglų kalbos kursus, 17 proc. – valstybinės kalbos kursus negimtakalbiams, 14 proc. – kitų kalbų kursus.
- Tirtuose sektoriuose kiek mažiau nei pusė įmonių šalia valstybinės kalbos išorinėje komunikacijoje plačiai vartoja ir anglų kalbą, o 30 proc. interneto svetainėse vartoja ir kitas kalbas.
- Vokiečių, rusų, prancūzų ir ispanų kalbos išryškėja kaip dažniausiai apklaustose verslo įmonėse vartojamos kalbos, tai byloja apie stiprią Europos vidaus rinką. Didelis katalonų, baskų ir galisų kalbų paplitimas atskleidžia šių kalbų svarbą Ispanijos regionuose, o valų kalbos paplitimas atspindi šios kalbos vertę Velse. Kinų, japonų, arabų ir turkų kalbos taip pat vertinamos kai kuriose Europos įmonėse, nors tikėtina, kad šių kalbų svarba yra dar didesnė.

Išvados

Šiame skyriuje pateiktos lyginamosios išvados atskleidžia įdomių daugiakalbystės ir įvairiakalbystės politikos ir praktikos tendencijų Europos kontekste. Kai kurių šalių ir regionų daugiakalbystės politika ir praktika itin gerai išplėta specializuotose kalbų vartojimo srityse, kitos šalys ir regionai turėtų padaryti didesnę pažangą, kad atitiktų Europos rekomendacijas ir sukurtų kalbų atžvilgiu turtingesnes bendruomenes. Iš visų tirtų kalbų vartojimo sričių (*domenų*), daugiausiai pastangų dedama plėtoti daugiakalbystę ir įvairiakalbystę pradiniam ir viduriniame ugdyme. Tačiau, sprendžiant iš mūsų tyrimo rezultatų, ankstyvojo kalbų mokymo, profesinio ir universitetinio mokymo srityse, viešosiose paslaugose ir viešosiose erdvėse oficialiai deklaruojamas Europos šalių ir regionų pasiryžimas remti daugiakalbystę ir įvairiakalbystę turėtų virsti konkrečiais veiksnių planais ir atsispindėti institucijų praktikoje ir vietos lygmeniu apskritai.

Nepaisant visų palankių veiksnių Europos lygmeniu, iš visų tirtų ne valstybinių kalbų atmainų, imigrantų kalbos susilaukia mažiausiai pripažinimo, apsaugos ir (arba) paskatinimo. Jeigu šalia valstybinės kalbos daugiau dėmesio susilauktų ir kitos kalbos, pagerėtų Europos miestų ir įmonių integracija didėjančio judumo ir migracijos Europoje kontekste.

Manome, kad projekto rezultatai pranoksta dabartines žinias apie Europos kalbos politiką ir praktiką keturiais aspektais: (i) dalyvaujančių šalių ir regionų skaičiumi, (ii) pasirinktų Europoje vartojamų kalbų atmainų įvairove, (iii) pasirinktų kalbų vartojimo sričių imtimi švietimo sektoriuje ir už jo ribų, (iv) daugiakalbiu projekto leidiniu, kuris bus išleistas ir platinamas anglų ir dar 23 kalbomis. EKL apklausos, kurios metu buvo sukaupta didžiulė duomenų bazė apie kalbų politiką ir praktiką švietime ir už jo ribų, imtį ir mastą galima apibendrinti šia formule – 24 šalyse ir regionuose buvo užduota iš viso 260 klausimų, iš viso apskaičiuota ir išanalizuota 6240 atskirų dydžių (neskaitant trūkstamų duomenų iš Fryzijos).

Kaip minėta pirmajame šio leidinio skyriuje, projekto metu parengti rodikliai siūlomi kaip pagalbinių priemonė šalims ir regionams patiems įsivertinti save pagal ES ir ET dokumentus apie daugiakalbystę ir įvairiakalbystę. Taip siekiame visuomeniniu ir politiniu lygmeniu atkreipti Europos, atskirų šalių ir regionų kalbų politikos formuotojų dėmesį, motyvuoti pagrindines suinteresuotąsias šalis iš įvairių sektorių, kalbų ir valstybių imtis konkrečių veiksnių. Mielai laukiame pasiūlymų dėl papildomų rodiklių ir tikimės aktyvaus atsako į projekto išvadas.

PIRMA DALIS

Europos daugiakalbystės politikos ir praktikos rodiklių link

Guus Extra ir Kutlay Yağmur

Įvadas

Šis leidinys yra projekto *Europos kalbų lobynas* (EKL, angl. *Language Rich Europe*) dalis. Projektą iš dalies rėmė Europos Komisija pagal *Mokymosi visą gyvenimą* programą, inicijavo Britų taryba – tarptautinė Jungtinės Karalystės organizacija kultūros bei švietimo ir mokslo ryšiams su užsieniu. Projektą koordinuoja Britų taryba, o projektui vadovauja iniciatyvinė projekto grupė, kurią sudaro Europos Sąjungos šalių nacionalinių kultūros institutų ir bendradarbiaujančių organizacijų atstovai.

Daugiakultūrės visuomenės centras *Babilonas* Tilburgo universitete rūpinosi mokslinė šio projekto puse, pagal Europos Sąjungos (ES) ir Europos Tarybos (ET) rezoliucijas, konvencijas ir rekomendacijas sudarė pradinį rodiklių sąrašą, kad būtų galima ištirti kalbos politiką ir praktiką 24-iose šalyse ir regionuose, kartu su partnerių tinklu sudarė ir koordinavo tyrimo klausimyną, apdorojo duomenis ir atliko jų analizę, parengė tekstus apie tarpvalstybinius duomenų rinkimo rezultatus. Tyrimo partneriai iš visų šalių ir regionų papildė surinktus duomenis savo analizės išvadomis, gerosios praktikos ir perspektyvių iniciatyvų pavyzdžiais.

Bendrieji EKL projekto tikslai:

- palengvinti keitimąsi gerąja praktika kultūrų dialogo ir socialinės įtraukties skatinimo per kalbų mokymą ir mokymąsi srityje;
- skatinti Europos bendradarbiavimą formuojant kalbos politiką ir praktiką įvairiuose švietimo sektoriuose ir platesnėje visuomenėje;
- didinti visuomenės informuotumą apie ES ir ET rekomendacijas apie kalbų mokymąsi ir kalbinę įvairovę Europoje.

Projekto metu parengti rodikliai pateikiami kaip priemonė šalims ir regionams patiemis įsivertinti save pagal daugiakalbystei ir įvairiakalbystei skirtus ES ir ET dokumentus. Taip siekiame visuomeniniu ir politiniu lygmeniu atkreipti Europos, atskirų šalių ir regionų kalbų politikos formuotojų dėmesį, motyvuoti pagrindines suinteresuotąsias šalis iš įvairių sektorių, kalbinių bendruomenių, valstybių ar regionų imtis konkrečių veiksmų. Laukiame pasiūlymų dėl papildomų rodiklių ir aktyvaus atsako į projekto išvadą. Tikimės, kad čia pateikiamos išvados paskatins tolesnes konkrečių atvejų studijas ir nuodugnius daugiakalbystės politikos ir praktikos tyrimus, kurie suteiktų papildomų duomenų ir vertinimų.

Tokio pobūdžio tyrimuose neišvengiamai tenka riboti siekiamus tikslus. Apie tai kalbama 1.6 skyriuje. Nepaisant šių apribojimų, manome, kad projekto rezultatai pranoksta dabartines žinias apie Europos kalbos politiką ir praktiką keturiais aspektais:

- dalyvaujančių šalių ir regionų skaičiumi – 24;
- pasirinktų kalbos atmainų įvairovė – tirtos užsienio, regioninės arba mažumų, imigrantų ir valstybinės kalbos, pastarųjų kalbų atveju ypatingą dėmesį skiriant naujai atvykusių asmenų mokymui;
- pasirinktų kalbų vartojimo sričių imtimi švietimo sektoriuje ir už jo ribų, įtraukiant verslą, viešąsias paslaugas ir miestų erdves bei žiniasklaidą;
- daugiakalbiu projekto leidiniu, kuris bus išleistas ir platinamas anglų ir dar 23 kalbomis.

Šio leidinio pirmosios dalies 1.1 ir 1.2 skyriai aprašo Europos institucijų vaidmenį skatinant daugiakalbystę ir kalbų įvairovę bei trumpai aptaria trikalbystės formulę. 1.3 ir 1.4 skyriai apibūdina tiriamų kalbų įvairovę ir tirtas kalbų vartojimo sritis. 1.5 skyrius aprašo duomenų rinkimo procesą ir trijų miestų formulę. Paskutinis 1.6 skyrius skirtas tyrimo metodologijai aprašyti.

1.1 Europos daugiakalbystę skatinantys veiksniai

Kalbų įvairovė yra pagrindinis Europos tapatybės bruožas, todėl ES institucijos Briuselyje ir Europos Taryba Strasbūre aktyviai skatina kalbų mokymąsi, daugiakalbystę ir įvairiakalbystę. Už kalbų politiką šiose dviejose institucijose atsakingas Europos Komisijos Švietimo ir kultūros generalinio direktorato Daugiakalbystės politikos skyrius ir Europos Tarybos Švietimo direktorato Kalbų politikos skyrius. Šių agentūrų darbas yra susijęs su atitinkamų institucijų rengiamomis svarbiomis rezoliucijomis, chartijomis ir konvencijomis. Beatens Beardsmore (2008) pateikia įdomią ES ir ET ankstesnių veiklų, skirtų kalboms skatinti, apžvalgą.

Publikacijų apie daugiakalbystę paieška (<http://europa.eu>) grąžina svarbiausius dokumentus įvairiomis kalbomis pagal penkias kategorijas: ES politikos dokumentai, informacinės brošiūros, ataskaitos, studijos ir apklausos. Europos Tarybos svetainėje (www.coe.int/lang) skelbiamos publikacijos apima politikos formavimą, priemones ir standartus, mokyklinio ugdymo kalbas, migrantus, konferencijų pranešimus ir rinktines studijas.

Europos Taryba skiria daugiakalbystės ir įvairiakalbystės sąvokas. Daugiakalbystė apima geografinėje teritorijoje vartojamas kalbų atmainas, o įvairiakalbystė (arba individualioji daugiakalbystė) – individualių vartojamų kalbų ar jų atmainų repertuarą, Europos Sąjunga vartoja daugiakalbystės terminą abiem atvejais (kartais pabrėžiant „individualiąją daugiakalbystę“). Šiame leidinyje vartojamos abi sąvokos: ir daugiakalbystės, ir įvairiakalbystės.

Europos Sąjunga (ES)

Europos Sąjungoje kalbų politika yra atskirų valstybių narių atsakomybė. ES institucijoms tenka tik pagalbinis vaidmuo, grindžiamas subsidarumo principu. Šių institucijų užduotis – plėtoti valstybių narių bendradarbiavimą ir europinę dimensiją valstybinių kalbų politikoje. Daugelį metų daugiakalbystė buvo visų trijų Europos Sąjungos (ES) struktūrinių padalinių – Europos Komisijos (EK), Europos Sąjungos Tarybos ir Europos Parlamento, dėmesio centre.

ES kalbų politikos tikslas yra apsaugoti kalbinę įvairovę ir skatinti kalbų žinias, siekiant kultūrinio tapatumo ir socialinės integracijos, bet ir dėl to, kad daugiakalbiai piliečiai gali geriau pasinaudoti integruotos Europos teikiamomis švietimo, profesinėmis ir ekonominėmis galimybėmis. Daugiakalbystės politika vadovaujasi ES Tarybos 2002 m. Barselonoje išskeltu uždaviniu – tobulinti pagrindinius kalbų įgūdžius, o pirmiausia, nuo labai ankstyvo amžiaus pradėti mokytis mažiausiai dviejų užsienio kalbų. Šis uždavinys remiasi 1995 m. Baltąja knyga *Mokymas ir mokymasis – besimokančios visuomenės link*, kurioje rekomenduojama, kad kiekvienas ES pilietis, be gimtosios, mokėtų dar dvi Europos kalbas. Barselonoje taip pat buvo pasiūlyta įvesti kalbų kompetencijos rodiklį.

2003 m. EK įsipareigojo imtis 45 naujų priemonių paraginti nacionalines, regionines ir vietos valdžios institucijas siekti „esminių pakeitimų skatinant kalbų mokymąsi ir kalbų įvairovę“. 2005 m. lapkritį buvo priimtas pirmasis EK komunikatas dėl daugiakalbystės, *Nauja daugiakalbystės pagrindų strategija*, kuris papildė veiksmų planą *Kalbų mokymosi ir kalbų įvairovės skatinimas*. Europos Komisijos komunikate (2005) išvardytos trys pagrindinės ES daugiakalbystės politikos kryptys:

1. užtikrinti, kad visi piliečiai turėtų prieigą prie ES teisės aktų, procedūrų ir informacijos savo gimtąja kalba;
2. pabrėžti kalbų ir daugiakalbystės svarbą Europos ekonomikai ir ieškoti būdų, kaip toliau tai plėtoti;
3. skatinti visus piliečius mokytis ir vartoti daugiau kalbų siekiant pagerinti abipusį supratimą ir bendravimą.

2007 m. pradžioje EK pabrėžė daugiakalbystės svarbą pirmą kartą paskirdama specialųjį Europos Komisijos narį Leonard Orban tvarkyti daugiakalbystės reikalų, tačiau po 2009 m. Barosso pertvarkymo daugiakalbystė buvo priskirta Komisijos nario, atsakingo už švietimą, kultūrą, daugiakalbystę ir jaunimą, kompetencijoms. 2008 m. EK su Komisijos nariu Orban priešakyje paskelbė komunikatą *Daugiakalbystė – Europos turtas ir bendras rūpestis*, kuriame konstatuota, kad kalbų politika yra tarpdalykinė sritis, prisidedanti ir prie visų kitų ES politikos sričių. Šiame komunikate EK išdėstė, ką reikia padaryti, norint paversti kalbinę įvairovę solidarumo ir gerovės turtu. Du centriniai daugiakalbystės politikos uždaviniai:

- didinti informuotumą apie ES kalbų įvairovės reikšmę ir teikiamas galimybes bei paskatinti šalinti kliūtis kultūrų dialogui vykti;
- suteikti visiems piliečiams realias galimybes, be savo gimtosios kalbos, mokytis ir bendrauti dar dviem kalbomis.

Valstybės narės raginamos veiksmingiau diegti įvairesnių kalbų mokymą švietimo sistemoje, pradėdant nuo ankstyvo amžiaus vaikų ir baigiant suaugusiųjų švietimu, ir skirti daugiau dėmesio neformaliai kalbinių įgūdžių lavinimui. EK taip pat pareiškė savo pasiryžimą strategiškai naudotis atitinkamomis ES programomis ir iniciatyvomis, kad priartintų daugiakalbystę prie piliečių gyvenimo.

EK komunikatą lydintis Komisijos personalo darbinis dokumentas (2008) pateikia ES veiklų daugiakalbystės srityje apžvalgą. Europos Komisijos komunikatas (2008) buvo palankiai priimtas ir patvirtintas ES Tarybos (2008) ir Europos Parlamento (2009) rezoliucijomis, ypač pabrėžiant mokymąsi visą gyvenimą, konkurencingumą, mobilumą ir galimybes įsidarbinti. 2011 m. EK atsiskaitė už pasiekimus nuo 2008 m. ir pateikė išsamų ES veiksmų šioje srityje aprašą. Europos Komisija taip pat teigė laukianti, kol bus parengtas *Europos bendradarbiavimo švietimo ir mokymo srityje strateginis pagrindas (ET2020)*, kuriame kalbų mokymasis, kartu su bendravimu užsienio kalbomis, pripažintas prioritetiniu, kaip vienas iš aštuonių bendrųjų gebėjimų pagerinti švietimo ir mokymo kokybę ir efektyvumą. Tarp pagrindinių įgūdžių taip pat minimas bendravimas gimtąja kalba, tarpininkavimas ir kultūrų supratimas.

Ataskaitoje pabrėžiama, kad kalbiniai įgūdžiai yra svarbi iniciatyvos *Naujų įgūdžių ir darbo vietų planas* dalis, nes padidina įsadarbinimo galimybes. Kalbiniai įgūdžiai taip pat yra išankstinė mobilumo, kartu ir sėkmingo naujos pavyzdinės iniciatyvos *Jaunimas kelyje* įgyvendinimo sąlyga. Apskritai, kalbiniai įgūdžiai turi potencialo palengvinti ES piliečiams naudotis teise laisvai judėti ir gyventi valstybių narių teritorijoje bei skatinti juos pasinaudoti ir kitomis ES teisės aktų suteikiamomis teisėmis tarpvalstybiniu mastu.

Europos Sąjungos Euridikės (angl. *Eurydice*) ir Europos Komisijos Eurobarometro (angl. *Eurobarometer*) apklausų ir tyrimų tarnybos pateikia pagrindinius statistinius duomenis apie kalbų mokymą ir mokymąsi. Sudarydami EKL klausimyną, trečiame ir ketvirtame domenuose rėmėmės šiomis ataskaitomis: *Key Data On Teaching Languages At School In Europe* (*Eurydice* 2008, atnaujinta 2005 metų versija), *Integrating Immigrant Children Into Schools In Europe* (*Eurydice* 2009), ir dvejomis Eurobarometro apklausomis apie Europos piliečių kalbų mokėjimą ir požiūrį į jas (*Eurobarometer* 2001 ir 2006). Strubell et al. (2007) ataskaitoje Europos Komisijai pateikiami duomenys, lyginamoji analizė apie tendencijas ir išvados su rekomendacijomis apie moksleivių kalbų mokymąsi pradiniam ir viduriniam ugdymui ES šalyse.

Konkretūs duomenys apie asmenų, kurie mokosi kalbų ir laiko kalbų egzaminus, skaičių ir jų kompetencijas gali būti renkami kitame EKL projekto etape, papildžius EKL klausimyną. Mes planuojame ieškoti sinergijų su Europos nacionalinių kalbų institucijų federacijos (angl. EFNIL) vykdomu „Europos kalbų stebėsenos“ projektu ir „Kalbos kompetencijų tyrimų Europoje“ (angl. ESLC) atliekamomis apklausomis. „Europos kalbų stebėsenos“ projektas tiria valstybines kalbas ir atskirai pateikia lyginamąją analizę apie valstybinių kalbų ir anglų kalbos mokymąsi ir vartojimą universitetuose. „Kalbos kompetencijų tyrimų Europoje“ projektas tiria moksleivių pirmosios ir antrosios užsienio kalbų (anglų, prancūzų, vokiečių, italų ir ispanų) kompetencijas, įgytas žemesniosios vidurinio ugdymo pakopos pabaigoje arba antrais mokymosi aukštesniojoje vidurinio ugdymo pakopoje metais, priklausomai nuo konkrečios švietimo sistemos. Šio tyrimo projekto, kuriame dalyvavo 54 000 moksleivių iš 14 šalių, pirmąją ataskaitą Europos Komisija paskelbė 2012 metais. Moksleiviams buvo pateikti specialiai parengti, nuo mokymo programų nepriklausomi, standartizuoti testai įvertinti jų skaitymo, klausymo ir rašymo kompetencijas penkiomis užsienio kalbomis pagal CEFR metmenis. Tyrimo rezultatai rodo, kad moksleivių pasiekimai yra gana žemi ir pirmojoje, ir antrojoje užsienio kalbose. Tyrimas taip pat parodė, kad labai skiriasi šalių rezultatai pagal kalbų pasirinkimą ir kalbos įgūdžių vertinimą.

Pagrindinė EK remiama daugiakalbystės skatinimo programa 2007–2013 m. yra *Mokymosi visą gyvenimą* programa (MVGPP), jungianti įvairias Europos švietimo ir mokymo iniciatyvas ir turinti beveik 7 milijardų eurų biudžetą septyneriems metams. Mokymosi visą gyvenimą programą, 1994–2006 m. programos *Socrates* tęsinį, sudaro keturios paprogramės, kurių kiekviena skirta tam tikram švietimo sektoriui: *Comenius* – mokykloms,

Erasmus – aukštajam mokslui, *Leonardo da Vinci* – profesiniam švietimui ir mokymui ir *Grundtvig* – suaugusiųjų švietimui. Šias keturias paprogrames papildo skersinė programa ir kalboms skirta pagrindinė veiklos sritis (angl. *Key Activity*). Be to, *Jean Monnet* programa skatina mokyti, apmąstyti ir diskutuoti apie Europos integracijos procesą viso pasaulio aukštojo mokslo institucijose.

Vienas iš išskirtinių *Mokymosi visą gyvenimą* programos tikslų yra skatinti kalbų mokymąsi ir kalbinę įvairovę. Pagal įvairias programos dalis gali būti teikiami kalbų projektų, tinklų ir kitų su kalbomis susijusių veiklų (pavyzdžiui, skatinančių studentų, dėstytojų ar darbuotojų mobilumą) pasiūlymai Europos lėšoms gauti. Šioje programoje gali dalyvauti projektai, susiję su įvairiomis kalbomis – oficialiosiomis, valstybinėmis, regioninėmis, mažumų ar migrantų. *Europos kalbų lobynas* taip pat finansuojamas pagal antrąją šios programos veiklos sritį „Daugiašaliai tinklai“.

Europos Taryba (ET)

Europos Taryba (ET), įkurta 1949 m. gegužės 5 d., yra tarpvyriausybė organizacija, kuriai priklauso 47 valstybės narės, įskaitant 27 Europos Sąjungos nares.

Europos Tarybos pagrindinis tikslas yra ginti žmogaus teises ir teisinę valstybę. Šios pagrindinės organizacijos vertybės sąlygoja organizacijos veiklas visose srityse, įskaitant ir kalbų politiką, apimančią tris atskiras, bet viena kitą papildančias dimensijas: konvencijas, rekomendacijas ir priemones.

Europos kultūros konvencija skatina visų valstybių narių piliečius studijuoti kalbas, istoriją ir civilizacijos raidą. *Europos socialinė chartija* užtikrina darbuotojų iš kitų šalių ir jų šeimų narių teisę mokytis priimančios šalies kalbos ir remia tokių darbuotojų vaikų gimtosios kalbos mokymą.

Dvi Europos Tarybos konvencijos yra tiesiogiai susijusios su Europos standartais, skirtais kalbų įvairovės skatinimui ir kalbų teisių apsaugai. Tai yra *Europos regioninių arba mažumų kalbų chartija* ir *Tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencija*. Chartija sukurta apsaugoti ir skatinti regionines arba mažumų kalbas kaip Europos kultūros paveldą. Ji numato konkrečias priemones, kurios skatina šių kalbų vartojimą švietime ir žiniasklaidoje. Ji leidžia šių kalbų vartojimą teisės, administravimo, ekonomikos, kultūros ir visuomenės gyvenimo veiklose. *Tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencija* apibrėžia palankias sąlygas, reikalingas tautinėms mažumoms priklausantiems asmenims išlaikyti ir plėtoti savo kultūrą bei išsaugoti esminius savo tapatybės elementus, t. y. religijos, kalbų, tradicijų ir kultūros paveldą.

Šias konvencijas ratifikavusių valstybių įsipareigojimų vykdymas yra atitinkamai kontroliuojamas.

Europos Tarybos *rekomendacijos* yra svarbios nacionalinėms vyriausybėms ir autoritetams nurodo kryptis ir įgyvendinimo priemones, bet teisiškai neįpareigoja. Mūsų projekto tikslus labiausiai atitinka šios *rekomendacijos*:

- *Europos Tarybos Ministrų šiuolaikinių kalbų komiteto* (Europos Taryba, 1998) *rekomendacija* Nr. R (98) 6 akcentuoja bendravimą tarp kultūrų ir kalbų įvairovę kaip pagrindinį politinį tikslą ir numato konkrečias priemones kiekviename ugdymo lygmenyje bei mokytojų rengime ir kvalifikacijos kėlime. Šios rekomendacijos priede išsamiai apibūdinami būdai, kaip įvairiakalbystės siekis gali būti įtvirtintas visų Europos Tarybos valstybių narių kalbų mokymo koncepcijose kiekviename ugdymo lygmenyje.
 - *Europos Tarybos Parlamentinės Asamblėjos rekomendacija* 1383 (1998) *dėl kalbų įvairinimo*, kurioje teigiama, kad „Europos kalbų įvairovė yra svarbi kultūrinė vertybė, kuri turi būti puoselėjama ir saugoma“ ir kad „tam reikalinga Europos Tarybos valstybėse narėse dėstyti daugiau šiuolaikinių kalbų; tai turėtų lemti, kad visi Europos piliečiai šalia savo gimtosios kalbos ir, kur reikalinga, regioninės kalbos, išmoktų ne tik anglų, bet ir kitų Europos ir pasaulio kalbų“.
 - *Europos Tarybos Parlamentinės Asamblėjos rekomendacija* 1539 (2001) *dėl Europos kalbų metų*, raginanti valstybes nares „išlaikyti ir toliau vystyti Europos Tarybos kalbų politikos iniciatyvas daugiakalbystei, kultūrų įvairovei ir tautų tarpusavio supratimui skatinti“ ir „padrąsinti visus europiečius įgyti tam tikrų gebėjimų bendrauti keliomis kalbomis, pavyzdžiui, skatinant įvairius naujoviškus būdus, pritaikytus individualiems poreikiams“.
 - *Ministrų komiteto rekomendacija* (2005) 3 *dėl kaimyninių kalbų mokymo pasienio regionuose*, raginanti valstybes nares „taikyti įvairiakalbio švietimo principus, ypač sudarant sąlygas pasienio regionų mokymo institucijoms visuose lygmenyse išsaugoti arba, jei reikalinga, įdiegti kaimyninėse šalyse vartojamų kalbų mokymą ir vartojimą, suderintą su mokymu apie tų šalių kultūrą, nes tai glaudžiai susiję su pačios kalbos mokymu“.
 - *Parlamentinės Asamblėjos rekomendacija* 1740 (2006) *dėl gimtosios kalbos padėties mokykliniame ugdyme*, skatinanti jaunuosius europiečius mokytis savo gimtosios (ar pagrindinės) kalbos tais atvejais, kai ji nėra jų šalies oficiali kalba ir tuo pat metu pabrėžianti, kad kiekvienas jaunas europietis turi pareigą išmokti šalies, kurios pilietis(-ė) yra, oficialios kalbos.
 - *Ministrų komiteto rekomendacija* Nr. R (2008) 7 *dėl Bendrųjų Europos kalbų metmenų naudojimo ir daugiakalbystės skatinimo*, įvardijanti bendruosius principus ir priemones, skirtas institucijoms, atsakingoms už kalbų švietimą nacionaliniu, regioniniu ir vietos lygmeniu, taip pat specialias priemones politikos formavimui, mokymo programų ir vadovėlių rengimui, mokytojų rengimui ir vertinimui. Kalbų švietimo srityje vadinamosios „techninės“ priemonės apima bendrąsias nurodomąsias priemones, kurios visais atvejais nėra normatyvinės ir kuriomis politikos formuotojai ir praktikai gali pasinaudoti ir prisitaikyti, kad labiau atitiktų jų specifinį švietimo kontekstą ir poreikius. Tai plačiai naudojami *Bendrieji Europos kalbų metmenys* (CEFR), *Europos kalbų pasas* (ELP), politikos gairės ir daugybė kitų praktinių priemonių, parengtų per Kalbų politikos skyriaus Strasbūre ir Europos šiuolaikinių kalbų centro Grace vykdytas programas.
 - *Bendrieji Europos kalbų metmenys* (angl. CEFR, 2001) buvo sukurti tam, kad paskatintų įvairiakalbį švietimą ir galėtų būti pritaikyti įvairiuose kontekstuose. CEFR suteikia bendrą pagrindą vystyti ir palyginti antrųjų / užsienio kalbų mokymo programas, vadovėlius, kursus ir egzaminus dinamiško įvairiakalbio mokymosi visą gyvenimą perspektyvoje. CEFR – mokslinių tyrimų ir plataus masto konsultacijų rezultatas – yra praktinė priemonė, padedanti nusistatyti aiškius tikslus, kurių siekiama skirtingose mokymosi pakopose, ir įvertinti mokymosi rezultatus pagal tarptautinius standartus. Metmenys sudaro prielaidas kalbų kvalifikacijų pripažinimui skirtingose šalyse, todėl sudaromos sąlygos studentų ir darbuotojų judumui. Jie vis dažniau pasitelkiami nacionalinėse švietimo reformose, jais naudojasi ir tarptautiniai kalbų sertifikatų konsorciumai Europoje ir už jos ribų. Metmenys yra prieinami daugiau nei 35 kalbomis.
- Europos kalbų pasas* (2001) yra asmeninis dokumentas, kuriame visi, kas mokosi ar yra išmokę bet kokios kalbos – ar mokykloje, ar už jos ribų, – gali kaupti įrašus ir pastabas apie savo kalbos mokymąsi ir kultūrinius patyrimus. Tai paties mokinio nuosavybė. Pase vertinamos visos kompetencijos, nepriklausomai nuo esamo lygio nei nuo to, ar buvo įgytos formaliojo švietimo procese, ar ne. Pasas susietas su *Bendraisiais Europos kalbų metmenimis*.
- Kalbų švietimo politikos vystymo Europos gairės* (2007) yra analitinė priemonė, galinti pasitarnauti kaip atskaitos dokumentas formuluojant ar reorganizuojant kalbų mokymo politiką, skirtą daugiakalbystei ir įvairovei skatinti, planingai, kad sprendimai būtų nuoseklūs. Gairėse įvairiakalbystė suvokiama kaip viena kompetencija, apimanti – galimai – keletą kalbų su skirtingo lygio gebėjimais, – „komunikacinė kompetencija, į kurią įeina visų kalbų žinios ir patirtis ir kurioje kalbos siejasi ir sąveikauja tarpusavyje“.
- Aukščiau minėtos politikos priemonės buvo sukurtos Kalbų politikos padalinėje (dabar Kalbų politikos skyriuje), kuris neseniai paskelbė informacinę platformą *Įvairiakalbio ir tarpkultūrinio švietimo šaltiniai ir nuorodos* (www.coe.int/lang). Šioje internetinėje svetainėje laikomasi platesnio požiūrio ir kalbama ne tik apie šiuolaikines užsienio kalbas, bet ir klasikines kalbas, imigrantų kalbas ir, svarbiausia, mokykloje dėstomas kalbas, pavyzdžiui, vokiečių kalba Vokietijoje, švedų kalba Švedijoje ir t. t., kurios mokykloje dėstomos kaip atskiri dalykai ir vartojamos kaip kitų dalykų dėstymo kalbos (atsižvelgiant į kertonį kalbos vaidmenį gilinant bet kurio dalyko žinias). Svetainė veikia kaip atviras dinamiškas šaltinis, kuriame pateikiama apibrėžimų sistema, vertinimo atskaitos taškai, aprašai, tyrimai ir gerosios praktikos ir kuriuo valstybės narės kviečiamos pasiremti ir naudotis savo kalbų politikoje siekdamas užtikrinti lygias galimybes turėti kokybišką švietimą atsižvelgiant į skirtingus poreikius, išteklius ir švietimo kultūrą.
- Šalia informacinės platformos pateikiamos *Įvairiakalbio ir tarpkultūrinio švietimo mokymo programų rengimo gairės*, kurios šiuo metu pradėtos taikyti skirtinguose formaliojo švietimo sektoriuose. Gairėmis siekiama pagerinti įvairiakalbio ir tarpkultūrinio švietimo vertybių ir principų įgyvendinimą visų

kalbų mokyme – užsienio, regioninių ir mažumų, klasikinių ir mokykloje dėstomų kalbų. Jose apibendrintai pateikiami aspektai ir principai, susiję su mokymo programų rengimu ir (arba) gerinimu, pedagoginiai ir didaktiniai sprendimai, kurie atveria kelią geriau suprasti pagrindinį įvairiakalbio ir tarpkultūrinio švietimo tikslą.

Europos Tarybos veikloje įvairiakalbe ir tarpkultūrine kompetencija vadinamas gebėjimas pasinaudoti įvairiais kalbiniais ir kultūriniais ištekliais siekiant skirtingų komunikacinių tikslų ar bendraujant su skirtingos kilmės žmonėmis, taip pat gebėjimas viso šio proceso metu praturtinti jau turimą kalbinį ir kultūrinį repertuarą. Įvairiakalbis ir tarpkultūrinis švietimas atsižvelgia į individualių mokinių įgytų kalbų repertuarą ir su tomis kalbomis susijusias kultūras, nepriklausomai nuo to, ar jos formaliai įtrauktos į mokymo programas, ar ne. Tai gali būti mokykloje dėstomos kalbos (kaip dalykas arba kaip dėstymo kalbos), regioninės ir mažumų kalbos, šiuolaikinės užsienio kalbos, klasikinės kalbos, imigrantų kalbos. Europos Taryba skatina vadovautis holistiniu požiūriu, kuris sudaro sąlygas rasti sinergijai tarp kalbų, mokytojams geriau koordinuoti savo darbą ir geriau išnaudoti įvairiapusių mokinių gebėjimus.

Europos Tarybos veiklą kalbų švietimo srityje koordinuoja Kalbų politikos skyrius Strasbūre ir Europos šiuolaikinių kalbų centras (angl. ECML) Grace.

Kalbų politikos skyrius (KPS) vykdo tarpvyriausybinių bendradarbiavimo programų pagal bendrą Švietimo politikos ir praktikos iniciatyvinio komiteto (angl. CDPPE) programą. KPS yra tarptautinio bendradarbiavimo kalbų mokymo srityje pradininkas nuo 1957 m. ir veikia kaip inovacijų katalizatorius, yra įkūręs unikalų visos Europos forumą, kuriame sprendžiami politikos prioritetai visose valstybėse narėse. KPS programų rezultatai sudarė pagrindą įvairioms ET Ministrų komiteto ir Parlamentinės Asamblėjos rekomendacijoms ir rezoliucijoms, remiančioms ET politikos priemones ir iniciatyvas.

Vadovaudamasis šiomis nuostatomis, Kalbų politikos skyrius kartu su Europos Komisija organizavo *Europos kalbų metus 2001*, renginio tikslai ir toliau bus įgyvendinami kasmetinėse *Europos kalbų dienos* (www.coe.int/edl).

Kalbų politikos skyrius taip pat teikia ekspertinę pagalbą valstybėms narėms – skelbia kalbų mokymo politikos apžvalgas ir dalyvauja formuojant mažumų švietimo politiką. Pastarojo meto skyriaus darbai nukreipti į mokyklinio ugdymo (įskaitant ir remtinių mokinių poreikius) kalbų padėtį platesniame įvairiakalbio ir tarpkultūrinio švietimo kontekste ir į kalbų politiką, susijusią su suaugusių imigrantų integracija.

Kalbų politikos skyriaus programas papildė ir 1994 m. Grace (Austrijoje) Europos Tarybos priimtos išplėstinės dalinės sutarties dėl *Europos šiuolaikinių kalbų centro* (ECML) vykdomos programos. Šiuo metu prie dalinės sutarties yra prisijungusi 31 valstybė narė.

Europos šiuolaikinių kalbų centro misija yra skatinti novatoriškus kalbų mokymo ir mokymosi metodus ir skleisti gerąsias praktikas šioje srityje. Centras vykdo 4 metų trukmės projektų programas, organizuojamas bendradarbiaujant su Europos kalbų švietimo ekspertais. Projekcinio darbo rezultatai apima praktinius mokymo priemonių rinkinius, rekomendacijas ir interaktyvias interneto svetaines, pavyzdžiui: *Europos kalbų aplankas būsimiesiems kalbų mokytojams* (angl. EPOSTL), išverstas į trylika kalbų ir pritaikytas daugelyje Europos švietimo programų (<http://epostl.ecml.at>) ar *Metmenys visuminiam požiūriui į kalbų mokymą* (CARAP), skirti paskatinti mokinių įvairiakalbių ir tarpkultūrinių gebėjimų vystymąsi mokykloje (<http://carap.ecml.at>). Keletas Centro sukurtų priemonių yra susijusios su praktiniu *Bendrujų Europos kalbų metmenų* (CEFR) ir *Europos kalbų paso* (ELP) naudojimu ir pritaikytos įvairiakalbėje aplinkoje dirbančių kalbų profesionalų poreikiams. Visus Centro leidinius galima nemokamai parsisiųsti iš jų interneto svetainės (www.ecml.at).

Rengdami *Europos kalbų lobyno* (EKL) klausimyną, pasitelkėme svarbiausias ES ir ET rezoliucijas, konvencijas, rekomendacijas ir komunikatus, prisidėjusius prie daugiakalbystės ir įvairiakalbystės politikos ir praktikos kūrimo. Visi dokumentai, kuriais remiamasi, išvardyti 1 lentelėje. Šių dokumentų santraukos ir jais pagrįstas projekto klausimynas pateikti EKL tinklapyje. Atkreipiame dėmesį, kad reikėtų skirti dvi institucijas – Europos Sąjungos Tarybą (arba Ministrų tarybą) nuo Europos Tarybos (institucijos Strasbūre).

1 lentelė. Europos Sąjungos ir Europos Tarybos dokumentai, kuriais remtasi rengiant EKL klausimyną

Europos Sąjungos dokumentai	Europos Tarybos dokumentai
<p>Tarybos rezoliucijos / išvados</p> <ul style="list-style-type: none"> - Europos Parlamento ir Tarybos sprendimas dėl <i>Europos kalbų metų</i> 2001 (2000) - Barcelonos Europos Vadovų Tarybos susitikimo išvados (2002) - Išvados dėl daugiakalbystės (2008, gegužė) - Rezoliucija dėl Europos daugiakalbystės strategijos (2008, lapkritis) - Išvados dėl Europos bendradarbiavimo švietimo ir mokymo srityje strateginės programos „ET 2020“ (2009) - Išvados dėl judumą didinančios kalbinės kompetencijos (2011) 	<p>Konvencijos</p> <ul style="list-style-type: none"> - Europos kultūros konvencija (1954) - Europos regioninių ir mažumų kalbų chartija (1992) - Tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencija (1995)
<p>Europos Parlamento rezoliucijos</p> <ul style="list-style-type: none"> - Rezoliucija dėl kalbinės įvairovės ir kalbų mokymosi skatinimo (2001) - Rezoliucija dėl Europos regioninių ir rečiau vartojamų kalbų (2003) - Rezoliucija dėl daugiakalbystės – Europos turto ir bendro rūpesčio (2009) 	<p>Ministrų komiteto rekomendacijos</p> <ul style="list-style-type: none"> - Rekomendacija Nr. R (82) 18 dėl šiuolaikinių kalbų (1982) - Rekomendacija Nr. R (98) 6 dėl šiuolaikinių kalbų (1998) - Rekomendacija CMRec (2008) 7 dėl <i>Bendrujų Europos kalbų metmenų</i> naudojimo ir daugiakalbystės skatinimo
<p>Europos Komisijos komunikatai</p> <ul style="list-style-type: none"> - 2005 m. komunikatas <i>Nauja daugiakalbystės pagrindų strategija</i> - 2008 m. komunikatas <i>Daugiakalbystė – Europos turtas ir bendras rūpestis</i> - 2008 m. Žalioji knyga <i>Migracija ir judumas – ES švietimo sistemų uždaviniai ir galimybės</i> 	<p>Parlamentinės Asamblėjos rekomendacijos</p> <ul style="list-style-type: none"> - Rekomendacija 1383 (1998) dėl kalbų įvairinimo - Rekomendacija 1539 (2001) dėl <i>Europos kalbų metų</i> 2001 - Rekomendacija 1598 (2003) dėl gestų kalbų apsaugos Europos Tarybos valstybėse narėse - Rekomendacija 1740 (2006) dėl gimtosios kalbos padėties mokykliniame ugdyme
<p>Išorės ataskaitos</p> <ul style="list-style-type: none"> - Daugiakalbystės reikalų aukšto lygio grupės galutinė ataskaita (2007) - <i>Kalbos padeda verslui. Daugiakalbės bendrovės veikia efektyviau</i> (2008) 	<p>Išorės ataskaitos</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Nuo kalbų įvairovės iki įvairiakalbio mokymo: Europos kalbų mokymo politikos vystymo vadovas</i>, aut. Beacco ir Byram (2007) - <i>Daugiakalbio ir daugiakultūrio švietimo programos vystymo ir įgyvendinimo vadovas</i>, aut. Beacco et al. (2010)
	<p>Mokymo ir mokymosi priemonės</p> <ul style="list-style-type: none"> - Bendrieji Europos kalbų metmenys (angl. CEFR) (2001) - Europos kalbų aplankas (angl. ELP) (2001) - Kalbų ir kultūrų pluralistinio vertinimo metmenys (FREPA, 2012, žr. http://carap.ecml.at) - Europos aplankas būsimiesiems kalbų mokytojams (EPOSTL 2007, žr. http://epostl2.ecml.at)

1.2 Trikalbystės formulė ir įvairiakalbystė

Trikalbystės sampratą palaiko ne tik Europos Komisija. 1999 m. UNESCO patvirtino sąvoką „daugiakalbis švietimas“ – mažiausiai trijų kalbų, t. y. gimtosios kalbos, regioninės ar valstybinės kalbos ir tarptautinės kalbos, vartojimą švietime (Generalinės konferencijos 12 rezoliucija). Jau 6-ojo dešimtmečio pradžioje Indijos vyriausybė pateikė daugiakalbio švietimo politikos gaires, apimančias mokymą gimtąja kalba, regionine (arba valstybine) kalba, hindi kaip bendrojo susižinojimo kalba, ir viena iš klasikinių kalbų (sanskrito, palų, arabų ar persų). 1961 m. atnaujintas pasiūlymas buvo pavadintas „trijų kalbų formule“ ir apėmė regioninės kalbos, hindi kalbos ne hindi kalbančiose teritorijose arba kitos Indijos kalbos hindi kalbančiose teritorijose, ir anglų arba kitos Europos kalbos vartojimą mokyje.

1995 m. Europos Komisijos Baltojoje knygoje trikalbystė iškeliamą kaip politinis visų Europos piliečių tikslas. Be gimtosios kalbos, kiekvienas Europos pilietis turėtų mokytis dar mažiausiai dviejų Bendrijos kalbų. Šis politikos tikslas atsispindėjo ir 2002 m. Barselonoje Europos Sąjungos Tarybos rezoliucijoje. Iš tiesų, gimtosios kalbos terminu pavadintos oficialiosios valstybių narių kalbos, neatsižvelgiant į tai, kad daugelio Europos gyventojų gimtoji kalba ir valstybinė kalba nesutampa (Extra ir Gorter 2008: 44). Tuo tarpu terminas „bendrijos kalbos“ buvo vartojamas kitų dviejų ES valstybių narių valstybinėms kalboms vadinti. Vėlesniuose EK dokumentuose minima viena užsienio kalba, turinti didelį tarptautinį prestižą (anglų kalba sąmoningai neįvardyta tiesiogiai), ir viena vadinamoji „kaimyninė kalba“. Pastaroji sąvoka taikyta kaimyninėms šalims, o ne greta gyvenantiems kaimynams. Pastaraisiais metais EK požiūris šioje srityje pasikeitė ir 2008 m. EK komunikato 4.1 skirsnyje jau teigiama, kad „visos kalbos yra vertingos“:

Padidėjus judumui ir migracijai geras nacionalinės kalbos mokėjimas yra labai svarbus norint sėkmingai integruotis ir aktyviai dalyvauti visuomenės gyvenime. Todėl viena iš imigrantų mokamų dviejų užsienio kalbų turėtų būti priimančiosios šalies kalba.

Nepanaudoti kalbiniai išteklių slypi pačioje visuomenėje: reikėtų labiau vertinti įvairias kalbas, kuriomis kalbama namie, vietos ir kaimyninėse bendruomenėse. Pavyzdžiui, skirtingomis kalbomis kalbantys vaikai – nesvarbu, ar iš ES valstybės narės, ar iš trečiosios šalies – mokykloms kelia didžiulį uždavinį: juos reikia mokyti mokyklos dėstymo kalbos kaip antrosios kalbos, tačiau kartu šie mokiniai motyvuoja savo bendraklasius mokytis skirtingų kalbų ir atsiverti jų kultūrai.

Siekdama užmegzti glaudesnius ryšius su įvairiomis bendruomenėmis, Komisijos daugiakalbystės ir kultūrų dialogo patariamoji grupė (2008) parengė vadinamosios priimtines kalbos koncepciją, kurią reikėtų toliau nagrinėti ir plėtoti.

Išmoktinių kalbų skaičių nurodžiusi nors ir netiesiogiai, Europos Taryba atliko pagrindinį vaidmenį skatinant užsienio kalbų mokymosi ir daugiakalbystės plėtrą nuo mažens ir nuosekliai pabrėžė būtinybę vertinti visas kalbas. Taryba taip pat pateikė įdomų požiūrį apie kintamas ir dalines kompetencijas.

Remdamasi 1969 m. rezoliucija dėl intensyvesnės šiuolaikinių kalbų mokymo programos Europoje ir rekomendacija 814 (1977), 1982 m. Europos Taryba paskelbė rekomendaciją 82 (18), kurioje

paragino valstybes nars užtikrinti, kad, kiek įmanoma, visiems jų gyventojams būtų suteikta galimybė pasinaudoti veiksmingomis priemonėmis mokantis kitų valstybių narių (arba kitų savo šalies bendruomenių) kalbų, ir skatinti, kad mokiniai nuo dešimties metų amžiaus ar nuo vidurinio ugdymo pradžios, šalia valstybinės kalbos ar atitinkamo regiono susižinojimo kalbos, būtų mokomi bent vienos Europos kalbos. Rekomendacijoje valstybės taip pat raginamos sudaryti sąlygas mokytis „kiek įmanoma įvairesnių kalbų“. Šioje rekomendacijoje ET taip pat atsižvelgė į darbuotojų migrantų poreikius ir paragino sudaryti jiems tinkamas sąlygas:

įgyti pakankamų priimančiosios bendruomenės kalbos žinių, kad galėtų aktyviai dalyvauti tos bendruomenės profesiniame, politiniame ir visuomeniniame gyvenime, ir ypač, kad migrantų vaikai galėtų gauti tinkamą išsilavinimą ir pasirengti perėjimui nuo dieninių studijų prie darbo, taip siekiant išvystyti jų gimtosios kalbos žinias kaip švietimo ir kultūros priemonę bei išlaikyti ir pagerinti jų ryšius su jų kilmės kultūra.

Vėlesnėje Ministrų komiteto rekomendacijoje 98 (6) ET ragina europiečius lavinti savo komunikacinius gebėjimus įvairiomis kalbomis ir prašo valstybių narių siekiant šio tikslo pajavairinti kalbų pasiūlą ir nustatyti atitinkamus kiekvienos kalbos mokymo uždavinius, įtraukiant modulinius kursus ir kursus, kuriais siekiama plėtoti dalinius gebėjimus.

Naujausios ET rekomendacijos CM/Rec (2008) 7E skatina ES šalis nars naudoti *Bendruosius Europos kalbų metmenis* (angl. CEFR) ir plėtoti daugiakalbystę.

Išsamią ES daugiakalbystės politikos apžvalgą ir analizę pateikia Cullen *et al.* (2008). Apžvalgoje atskleidžiama, kad vis dar pastebimas nenoras ar priešinimasis mokytis kitų kalbų (neskaitant anglų kalbos). Šį pastebėjimą patvirtina ir 2009 metų Eurostato duomenys, kurie rodo ryškų anglų kalbos mokymosi plitimą kitų kalbų sąskaita. Kaip teigiama Cullen *et al.* apžvalgoje, tik vienas iš penkių europiečių gali būti apibūdintas kaip aktyviai besimokantis kitų kalbų, o kalbinių įgūdžių pasiskirstymas yra netolygus ir geografiniu, ir kultūriniu požiūriu. Dauguma daugiakalbystės skatinimo priemonių įgyvendinamos formaliojo švietimo sistemoje, ypač vidurinio ugdymo srityje. Cullen *et al.* (2008: iii–iv) pateikia tokias išvadas apie daugiakalbystės skatinimo politiką Europos Sąjungoje:

- Daugiakalbystė skatinimo politika ir kalbų įvairovės išsaugojimas kai kuriais atvejais vienas kitam prieštarauja. Kalbų mokymosi politikai daugiau įtakos turi tokie pagrindiniai prioritetai, kaip ekonominis konkurencingumas ir darbo rinkos judumas, o kalbų įvairovės politiką veikia kiti aspektai, pavyzdžiui, socialinės įtraukties ir žmogaus teisių. Atsižvelgiant į konkrečius veiksmus, daugiakalbystės politikai paprastai teikiama pirmenybė prieš kalbinės įvairovės politiką.
- Europos Parlamentas deda nuosekliai ir nuolatines pastangas apsaugoti mažumų kalbas ir išlaikyti kalbinę įvairovę. Nuo aštuntojo dešimtmečio pabaigos Europos Parlamentas paskelbė daug komunikatų ir rezoliucijų, raginančių Komisiją imtis etninių mažumų kalbų vartojimo skatinimo veiksmų ir peržiūrėti visus Bendrijos teisės aktus ir praktikas, kuriais diskriminuojamos mažumų kalbos. Tačiau pagrindinė kliūtis yra ta, kad nė viena iš šių iniciatyvų valstybėms narėms nėra privaloma.

ES piliečių požiūris į daugiakalbystę ir įvairiakalbystę

Specialusis Eurobarometro tyrimas Nr. 243 (2006) pateikia visuomenės nuomonės skerspjūvį įvairiais daugiakalbystės klausimais. Palaikymas ir pritarimas kai kuriems principams, kuriais grindžiama Komisijos vykdoma daugiakalbystės politika, vertinamas kartu su respondentų požiūriu į daugiakalbystės padėtį jų šalyse ir respondentų pritarimu šalies mastu vykdomai daugiakalbystės politikai. Respondentams buvo pateikti penki teiginiai, iliustruojantys keletą pagrindinių principų, kuriais vadovautasi formuojant Europos daugiakalbystės politiką. Kaip parodyta 2 lentelėje, visi teiginiai susilaukė daugumos europiečių didesnio ar mažesnio pritarimo.

2 lentelė. Europos gyventojų požiūris į daugiakalbystę (šaltinis: specialusis Eurobarometro tyrimas Nr. 243: 53, Europos Komisija 2006)

Teiginiai	Labiau sutinku	Labiau nesutinku	Nežinau
1. Kiekvienas ES gyventojas, be gimtosios, turėtų mokėti dar vieną kalbą.	84 %	12 %	4%
2. Visos Europoje vartojamos kalbos turėtų būti vertinamos vienodai.	72 %	21 %	7 %
3. ES gyventojai turėtų mokėti vieną bendrą kalbą.	70 %	25 %	5 %
4. Bendravimui su Europos piliečiais Europos institucijos turėtų pasirinkti vieną kalbą.	55 %	40 %	5 %
5. Kiekvienas ES gyventojas, be gimtosios, turėtų mokėti dar dvi kalbas.	50 %	44 %	6 %

Tyrimo rezultatai rodo, kad, nors didžioji dauguma ES piliečių mano, jog vienos papildomos kalbos mokėjimas yra įgyvendinama idėja, tik 50 proc. tą patį galėtų pasakyti apie dviejų papildomų kalbų mokėjimą. Vyrauja nuomonė, kad visos kalbos turi būti vertinamos vienodai, bet kartu dauguma mano, kad visi turėtų mokėti vieną bendrą kalbą. Klausimu, ar ES institucijose bendravimui su piliečiais turėtų būti vartojama viena kalba, nuomonės išsiskyrė.

Europos kalbų lobyno apklausos atskleidžia įdomių dalykų apie tai, kiek įvairiose šalyse ir regionuose buvo laikomasi Barselonos principo vystant švietimo sistemas, taip pat suteikia duomenų, kaip įvairių šalių mokyklose ir kitose srityse vertinamos įvairios kalbos – valstybinės, užsienio, imigrantų ir regioninės arba mažumų.

1.3 Tirtų kalbų įvairovė

Europos kalbų lobyne siekėme atspindėti Europos visuomenėje vartojamų kalbų įvairovę ir atskleisti, kiek visos šios kalbos įtrauktos į įvairių šalių daugiakalbystės politiką ir praktiką. Mūsų uždavinys buvo išskirti kalbų grupes ir tinkamai jas kategorizuoti.

EK komunikate (2008: 5) kalbama apie Europoje vartojamas „nacionalines, regionines, mažumų ir migrantų kalbas“, kurios „formuoja mūsų bendrą kultūrinę aplinką“, taip pat apie „užsienio kalbas“, kur turimos omenyje visame pasaulyje paplitusios Europos ir ne Europos kalbos.

Valstybinės kalbos mokymosi svarba, norint sėkmingai veikti visuomenėje ir pasinaudoti švietimo galimybėmis, yra plačiai pripažįstama. Užsienio kalbų mokymasis taip pat bendras visai Europai. Mažiau dėmesio susilaukia regioninės arba mažumų ir imigrantų kalbos, tačiau Europos valstybės narės pripažįsta jų vertę, jas palaiko ir Europos Taryba bei Europos Sąjunga, kurios abi pabrėžia, kad abiejų grupių kalbos turi būti skatinamos, nes šios kalbos yra svarbi vidaus bendravimo priemonė ir daugelio ES piliečių asmeninės, kultūrinės ir socialinės tapatybės dalis.

Europos Taryba rekomendacijoje 98 (6) jau prašė valstybių narių užtikrinti, kad būtų atsižvelgta į *Europos regioninių ir mažumų kalbų chartijos* ir Tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencijos nuostatas, nurodančias pageidaujamas regioninių ar mažumų kalbų ar kultūrų politikos parametrus. Taryba taip pat paragino gerbti visų kalbų lygybę ir „toliau skatinti dvikalbystę imigrantų gyvenamosiose vietovėse ar rajonuose ir padėti imigrantams mokytis jų gyvenamojoje vietovėje vartojamos kalbos“.

Daugiakalbystės reikalų aukšto lygio grupės galutinėje ataskaitoje taip pat atkreipiamas dėmesys, kad įmonės turėtų vertinti imigrantus kaip kalbų šaltinį ir, pasinaudojusios imigrantų kultūrine ir kalbine kompetencija, pasiekti imigrantų kilmės šalių rinkas (2007: 10):

Apskritai migrantai pernelyg dažnai vertinami kaip rūpestis, nes migrantų vaikai prastai mokosi mokykloje, o suaugusieji menkai moka priimančiosios šalies kalbą. Dažnai nepastebima, kad migrantai yra vertingas šaltinis. Savo terpėje vertindami migrantų kalbą, galėtume puikiai paskatinti juos pačius mokytis priimančios bendruomenės kalbos ir netgi kitų kalbų ir suteikti jiems galimybę tapti kompetentingais skirtingų kultūrų tarpininkais.

Jauni antrosios ar trečiosios kartos migrantai labai dažnai gerai supranta ar moka kalbėti paveldo arba bendruomenės kalbomis, tačiau nemoka jomis skaityti nei rašyti. Daugelis jų labai motyvuoti tapti raštingi šiomis kalbomis. Mokyklos, aukštojo mokslo ir suaugusiųjų švietimo įstaigos turėtų pasirūpinti, kad šioms žmonių grupėms būtų suteiktos specialios mokymosi galimybės. Tai būtų svari investicija, nes šie žmonės galėtų padėti užmegzti ekonominius ryšius su jų kilmės šalimis ir aktyviai dalyvauti kultūrų dialoge bei naujai atvykusiems migrantams skirtose integracijos programose.

Šiame kontekste (žr. Extra and Gorter 2008: 3–60) EKL projekto tyrimas apima valstybines, užsienio, regionines arba mažumų ir imigrantų kalbas. Mums žinoma, kad skirtingose Europos šalyse skirtingai suprantamos sąvokos, kai kalbame apie žmones (ir jų vartojamas kalbas), kurie ilgiau ar trumpiau gyvena kitoje šalyje / užsienyje (žr. Extra and Gorter 2008: 10).

Europos kalbų lobyne nagrinėjamos kalbų grupėms taikomi šie apibrėžimai (taip pat žr. sąvokų žodyną pirmosios dalies priede):

- *Valstybinės kalbos* – oficialiai pripažintos tautinių valstybių kalbos.
- *Užsienio kalbos* – kalbos, kurių išmokstama ir kurios vartojamos ne namų aplinkoje, o mokykloje, arba platesnei komunikacijai ne švietimo sektoriuose vartojamos kalbos.
- *Regioninės arba mažumų kalbos* – kalbos, kurias tam tikroje valstybės teritorijoje tradiciškai vartoja tos valstybės piliečiai, kurių skaičius mažesnis nei likusios valstybės gyventojų dalies.
- *Imigrantų kalbos* – kalbos, kurias gyvenamojoje šalyje vartoja imigrantai ir jų palikuoniai iš įvairių (buvusių) kilmės šalių.

Taip pat kalbų grupes apibrėžia McPake ir Tinsley (2007). Šiame kontekste reikia pažymėti, kad mes sąmoningai įtraukėme imigrantų kalbas į Europos kalbų grupių sąrašą, nors pirminiame duomenų apie daugiakalbystės politiką ir kalbų vartojimo praktiką rinkimo etape mažai dėmesio skyrėme gestų kalboms. Vakarų kultūrose su ryškia migracija arba tarp kalbinių mažumų nacionalinėse valstybėse kurtieji sudaro „mažumą mažumoje“. Turint galvoje verbalinę hegemoniją, dauguma kurčiųjų yra atskirtyje ne tik nuo masinės kultūros, bet ir nuo savo „gimtosios“ kultūros, tai yra patiria dvigubą atskirtį (Schermer 2011). Skirtumas tarp kurčiųjų bendruomenės ir kitų kalbinių mažumų yra labai svarbus. Gestų kalba yra labai ribotai perduodama iš vienos kartos į kitą. Pagrindinė to priežastis yra tai, kad daugiau nei 95 proc. kurčiųjų žmonių turi girdinčius tėvus, kuriems gestų kalba nėra gimtoji. Dauguma kurčiųjų gestų kalbą išmoksta iš kitų kurčiųjų: draugų, kitų kurčiųjų suaugusių, kurie nėra šeimos nariai, arba iš tėvų, kurie išmoko gestų kalbą kaip užsienio kalbą.

Europos parlamentas 1988 metų liepos 17 dieną vienbalsiai priėmė rezoliuciją dėl gestų kalbų. Rezoliucija kviečia visas šalis nars pripažinti nacionalines gestų kalbas valstybinėmis kurčiųjų kalbomis. Ši rezoliucija iki šiol neturėjo didelės įtakos. 2003 metais Europos Taryba gestų kalbas pripažino mažumų kalbomis *Europos regioninių ir mažumų kalbų chartijoje*. Mūsų projekto pirmajame duomenų rinkimo etape gestų kalbos minimos EKL klausimyno 1 ir 6 domenuose.

1.4 Apklausoje tirtos kalbų vartojimo sritys

Europos kalbų lobyno apklausa aprėpia aštuonias kalbų vartojimo sritis (domenus). Kaip pirmąją sritį, įtraukėme metadomeną, kuriame vertinamas nacionalinių ar regioninių dokumentų ir duomenų bazių apie kalbų įvairovę prieinamumas. Atsižvelgiant į kalbų mokymosi svarbą švietime, išskirti keturi domenai, atitinkantys valstybės finansuojamus švietimo sektorius nuo pradinės mokyklos iki universiteto. Be šių keturių domenų, į apklausą įtrauktos dar trys itin svarbios kalbų vartojimo sritys už švietimo sistemos ribų. Aštuonių skyrių klausimynas susideda iš 260 klausimų, kurių pasiskirstymas pagal sektorius parodytas 3 lentelėje žemiau. Rengiant klausimus visoms kalbų vartojimo sritims buvo remtasi 1.1 skyriuje išvardytais Europos dokumentais.

3 lentelė. Klausimų pasiskirstymas pagal kalbų vartojimo sritis

Nr.	Kalbų vartojimo sritys	Klausimų skaičius
1.	Oficialieji dokumentai ir duomenų bazės apie kalbų įvairovę	15
2.	Kalbos ikimokykliniame ugdyme	34
3.	Kalbos pradiniam ugdymui	58
4.	Kalbos viduriniame ugdyme	60
5.	Kalbos profesiniame ir universitetiniame mokyme	30
6.	Kalbos žiniasklaidoje ir spaudoje	14
7.	Kalbos viešųjų paslaugų sektoriuje ir viešosiose erdvėse	31
8.	Kalbos versle	18
Iš viso klausimų		260

Pirmajame domene vertinamas nacionalinių ar regioninių dokumentų ir duomenų bazių apie kalbų įvairovę prieinamumas. Šie dokumentai ir duomenų bazės gali reikšmingai prisidėti prie daugiakalbystės populiarinimo ir kalbų politikos formavimo kiekvienoje šalyje ar regione. Takosyra tarp valstybinių dokumentų ir duomenų bazių yra glaudžiai susijusi su kalbos planavimo tyrimuose įprasta skirtimi tarp *statuso* planavimo ir *korpuso* planavimo. Mūsų tyrime skyrius apie dokumentus skirtas pastangoms *reguliuoti* kalbos vartojimą ir kalbos funkcijas konkrečioje visuomenėje, o skyrius apie duomenų bazes skirtas kalbų įvairovės *paplitimui* ir gyvybingumui konkrečioje visuomenėje aptarti.

2–4 domenų apklausos dalys skirtos valstybiniam ne suaugusiųjų švietimui. Visų domenų apibrėžimai pateikiami šio leidinio pirmosios dalies sąvokų žodynyje, paaiškinta ir skirtis tarp žemesnio ir aukštesnio vidurinio lavinimo, sietina su nuo *amžiaus* ir (arba) *mokyklos tipo* priklausančiais skirtumais. Kiekvienoje iš šių sričių žiūrima, kaip organizuojamas visų keturių kalbų atmainų mokymas, taip pat vertinama mokytojų kvalifikacija ir pasirengimas. Esminė skirtis tarp organizavimo ir mokytojų plačiai naudojama visame Europos kontekste (pavyzdžiui, žr. *Eurydice* 2008). Rengiant atsakymus apie šias sritis remtasi viešais duomenimis ir oficialiais šaltiniais.

Turint galvoje ryškius nacionalinius ir tarpnacionalinius skirtumus tolesnio ugdymo etape, penktasis domenas skiria profesinį ir universitetinį mokymą. Taip šiame domene pateikiami sudėtiniai duomenys iš viena kitą papildančių tęstinio mokymo sričių. Šeštasis – aštuntasis domenai skirti kitoms trimis su ugdymu nesusijusioms sritims.

Atsakymai apie 5–8 domenus pagrįsti surinktais ir atskaitose pateiktais duomenimis iš trijų kiekvienos šalies ar regiono miestų (daugiau žr. 1.5 skyrių). Penktas domenas skirtas kalbų mokymo paslaugoms tęstinio (profesinio) ir aukštojo (universitetinio) mokslo institucijose. Šeštame domene dėmesys skirtas garsinėje ir vaizdinėje žiniasklaidoje ir spaudoje vartojamų kalbų įvairovei. Septintame domene vertinamas kalbų vartojimas viešųjų paslaugų sektoriuje ir viešosiose erdvėse, žiūrima institucionalizuotų kalbų strategijų, bendravimo žodžiu ir raštu priemonių. Aštuntas domenas apie versle vartojamas kalbas, skirtas verslo įmonių kalbų strategijoms, konkrečioms kalbų valdymo praktikoms ir darbuotojų kalbinių kompetencijų skatinimui. Kiekvienoje šalyje / regione buvo apklaustos 24 įmonės.

1.5 Duomenų rinkimas ir trijų miestų metodas

Kaip jau minėta, atsakymai apie 1–4 domenus, kaip ir atsakymai apie metadomeną, remiasi *oficialiais* / *antriniais* duomenimis ir atspindi valstybinio mastu vykdomą politiką ir praktiką. Kituose domenuose (5–8) remtasi surinktais pirminiais duomenimis. Kiekvienoje šalyje duomenys buvo renkami trijuose miestuose, tai paskatino šios priežastys:

- daugiakalbystė labiausiai paplitusi miesto aplinkoje, nes būtent miestuose telkiasi naujų atvykėlių bendruomenės ieškoti darbo;
- miestai duoda postūmį reaguoti į kalbų įvairovę nacionaliniu mastu;
- miestuose įsikūrusios didžiosios profesinio rengimo ir aukštojo mokslo institucijos (5 domenai);
- tarptautinė spauda, kino teatrai ir televizijos stotys dažniausiai aptinkami miestuose (6 domenai);
- dėl to miesto administracija ir planuotojai priversti vystyti vietos daugiakalbystės politiką (7 domenai);
- daugelio įmonių būstinės įsikūrusios miestuose (8 domenai).

Miestų atranka 14-oje šalių buvo vienoda (žr. 4 lentelę). Buvo pasirinkti du pagal gyventojų skaičių didžiausi miestai ir vienas miestas, kuriame regioninė ar mažumos kalba turi aukščiausią statusą, yra gyvybingiausia ir (arba) turi didžiausią vartotojų skaičių. Kitose keturiuose šalyse, kurioms šis modelis netiko, teko priimti iššūkių ir ieškoti kitų sprendimų.

Bosnija ir Hercegovina, 15-oji šalis, turi tris valstybines kalbas – bosnių, kroatų ir serbų. Pirminius duomenis rinkti buvo nuspręsta Sarajeve, Bandžaluke ir Mostare, kur vartojamos atitinkamai bosnių, kroatų ir serbų kalbos.

Šveicarija, 16-oji šalis, sudaryta iš 26 kantonų ir turi tris oficialias kalbas: vokiečių, prancūzų ir italų. *Europos kalbų lobyno* tyrime į visų domenų imtį įtraukti trys kantonai: vienas vokiškai kalbantis kantonas (Ciurichas), vienas – prancūziškai (Ženeva) ir vienas – itališkai (Tičinas). Šioje knygoje 2–4 domenų duomenys diagramose pateikti apibendrinti, o 5–8 domenų – atskirai pagal miestus.

Ispanija, 17-oji šalis, susideda iš 17 autonominių sričių ir turi du autonominius miestus. *Europos kalbų lobyno* 2–4 domenų tyrimas buvo atliktas trijuose autonominiuose srityse – Madrido, Sevilijos, Valensijos, ir dviejose „istorinių tautybių“ teritorijose – Baskijoje ir Katalonijoje. Iš viso sudaryti trys profiliai – bendras Madrido, Sevilijos ir Valensijos profilis, pavadintas Ispanija, ir du atskiri Baskijos ir Katalonijos profiliai. Baskija turi dvi oficialias kalbas – baskų ir ispanų. Katalonija turi tris oficialias kalbas – katalonų, ispanų ir aragonų. Priminiam tyrimui pasirinkti šie miestai:

- Ispanijoje – Madridas, Sevilija ir Valensija;
- Katalonijoje – Barselona, Taragona, L'Hospitaletas;
- Baskijoje – Bilbao, San Sebastianas, Vitorija Gasteisas.

Jungtinę Karalystę sudaro keturios šalys, turinčios savo nepriklausomas vyriausybes ir švietimo sistemas. Švietimo domenuose (2–4) duomenys buvo surinkti apie kiekvienos šalies ar regiono politiką ir bendrą praktiką. 5–8 domenuose Velso ir Škotijos miestai buvo atrinkti pagal gyventojų skaičių. Anglijoje dėl praktinių priežasčių po Londono buvo pasirinktas Šefildas. Kol kas dar nepavyko atlikti tyrimo dar viename mieste, tačiau tikimasi, netrukus pasirodys ir šie duomenys. Šiaurės Airijoje apklausos kol kas atliktos tik Belfaste.

Tirtini miestai ir regioninės ir mažumų kalbos buvo atrinktos bendradarbiaujant su visomis dalyvaujančiomis nacionalinėmis ir regioninėmis grupėmis, atsižvelgiant į statistinius savivaldybių duomenis, kurie lėmė pirmųjų dviejų miestų pasirinkimą, o trečiasis miestas pasirinktas remiantis regioninių ir mažumų kalbų ar bendruomenių statistika. 4 lentelėje išvardyti kiekvienoje šalyje tirti miestai ir regioninės ar mažumų kalbos.

4 lentelė. Trijų miestų metodo taikymas dalyvaujančiose šalyse ir regionuose

Nr.	Šalys, turinčios vieną valstybinę kalbą	Didžiausias miestas	Antras ar trečias pagal dydį miestas	Papildomas miestas	Papildomame mieste vyraujanti regioninė ar mažumų kalba
1.	Austrija	Viena	Gracas	Klagenfurtas	slovėnų
2.	Bulgarija	Sofija	Plovdivas	Šumenas	turkų
3.	Danija	Kopenhaga	Orhusas	Obenras	vokiečių
4.	Estija	Talinas	Tartu	Narva	rusų
5.	Prancūzija	Paryžius	Marselis	Kortė	korsikų
6.	Graikija	Atėnai	Salonikai	Ksantė	turkų
7.	Vengrija	Budapeštas	Debrecenas	Pėčas	vokiečių
8.	Italija	Roma	Milanas	Triestas	slovėnų
9.	Lietuva	Vilnius	Kaunas	Klaipėda	rusų
10.	Nyderlandai	Amsterdamas	Roterdamas	Leuwardenas*	fryzų
11.	Lenkija	Varšuva	Krokuva	Gdanskas	kašubų
12.	Portugalija	Lisabona	Portas	Miranda do Doras*	mirandų
13.	Rumunija	Bukareštas	Jasai	Klužas	vengrų
14.	Ukraina	Kijevas	Charkovas	Lvovas	rusų
	Kitos šalys	Didžiausias regiono ar šalies miestas	Antras regiono miestas	Trečias regiono miestas	Oficialiosios miestų kalbos
15.	Bosnija ir Hercegovina	Sarajevas	Bandžalukas	Mostaras	bosnių, kroatų ir serbų
16.	Šveicarija	Ciurichas	Ženeva	Luganas	vokiečių, prancūzų, italų
17.	Ispanija: Madridas, Sevilija, Valensija Katalonija Baskija	Madridas Barselona Bilbao	Valensija Taragona San Sebastianas	Sevilija L'Hospitaletas Vitorija Gasteisas	ispanų katalonų baskų
18.	Jungtinė karalystė Anglija Velsas Škotija Šiaurės Airija	Londonas Kardifas Glazgas Belfastas	Mančesteris Svonsis Edinburgas -	- Niuportas Aberdynas -	anglų valų, anglų gėlių, škotų, anglų airių, Olssterio škotų, anglų

*Kadangi šiuose miestuose nėra universitetų, nepateikiama ir duomenų apie kalbų vartojimą šiame domene.

Nacionaliniai ir regioniniai profiliai remiasi surinktais pirminiais duomenimis iš 23 + 22 + 22 = 67 miestų, išvardytų 4 lentelėje. Lentelėje matyti, kad dauguma dominuojančių regioninių ar mažumų kalbų pasirinktuose papildomuose miestuose turi valstybinių kalbų statusą kaimyninėse šalyse. Visuose 24 šalyse ir regionuose renkant pirminius duomenis apie 5–8 domenus susitelkta ties šiais aspektais:

- 5 domenas skirtas kalbų mokymui įvairiose valstybinėse suaugusiųjų švietimo įstaigose. Atskirti du vienas kitą papildantys sektoriai – kalbų mokymas profesinio švietimo įstaigose (jaunų suaugusiųjų nuo 16 metų amžiaus) ir kalbų mokymas akademinio / universitetinio švietimo įstaigose.
- 6 domenas apima kalbų vartojimą garsinėje ir vaizdinėje žiniasklaidoje, įskaitant viešojo radijo ir televizijos transliacijas, didžiausius kino teatrus, ir spaudoje, parduodamoje apklaustų miestų didžiausiose geležinkelio stotyse ir spaudos kioskuose.
- 7 domene tirtas kalbų vartojimas viešųjų paslaugų sektoriuje ir miestų viešosiose erdvėse, ypač domėtasi institucionalizuotomis kalbų strategijomis, bendravimo žodžiu ir rašytinio informavimo priemonėmis, prienamomis tirtuose miestuose (ir jų savivaldybėse).
- 8 domene susitelkta ties keturiais skirtingais verslo sektoriais – prekybos centrais, statybos bendrovėmis, viešbučiais ir bankais. Tyrėjams buvo duota užduotis pasirūpinti, kad tyrimo imtis kuo tolygiau pasiskirstytų tarp daugiataučių ar tarptautinių, nacionalinių ir regioninių ar vietos verslo įmonių. Bene visose šalyse ir regionuose šis tikslas pasirodė sunkiai įgyvendinamas.

5 lentelėje pateiktos apibendrintos pirmajame duomenų rinkimo etape tirtos kalbų vartojimo sritys ir tiksliniai miestų (3x) objektai.

5 lentelė. Kalbų vartojimo sritys ir objektai, pasirinkti pirminių duomenų rinkimui kiekviename mieste

Nr.	Kalbų vartojimo sritis (domenas)	Tiksliniai miestų objektai (3x)
5.	Kalbų profesinio ir universitetinio lavinimo sistemoje	<ul style="list-style-type: none"> – Didžiausia profesinio mokymo įstaiga, teikianti kalbų mokymo paslaugas. – Didžiausias valstybinis universitetas.
6.	Kalbų žiniasklaidoje	<ul style="list-style-type: none"> – Kalbų vartojimas radijo ir televizijos programose, kaip aprašyta geriausiai parduodamame laikraštyje. – Kalbos, vartojamos didžiausiose geležinkelio stotyse ir spaudos kioskuose parduodamoje spaudoje. – Filmų subtitravimas ir įgarsinimas kitomis nei valstybinė kalbomis. – Gestų kalbų vartojimas.
7.	Kalbų viešųjų paslaugų sektoriuje ir viešosiose erdvėse	<ul style="list-style-type: none"> – Institucionalizuotos kalbų strategijos, žodinio bendravimo ir rašytinio informavimo priemonės miesto centre.
8.	Kalbų versle	<ul style="list-style-type: none"> – Maži, vidutiniai ir dideli daugiataučiai ar tarptautiniai, nacionaliniai ir regioniniai ar vietos prekybos centrai, statybos įmonės, viešbučiai ir bankai.

1.6 Tyrimo metodologija

Skirtingo pobūdžio tyrimai

Kalbų politikos ir praktikos tyrimui tam tikroje visuomenėje galima rinktis įvairius metodus. Atsižvelgdami į savo mokslinius interesus, mokslininkai gali remtis mikro- arba makrosociolingvistiniu požiūriu atitinkamai politikai ar praktikai aprašyti (Fishman ir Garcia 2010). Jeigu tyrimas apsiriboja atvejo studija su keliais informantais, tyrėjai paprastai renkasi etnografinio stebėjimo ir diskurso analizės metodus. Lingvistinė etnografija (Heller 2007) taip pat yra vienas iš metodų tirti, kaip ir kokiomis kalbomis žmonės bendrauja tarpusavyje. Kalbų etnografai stengiasi suprasti, kaip žmonės bendraudami su kitais individualiais pasitelkia savo turimus kalbinius išteklius.

Vis dėlto, kai norima tirti kalbų politiką ir praktiką visuomenės lygmenyje, etnografiniai metodai ne visada tinka. *Europos kalbų lobyne* mus domina visuomenės daugiakalbystė, visų pirma, institucijų vykdoma daugiakalbystės skatinimo (ar ribojimo) politika ir praktika. Todėl projekte buvo pasirinktas apklausos metodas, kuris padėjo surinkti duomenis apie bendras kalbų politikas ir praktikas įvairiose kalbų vartojimo srityse atitinkamų Europos valstybių ar regionų kontekste.

Tyrimo klausimynas buvo sudarytas išnagrinėjus pirmiau aprašytus pagrindinius ES ir Europos Tarybos dokumentus apie kalbų politiką ir praktiką ir apibendrinus pagrindines rekomendacijas. Vis dėlto, kadangi visos Europos kalbų politika ir praktika yra labai sudėtingas daugiasluoksnis reiškinys, neįmanoma nustatyti visų susijusių kintamųjų, jų tinkamai operacionalizuoti ir paversti pamatuojamais vienetais.

Klausimyno sandara

Sudarant klausimyną vadovautasi šiomis prielaidomis:

- kiekvienas klausimas turi suteikti pamatuojamų duomenų;
- pamatuojami duomenys turi būti įvertinti ir pagal tai turi būti diferencijuojamos atitinkamos politikos ir praktikos;
- vengiama taip / ne pobūdžio klausimų, kuriuose vienas iš dviejų pasirinkimų nulemtų šimtaprocentinį vertinimą;
- klausimai turėtų būti gerai suformuluoti, kad su laiku būtų galima tyrimą pakartoti.

Didžioji klausimų dalis turėjo tris atsakymus variantus, o tyrėjams reikėjo pasirinkti variantą, kuris geriausiai atspindėjo bendrą jų šalies ar regiono politiką ir praktiką. Kiekvienas pasirinkimas vertintas taškais. Daugiausia taškų skiriama už tokią kalbų politiką ar praktiką, kuri geriausia atitinka ES ar ET rekomendacijas. Bendra visų šalių / regionų duomenų analizė pateikiama antroje šio leidinio dalyje. O trečioje knygos dalyje pateikiamos atskirų šalių ir regionų apžvalgos.

Duomenų pagrįstumas

Duomenų pagrįstumo (validumo) požiūriu rengiant klausimyną mums buvo svarbūs šie aspektai:

Vidinis duomenų pagrįstumas

- Ar EKL klausimyno sandara ir apimtis yra pakankamai *visapusiška* paskirties atžvilgiu?
- Ar EKL klausimyno formuluotės yra *tikslios ir aiškios*?
- Ar EKL klausimynas, kaip duomenų surinkimo priemonė, yra praktiškas, suprantamas ir nereikalauja daug administracinio darbo?

Išorinis duomenų pagrįstumas

- Ar EKL klausimynas ir taškų skaičiavimas *atitinka* Europos lyginamuosius standartus?

Tarpvalstybinis duomenų palyginamumas

- Ar EKL klausimynas *tolygiai* apima keturias pagrindines kalbų atmainas – valstybines, užsienio, regionines arba mažumų ir imigrantų kalbas?
- Ar skirtingose šalyse ir regionuose pagal EKL klausimyną klausiami *vienodų klausimų*?
- Ar skirtingose šalyse ir regionuose EKL klausimyne taikomi *vienodi vertinimo metodai*?

Manome, kad klausimynas, nors neabejotinai dar tobulintinas ir vystomas, atsižvelgiant į įsteigto bendradarbiavimo tinklo ir suinteresuotų šalių pastabas, atitinka nurodytus kriterijus. Klausimyną jau dabar sudaro išsamus pirminių rodiklių rinkinys, suteikiantis bendrą pagrindą šalims ir regionams, norintiems įsivertinti save pagal ES ir ET dokumentus apie kalbų politiką ir praktiką, kad pagerintų Europos, valstybių narių ir regionų politikos formuotojų informuotumą visuomenės ir politikos makrolygmenyje ir kad paskatintų kitas suinteresuotąsias puses iš įvairių sektorių, kalbinių grupių ir šalių imtis veiksmų.

Taip pat tikimės, kad pirminiai rodikliai leis naudotojams nustatyti savo politikos padėtį tarp kitų valstybių ar regionų ir taip paskatins skaidriai dalintis informacija ir identifikuoti gerąsias praktikas. Tikimasi, kad rodikliai taip pat prisidės prie naujų politikos iniciatyvų, pritaikytų konkrečiam kontekstui. Reikėtų atkreipti dėmesį, kad pirminiai rodikliai, kaip priemonė, neskirti nuodugniems mikrolygmens tyrimams apie daugiakalbystės politiką ir praktiką. Tačiau tyrimo rezultatai gali paskatinti itin aktualius tolesnius konkrečių atvejų tyrimus, kurie suteiktų papildomų vertinimų ir duomenų, pagrįstų rodiklių vertinimu makrolygmeniu.

Papildantys požūriai

Ne visuose *Europos kalbų lobyno* tirtuose domenuose (žr. 3 lentelę) pavyko pritaikyti tą pačią tyrimo metodologiją, todėl teko imtis papildomų priemonių. Tos *Europos kalbų lobyno* klausimyno dalys, kurios yra įtrauktos į oficialią valstybinę ar regioninę politiką ir apie kurias esama dokumentų, remiasi *oficialiais antriniais šaltiniais* (1–4 domenai). Sritis, kur to nėra – profesinis ir universitetinis lavinimas, žiniasklaida, viešosios paslaugos ir viešosios erdvės, remiasi specialiai šiam tyrimui *surinktais pirminiais* duomenimis (5–8 domenai).

Rinkdami pirminius duomenis siekėme ne reprezentatyvumo šalių ir regionų atžvilgiu ar didelės imties, kad būtų galima daryti apibendrinimus, bet norėjome sukaupti pagrindą pradiniam daugiakalbystės ir įvairiakalbystės politikos ir praktikos rodikliams, ypač tose srityse, kurios menčiau nagrinėtos EK dokumentuose ar moksliniuose tyrimuose. Kadangi buvo taikyta mišri metodika, nuspręsta neskaičiuoti apibendrintų balų pagal domenus ir neskaičiuoti atskirų šalių ir / regionų kaupiamųjų balų (indekso).

Nors, kaip minėta, iš sukauptos pirminių duomenų bazės negalima daryti plačių apibendrinimų, tai be abejonės yra vertinga tarpvalstybinė duomenų bazė tolesniems tyrimams. Mūsų įsitikinimu, antrinių duomenų analizės 1–4 kalbų domenuose ir 8 metadomene derinimas su pirminių duomenų rinkimu ir analize 5–8 domenuose yra novatoriškas projekto elementas.

Procedūra

Šie žingsniai apibendrina *Europos kalbų lobyno* klausimyno sudarymo procesą, pirmosios apklausos vykdymą, duomenų rinkimą ir apdorojimą:

- 2010 m. Tilburgo universitetas, Britų taryba ir Briuselio Migracijos politikos grupė parengė pradinis klausimus, taškų skaičiavimo pasiūlymą klausimams su keliais atsakymų variantais. Verslo domeną, pasinaudodami ELAN apklausa (2006), rengė CILT Londone, toliau tobulino Prancūzijos tyrėjų grupė. Migracijos politikos grupė ir kiti viešųjų paslaugų Londone teikėjai konsultavo apie viešųjų paslaugų sektorių.
- 2011 m. pradžioje Lenkijoje, Ispanijoje ir Katalonijos regione buvo atliktos trys bandomosios apklausos. Bandomųjų apklausų tikslas buvo patikrinti turinio ir klausimyno sandaros pagrįstumą (validumą), atsižvelgiant į kalbų politikos ir praktikos skirtumus tiek tarp šalių, tiek jų viduje.
- *Europos kalbų lobyno* klausimynas, vadovas tyrėjams ir taškų skaičiavimo procedūra buvo adaptuoti pagal bandomųjų apklausų rezultatus ir kruopščiai peržiūrėti projekto iniciatyvinės grupės bei išorinių ekspertų. 2011 m. rudenį visoms nacionalinėms ir regioninėms duomenų rinkimo grupėms buvo išsiųsta galutinė EKL klausimyno versija.
- Bosnijai ir Hercegovinai, Ispanijai, Šveicarijai ir Jungtinei Karalystei (žr. 4 lentelę) buvo sukurtos atskiros klausimyno versijos.
- Tyrėjams taip pat nusiųstas išsamus tyrimo vadovas su paaiškinimais apie patį projektą ir duomenų rinkimo procedūrą. Be to, vyko dviejų dienų susitikimai su kiekviena tyrėjų grupe asmeniškai aptarti metodologiją bei nuolat bendraujama el. paštu ir telefonu.
- Kai nacionalinės ir regioninės komandos pateikė visus atsakymus į klausimus, gautus duomenis recenzavo nepriklausomi recenzantai, siekiant užtikrinti, kad interpretacija atitiktų tikrovę.
- Vėliau patikrintus duomenis apdorojo, analizavo ir peržiūrėjo EKL komanda Tilburgo universitete.
- Proceso metu tapo aišku, kad skirtingi tyrėjai kai kuriuos klausimus interpretavo skirtingai, o dalis klausimų iš viso nebuvo gerai suprasti. 2012 m. pradžioje baigta aiškintis šiuos atvejus, atsakymai standartizuoti ir susitarta dėl galutinių interpretacijų. Nuspręsta, kad kai kurie klausimai nebus vertinami dėl kliūčių renkant duomenis. Paaiškėjo, kad kai kuriose šalyse neįmanoma gauti duomenų apie viešosiose bibliotekose ar knygynuose esančius knygų rinkinius kitomis kalbomis nei valstybinė. Klausimai apie kalbas, reikalingas pirmosios ir antrosios pakopos studijose, pasirodė dviprasmiški ir todėl iš viso nebuvo vertinami.
- Kiekvienos šalies ir regiono rezultatai galiausiai buvo nusiųsti atgal tyrėjams, kurie turėjo galimybę pateikti savo atsiliepimus ir pastabas. Iš pradžių rezultatus skirstėme pagal kalbų vartojimo sritis, tačiau vėliau buvo nuspręsta juos pateikti pagal atskirus klausimus, kad būtų galima išsamiau atspindėti šalių ar regionų politiką ir praktiką.

Rezultatai

Šioje knygoje pateikiami rezultatai remiasi pirmąja išsamia tarpvalstybiniu mastu vykdyta apklausa apie Europos daugiakalbystės politiką ir praktiką. Ekspertų ataskaitos, apimančios iš viso 260 klausimų, buvo tikrinamos ir recenzuojamos. Ne visus surinktus duomenis pagal klausimyne naudotus klausimus galėjome panaudoti ir analizuoti taip, kaip buvo numatyta. Pavyzdžiui, nepanaudojome kai kurių duomenų apie žiniasklaidoje vartojamas kalbas.

Trečioje šios studijos dalyje taip pat kaip ir antrojoje pateikiami šalių ir regionų profiliai, kaip lyginamoji šalių ar sričių analizė, yra aukščiau aprašyto proceso rezultatas. Kiekvienos šalies ar regiono aprašymas susideda iš 1) *kokybinio ir kiekybinio profilio*, kurio tekstas ir lentelės tiesiogiai siejasi su *Europos kalbų lobyno* klausimyno klausimais, ir 2) *komentarų*, kuriuose kiekvienos šalies ar regiono tyrėjai paaiškina rezultatus, apibendrina kontekstą, išskiria pagrindines išvadas ir pabrėžia įdomias naujas iniciatyvas ir gerosios praktikos pavyzdžius. Kėlėme tikslą išlaikyti pusiausvyrą tarp šios dviejų skirtingų rūšių informacijos ir parodyti tarpusavio sąsajas.

Tokio pobūdžio tyrimuose neišvengiamai tenka pripažinti, kad neįmanoma įtraukti visų galimų kintamųjų. Nepaisant to, mes manome, kad, galbūt ir su keletu spragų, mums pavyko aprėpti platų kalbų vartojimo lauką ir apčiuopti pagrindinius dalykus, susijusius su kalbų politika ir praktika makrolygmeniu. Pastebėtina, kad *Europos kalbų lobyno* apklausoje buvo klausama apie kalbų mokymo pasiūlą pasirinktuose švietimo domenuose, o ne apie paklausą, atsižvelgiant į studentų dalyvavimą ar kalbų mokėjimą pagal faktinius pasiekimus. Pastarieji du užmojai netilpo į šio pirmojo duomenų rinkimo etapo rėmus.

Knygos pabaigoje rasite du priedus. Pirmasis priedas yra EKL klausimyno A versija, kurią taip pat rasite ir projekto tinklapyje. Klausimyno B versija yra adaptuota A versija, kurią naudojome, rinkdami duomenis tose šalyse, kuriose vartojama daugiau nei viena valstybinė kalba, t. y. Bosnijoje ir Hercegovinoje ir Šveicarijoje. Sąvokų žodynėlyje šios knygos kitame priede pateikiami svarbiausių čia vartojamų terminų apibrėžimai. Visos nuorodos į kalbas visose šios knygos dalyse atidžiai sutikrintos su tinklapiu *Etnologas: pasaulio kalbos* (angl. *Ethnologue: Languages of the World*) – vertingiausiu ir šioje srityje plačiausiai naudojamu informacijos šaltiniu.

ANTRA DALIS

Europos kalbų lobyno rezultatai pagal šalis ir regionus

Kutlay Yağmur, Guus Extra ir Marlies Swinkels

Įvadas

Šiame skyriuje pateikiami skirtingų šalių požiūriai į tai, kiek 24 projekte dalyvaujančių šalių ir regionų nacionalinė ar regioninė kalbų politika ir praktika atitinka Europos lyginamuosius standartus. Visuose aštuoniose kalbų domenuose, įskaitant ir vieną metadomeną, pateikiamos lyginamosios lentelės su švietimo, viešųjų paslaugų, žiniasklaidos ir verslo sričių rezultatais. Siekiant, kad skaitytojas galėtų susidaryti išsamesnį vaizdą apie kalbų paplitimą ir pasiskirstymą Europoje, taip pat pateikiami įvairių sričių skerspjūviai.

2.1 skyriuje pateikiama informacija apie tyrime dalyvaujančių šalių ir regionų oficialiuose dokumentuose ir duomenų bazėse minimas kalbas. 2.2 skyriuje dėmesys skiriamas ikimokyklinio ugdymo kalboms, išskiriant valstybines, užsienio, regionines ir mažumų bei imigrantų kalbas. 2.3 skyriuje lyginamuoju aspektu nagrinėjamas visų keturių tipų kalbų mokymo organizavimas ir mokytojų rengimas pradinio ugdymo sistemoje. Tuo pačiu būdu 2.4 skyriuje apžvelgiamos viduriniame ugdyme vartojamos kalbos. 2.5 skyriuje pateikiami lyginamoji rezultatų iš ikimokyklinio, pradinio ir vidurinio ugdymo sričių apžvalga. 2.6 skyriuje dėmesys skiriamas kalboms profesinio ir aukštojo mokslo sistemoje. Duomenys apie kalbų vartojimą vaizdinėje ir garsinėje žiniasklaidoje ir spaudoje pateikiami 2.7 skyriuje, o 2.8 skyriuje dėmesys skiriamas kalboms viešajame sektoriuje ir viešosiose erdvėse. 2.9 skyriuje lyginamas kalbų vartojimas skirtingų šalių ir regionų verslo įmonėse. 2.10 skyriuje pateikiama bendra kalbų pasiskirstymo spaudoje, viešosiose paslaugose, viešosiose erdvėse ir versle analizė. Galiausiai 2.11 skirsnyje pateikiamas visų minėtų skyrių apibendrinimas. Kaip įprasta ES tyrimų projektuose, pagrindiniai rezultatai ir išvados yra pateikiami šios knygos pradžioje po įvado.

Vokietija yra federalinė išskirtinai decentralizuota valstybė. Ypač švietimo ir socialinėse ar kultūrinėse srityse. Dėl šalies įvairovės ir skirtingumų kalbų politikoje ir kalbų vartosenoje trijuose Vokietijos regionuose (vok. Bundesländer) ir trijuose tyrimui pasirinktuose miestuose pasirodė neįmanoma surinkti visą Vokietiją bendrai apibūdinančių duomenų. EKL tyrimo srityse už kalbų politiką ir praktiką Vokietijoje yra atsakinga savivalda ar net individuali mokykla. Dėl tokios autonomijos yra ypatingai sunku apibendrinti Vokietijos daugiakalbystės politiką ir kalbų vartojimo praktiką. Todėl Vokietijos duomenys nebuvo įtraukti į antrąją šio leidinio dalį.

2.1 Oficialieji dokumentai ir duomenų bazės apie kalbų įvairovę

Pirmoje EKL apklausos dalyje nagrinėjome, kokios kalbos minimos tirtų regionų oficialiuose dokumentuose ir duomenų bazėse. Manome, kad kalbinę įvairovę skatinantys ir įtvirtinantys oficialūs dokumentai ir informaciją apie vartojamas kalbas teikiančios duomenų bazės papildytų turimas žinias apie daugiakalbystę nacionaliniu ar regioniniu lygiu bei sudarytų sąlygas gerinti švietimo politiką. Pasitelkus EKL tyrimo duomenis ir Europos Tarybos (ET) oficialų dokumentą (*Europos regioninių ir mažumų kalbų chartija*, ECRML), pavyko apibendrinti šios srities kalbų politiką ir praktiką.

Remiantis tyrėjų pateiktomis ataskaitomis, 1 lentelėje pateikiami atsakymai į du pagrindinius klausimus apie visose 24 tyrime dalyvavusiose šalyse ir regionuose vartojamas kalbas reglamentuojančius teisės aktus ir oficialius kalbų politikos dokumentus. Valstybinių ir regioninių ar mažumų kalbų vartojimą reglamentuojantys įstatymai galioja beveik visose šalyse ar regionuose, užsienio kalbas – 14-oje šalių ar regionų, imigrantų kalbas – tik šešiose šalyse ir regionuose. Oficialūs kalbų politikos dokumentai, kuriuose minimos valstybinės ir užsienio kalbos, sutinkami beveik visose šalyse ir regionuose, regioninėms ir mažumų kalboms skirti dokumentai – 18-oje šalių ir regionų, o imigrantų kalboms – tik keturiose šalyse ir regionuose.

1 lentelė. Kalbų vartojimą reglamentuojantys įstatymai ir oficialūs kalbų politikos dokumentai tyrime dalyvavusiose 24 šalyse ir regionuose

Šalis / regionas	Ar esama nacionalinių, regioninių ir (arba) federalinių teisės aktų, kurių straipsniuose užsimenama apie kalbą(-as)?				Ar yra kalbų politikos dokumentų, kuriais siekiama skatinti kalbų mokymąsi ir kalbų mokymą jūsų šalyje arba regione?			
	valstybinė kalba	užsienio kalbos	regioninės / mažumų kalbos	imigrantų kalbos	valstybinė kalba	užsienio kalbos	regioninės / mažumų kalbos	imigrantų kalbos
Austrija	✓		✓		✓		✓	
Baskų kraštas	✓		✓		✓	✓	✓	
Bosnija ir Hercegovina	✓		✓		✓	✓	✓	
Bulgarija	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Katalonija	✓		✓		✓	✓	✓	✓
Danija	✓	✓	✓	✓	✓			
Anglija			✓		✓	✓	✓	
Estija	✓	✓		✓	✓	✓		
Prancūzija	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓
Fryzija	✓	✓	✓		✓	✓	✓	
Graikija	✓				✓	✓		
Vengrija	✓	✓	✓		✓	✓	✓	
Italija			✓		✓	✓	✓	
Lietuva	✓	✓	✓		✓	✓	✓	
Nyderlandai	✓	✓	✓		✓	✓	✓	
Šiaurės Airija	✓	✓	✓		✓	✓	✓	
Lenkija	✓		✓					
Portugalija	✓		✓		✓	✓		
Rumunija	✓	✓	✓		✓	✓	✓	
Škotija	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Ispanija	✓	✓	✓	✓	✓	✓✓	✓	✓
Šveicarija	✓		✓		✓	✓	✓	✓
Ukraina	✓	✓	✓		✓	✓	✓	
Velsas	✓	✓	✓			✓	✓	

Kaip minėta 1.1 skyriuje, vienas iš pagrindinių kalbinę įvairovę Europoje įtvirtinančių dokumentų yra *Europos regioninių ir mažumų kalbų chartija* (ECRML). Chartija yra susitarimas, kuriuo, viena vertus, siekiama apsaugoti ir skatinti regioninių ir mažumų kalbų, kaip Europos kultūros paveldo elemento, kuriam gresia išnykimas, vartojimą. Kita vertus, Chartija siekiama sudaryti sąlygas kalbantiesiems regioninių ir mažumų kalbomis vartoti šias kalbas privačiai ir viešojoje erdvėje. Visų pirma, Chartija nustato pagrindinius tikslus ir principus, kurių valstybės įsipareigoja laikyti visų jų teritorijose vartojamų regioninių ir mažumų kalbų atžvilgiu. Antra, Chartija numato keletą konkrečių priemonių, skirtų palengvinti ir skatinti konkrečių regioninių ir mažumų kalbų vartojimą viešumoje. Chartija taikoma tradiciškai valstybės teritorijoje vartojamoms kalboms, tačiau neapima su naujais migracijos banga siejamų kalbų ar šalies oficialios kalbos tarmių. Chartija siekiama užtikrinti, kiek įmanoma pagrįstai, kad švietime ir žiniasklaidoje būtų vartojamos regioninės ar

mažumų kalbos, sudaryti sąlygas ir skatinti šių kalbų vartojimą teisiniame ir administraciniame kontekste, ekonominiame ir socialiniame gyvenime, kultūrinėje veikloje ir tarpvalstybinių mainų srityje.

Chartiją yra ratifikavę 11 iš 18 tirtų šalių parlamentų, išskyrus Bulgariją, Estiją, Graikiją, Italiją, Lietuvą, Portugaliją ir Prancūziją. Prancūzijos ir Italijos vyriausybės pasirašė Chartiją, tačiau parlamentai jos neratifikavo. Kaip viena iš atsisakymo ratifikuoti priežasčių įvardyta tai, kad kai kuriose šalyse Chartijos ratifikavimas sukeltų prieštaravimų valstybės Konstitucijai. 2 lentelėje parodyta, kuriose šalyse kurios kalbos yra susilaukusios pripažinimo, apsaugos ir (arba) yra skatinamos vartoti tik nacionaliniuose šalių dokumentuose arba kartu ir nacionaliniuose dokumentuose, ir ECRML. Papildomos informacijos galima rasti Chartijai skirtoje nuolat atnaujinamoje Europos Tarybos interneto svetainėje.

2 lentelė. Oficialus regioninių ir mažumų kalbų (RMK) pripažinimas, apsauga ir (arba) skatinimas 18-oje šalių

DIDŽIOSIOMIS RAIDĖMIS – tik oficialiuose šalies dokumentuose

Kursyvu – oficialiuose šalies dokumentuose ir Chartijoje

i>

Šalis	Oficialiuose šalies dokumentuose ir įstatymuose ar Chartijoje pripažintos, saugomos ir (arba) skatinamos kalbos
Austrija	Čekų Vienoje, <i>kroatų</i> Burgenlande, <i>romų</i> Burgenlande, <i>slovakų</i> Vienoje, <i>slovėnų</i> Karintijoje ir Štirijoje, <i>vengrų</i> Burgenlande ir Vienoje
Bosnija ir Hercegovina	<i>Albanų, čekų, italų, juodkalniečių, lenkų, makedonų, ROMŲ, rusinų, serbų, kroatų, slovakų, slovėnų, turkų, ukrainiečių, vengrų, vokiečių, žydų kalbos (jidiš ir ladino kalba)</i>
Bulgarija	ARMĖNŲ, HEBRAJŲ, ROMŲ, TURKŲ
Danija	Vokiečių (ESKIMŲ-ALEUTŲ IR FARERŲ, saugomos savivaldos įstatymų)
Estija	Naujasis kalbų įstatymas (2011 m.) užtikrina visų Estijos regioninių kalbų apsaugą
Prancūzija	BASKŲ, BRETONŲ, Elzaso ir Mozelio regionų VOKIEČIŲ TARMĖS, FRANKO-PROVENSALIO, KATALONŲ, KORSIKIEČIŲ, LANGUE D'OÏL („Šiaurės kalbos“: FRANC-COMTOIS, VALONŲ, CHAMPENOIS, PIKARDŲ, NORMANDŲ, GALO, POITEVIN-SAINTONGEAIS, LOTARINGIJOS, BURGUNDIJOS), OKSITANŲ („Pietų kalbos“: GASKONŲ, LANGEDOKO, PROVENSALIO, OVERNĖS, LIMUZENO, VIVARĖ ALPIJŲ), LIGŪRIJOS (Rojos slėnyje Pajūrio Alpėse ir Bonifacijuje Korsikoje), VAKARŲ FLANDRIJOS (sąrašė neminimos užjūrio teritorijų kalbos)
Graikija	Regioninių ir mažumų kalbų vartojimas skatinamas, tačiau konkrečios kalbos neminimos
Vengrija	<i>Armėnų, bulgarų, graikų, kroatų, lenkų, romų (bojašų), rumunų, rusinų, serbų, slovakų, slovėnų, ukrainiečių, vokiečių</i>
Italija	ALBANŲ, FRANKO-PROVENSALIO, FURILŲ, GRAIKŲ, KATALONŲ, KROATŲ, LADINŲ, PRANCŪZŲ, PROVENSALIO, SARDINŲ, SLOVĖNŲ, VOKIEČIŲ
Lietuva	BALTARUSIŲ, HEBRAJŲ, LENKŲ, RUSŲ
Nyderlandai	Saugomos ir pripažįstamos – <i>liuksemburgiečių, Žemosios Saksonijos, romų, jidiš</i> ; skatinama – <i>fryzų kalba</i> .
Lenkija	<i>Armėnų, baltarusių, čekų, vokiečių, hebrajų, karaimų, kašubų, lemko, lietuvių, romų, rusų, slovakų, totorių, ukrainiečių, jidiš</i>
Portugalija	MIRANDŲ
Rumunija	<i>Albanų, armėnų, bulgarų, čekų, graikų, italų, jidiš, kroatų, lenkų, makedonų, romų, rusinų, rusų, serbų, slovakų, totorių, turkų, ukrainiečių, vengrų, vokiečių</i>
Ispanija	<i>Arabų, aranesų oksitanų, astūrų, baskų, berberų, calo, Fable aragonų, galisų, katalonų, portugalų, romų, valensų</i>
Šveicarija	<i>Italų</i> – federaliniu lygmeniu, Graubiundeno ir Tičino kantonuose; <i>prancūzų</i> – Berno kantone; <i>vokiečių</i> – Bosko Gurine ir Edersvileryje ir Fribūro bei Valė kantonuose; <i>jeniš, jidiš, valsery</i>
Jungtinė Karalystė	<i>Kornų</i> – Anglijoje, <i>airių ir Oisterio škotų</i> – Šiaurės Airijoje, <i>škotų gėlų ir škotų</i> – Škotijoje, <i>valų</i> – Velse
Ukraina	<i>Baltarusių, bulgarų, gagaūzų, graikų, jidiš, Krymo totorių, lenkų, moldavų, rumunų, rusų, slovakų, vengrų, vokiečių</i>

Kalbų pripažinimas ir (arba) apsauga Chartijoje nebūtinai reiškia kalbų skatinimą švietimo sistemoje. 3 lentelėje pateikiamos arba pagal oficialius nacionalinius dokumentus, arba pagal Chartiją oficialiai šalies ar regiono švietimo sistemoje įtvirtintos kalbos.

3 lentelė. Švietimo sistemoje oficialiai regiono ar šalies mastu teikiamos regioninės ir mažumų kalbos 18-oje šalių
DIDŽIOSIOMIS RAIDĖMIS – KALBŲ VARTOJIMAS ŠVIETIME REGLAMENTUOJAMAS TIK OFICIALIUOSE ŠALIES DOKUMENTUOSE
Kursyvu – kalbų vartojimas švietime reglamentuojamas oficialiuose šalies dokumentuose ir Chartijoje

Šalis	Regioninės ir mažumų kalbos, oficialiai vartojamos šalies ar regiono švietimo sistemoje	Bendras N
Austrija	Burgenlande: <i>kroatų, romų, vengrų</i> ; Karintijoje – <i>slovėnų</i>	4
Bosnija ir Hercegovina	<i>Albanų, čekų, italų, juodkalniečių, lenkų, makedonų, romų, rumunų, rusinų, slovakų, slovėnų, turkų, ukrainų, vengrų, vokiečių, žydų (jidiš ir ladino)</i>	17
Bulgarija	ARMĖNŲ, HEBRAJŲ, ROMŲ, TURKŲ	4
Danija	Vokiečių	1
Estija	VERŲ KALBA	1
Prancūzija	BRETONŲ, BASKŲ, ELZASO regioninės kalbos, GALO, KATALONŲ, KORSIKIEČIŲ, KREOLŲ, MOZELIO regioninės kalbos, PRANCŪZŲ GESTŲ KALBA, OKSITANŲ BE TO 41 KALBA IŠ TERITORIJŲ, ESANČIŲ UŽ VALSTYBĖS RIBŲ, YRA ĮTRAUKTA Į PRANCŪZIJOS KALBŲ SĄRAŠĄ, KAIP IR IMIGRANTŲ KALBOS: ARABŲ DIALEKTAS, OKSITANŲ ARMĖNŲ, BERBERŲ, JUDEO-ISPANIŲ IR ROMŲ	10 + 5
Graikija	–	-
Vengrija	<i>Kroatų, ROMŲ (BOJAŠŲ), rumunų, serbų, slovakų, slovėnų, vokiečių</i>	8
Italija	ALBANŲ, KATALONŲ, KROATŲ, FRANKO-PROVENSALIO, PRANCŪZŲ, FURILŲ, VOKIEČIŲ, GRAIKŲ, LADINŲ, OKSITANŲ, SARDINŲ, SLOVĖNŲ	12
Lietuva	BALTARUSIŲ, HEBRAJŲ, LENKŲ, RUSŲ	4
Nyderlandai	<i>Fryzų tik Fryzijoje</i>	1
Lenkija	<i>Armėnų, baltarusių, čekų, hebrajų, jidiš, karaimų, kašubų, lemko, lietuvių, romų, rusų, slovakų, totorių, ukrainiečių, vokiečių</i>	15
Portugalija	MIRANDŲ Miranda do Doro regione	1
Rumunija	<i>Bulgarų, kroatų, čekų, vokiečių, graikų, vengrų, italų, lenkų, romų, rusų, serbų, slovakų, totorių, turkų, ukrainiečių</i>	15
Ispanija	<i>Aranesų oksitanų, baskų, galisų, katalonų, valensų</i>	4
Šveicarija	<i>Italų, retoromanų</i>	2
Jungtinė Karalystė	<i>Airių, kornų, škotų gėlų, valų</i>	4
Ukraina	<i>Baltarusių, bulgarų, gagaūzų, graikų, jidiš, Krymo totorių, lenkų, moldavų, rumunų, rusų, slovakų, vengrų, vokiečių</i>	13

Kaip matyti iš 3 lentelės, oficialių švietime vartojamų kalbų pasiskirstymas skirtingose šalyse ar regionuose labai skiriasi. Apskritai, daugiausiai regioninių ir mažumų kalbų sutinkama Pietryčių ir Centrinės Europos šalių švietimo sistemose. Vakarų Europos kontekste išimtį sudaro Italija ir Prancūzija. Chartijoje nepateikta aiškaus „regioninių“ ar „mažumų“ kalbų apibrėžimo, tačiau joje akivaizdžiai neužsimenama apie imigrantų kalbas (Extra ir Gorter 2008: 31). Vakarų Europos šalyse imigrantų kalbos vyrauja kur kas daugiau nei regioninės ar mažumų kalbos, tačiau jos rečiau pripažįstamos, saugomos ir (ar) skatinamos. Graikija yra vienintelė EKL projekte dalyvavusi šalis, kurioje nėra nei vienos oficialiai pripažintos ar švietime vartojamos regioninės ir mažumų kalbos, nors iš tiesų Trakijos regiono pradinėse mokyklose turkų kalbos mokomi šia kalba kalbantys vaikai. Kita vertus, mokyklose mokoma ne visų dokumentuose oficialiai įtvirtintų kalbų; informacija apie kalbas, kurių buvo mokoma, kai buvo renkami šio tyrimo duomenys, pateikiama 2.3–2.5 skyriuose.

Europoje ir už jos ribų, skirtingose duomenų bazėse nevienodai skirstomos ir apibrėžiamos daugiakultūris visuomenės gyventojų grupės. Šiose duomenų bazėse gali būti kaupiami duomenys apie kalbas, gauti pateikus įvairius pavienius klausimus ar klausimų grupes. Europos kontekste Poulain (2008) išskiria visoje šalyje vykdomus gyventojų surašymus, administracijos registrus ir statistines apklausas. Surašymai vyksta nustatytais intervalais (paprastai kas penkerius ar dešimt metų), o rezultatai fiksuojami duomenų bazėse šalies mastu. Administracijos registrai dažniausiai kaupiami tiek savivaldybių, tiek centralizuotu lygmeniu; jie paprastai atnaujinami kasmet ar net kas mėnesį (pavyzdžiui, Nyderlanduose). Statistiniai tyrimai gali būti atliekami reguliariais intervalais, ypač tiriant atskirus gyventojų pogrupius. Visi trys duomenų kaupimo būdai gali būti įvairiai derinami tarpusavyje. 4 lentelėje apžvelgiama 24 tyrime dalyvavusių šalių ir regionų politika ir praktika.

4 lentelė. Oficialūs nacionaliniai ar regioniniai duomenų apie valstybines kalbas, regionines ir mažumų kalbas ir imigrantų kalbas rinkimo mechanizmai 24 šalyse ir regionuose

Šalis / regionas	Oficialūs nacionaliniai ar regioniniai duomenų apie valstybines kalbas, regionines ir mažumų kalbas ir imigrantų kalbas rinkimo mechanizmai
Austrija	–
Baskų kraštas	Gyventojų surašymų ir apklausų duomenys apie valstybines ir regionines ir mažumų kalbas
Bosnija ir Hercegovina	–
Bulgarija	Gyventojų surašymų duomenys apie valstybines, regionines ir mažumų bei imigrantų kalbas
Katalonija	Savivaldybių registro, gyventojų surašymų ir apklausų duomenys apie valstybines ir regionines ir mažumų kalbas
Danija	–
Anglija	Savivaldybių registro, gyventojų surašymų ir apklausų duomenys apie valstybines, regionines ir mažumų kalbas bei imigrantų kalbas
Estija	Gyventojų surašymų duomenys apie valstybines, regionines ir mažumų bei imigrantų kalbas
Prancūzija	Gyventojų surašymų ir apklausų duomenys apie valstybines, regionines ir mažumų bei imigrantų kalbas
Fryzija	Apklausų duomenys apie valstybines ir regionines ir mažumų kalbas
Graikija	–
Vengrija	Gyventojų surašymų duomenys apie valstybines ir regionines ir mažumų kalbas
Italija	Apklausų duomenys apie valstybines ir regionines ir mažumų kalbas
Lietuva	Gyventojų surašymų duomenys apie valstybines, regionines ir mažumų bei imigrantų kalbas
Nyderlandai	–
Šiaurės Airija	Gyventojų surašymų duomenys apie valstybines, regionines ir mažumų bei imigrantų kalbas
Lenkija	Gyventojų surašymų duomenys apie valstybines, regionines ir mažumų bei imigrantų kalbas
Portugalija	Gyventojų surašymų duomenys tik apie nacionalinę kalbą
Rumunija	Gyventojų surašymų duomenys apie valstybines, regionines ir mažumų bei imigrantų kalbas
Škotija	Gyventojų surašymų duomenys apie valstybines, regionines ir mažumų bei imigrantų kalbas
Ispanija	Gyventojų surašymų ir apklausų duomenys apie valstybines, regionines ir mažumų bei imigrantų kalbas
Šveicarija	Savivaldybių registro, gyventojų surašymų ir apklausų duomenys apie valstybines, regionines ir mažumų bei imigrantų kalbas
Ukraina	Gyventojų surašymų ir apklausų duomenys apie valstybines ir regionines ir mažumų kalbas
Velsas	Gyventojų surašymų ir apklausų duomenys apie valstybines, regionines ir mažumų bei imigrantų kalbas

Iš 4 lentelės galime matyti, kad dauguma šalių ir regionų yra susipažinę su oficialiais duomenų apie kalbas rinkimo mechanizmais, dauguma iš jų nukreipti į trijų rūšių kalbų vartojimą – valstybines kalbas, regionines ir mažumų kalbas bei imigrantų kalbas. Tik penkiose iš 24 šalių ir regionų iš viso nekaupiami duomenų apie kalbas, tai – Austrija, Bosnija ir Hercegovina (nepaisant švietimo sistemoje vartojamų regioninių ir mažumų kalbų gausos, kaip matyti 2 lentelėje), Danija, Graikija ir Nyderlandai. Portugalijoje renkami duomenys tik apie valstybinę kalbą.

5 lentelėje pateikti pagrindiniai klausimai, užduodami didelės apimties ar visos šalies gyventojų tyrimuose. Pagrindiniai apie kalbas užduodami klausimai skiriasi. Extra (2010) nagrinėja, kiek veiksmingi didelės apimties ar visos šalies gyventojų tyrimuose pateikiami klausimai apie gimtąją kalbą, pagrindinę kalbą ir namų kalbą. Remdamasis tarptautine, ypač ne Europos, o anglakalbių šalių, kaip Australija, Kanada ir JAV, patirtimi autorius teigia, kad empiriškai klausimas apie gimtąją kalbą mažiausiai pagrįstas,

o klausimas apie namų kalbą – labiausiai. Panašu, kad Europa laikosi tos pačios nuomonės, ir daugiau nei pusėje tirtų šalių ir regionų klausiami apie namų kalbą. Išsiskiria Šveicarijoje užduodami klausimai apie kalbų vartojimą, ypač pirmasis: kurią kalbą, jūsų manymu, mokate geriausiai? Reikėtų dar pastebėti, kad papildomi klausimai apie kalbinius įgūdžių pateikiami tik 11 iš 24 šalių ir regionų, t. y. užduodami taip / ne tipo klausimai „Ar mokate...?“ arba prašoma nurodyti gebėjimų lygį – „Kaip gerai jūs (mokate)...?“

Apibendrinant pasakytina, kad oficialių duomenų bazių ir duomenų rinkimo priemonių pasirinkimas Europos šalyse ir regionuose yra labai įvairus. Žvelgiant iš Europos perspektyvos, vis dar yra kur plėtoti šią sritį ir skatinti žinių mainus, siekiant pagerinti supratimą apie daugiakalbystę, pateikti įrodymais pagrįstus duomenis apie kalbų planavimą ir švietimą bei atlikti lyginamuosius Europos tyrimus.

5 lentelė. Klausimai apie kalbas oficialiose duomenų rinkimo priemonėse 24 šalyse ir regionuose

Šalis / regionas	Pagrindinis klausimas(-ai) apie kalbų vartojimą	Klausimas(-ai) apie (X) kalbos gebėjimus: kalbėjimą, supratimą, skaitymą ir rašymą
Austrija	–	–
Baskų kraštas	Namų kalba + pagrindinė kalba + gimtoji kalba	Ar mokate X? Kaip gerai jūs X?
Bosnija ir Hercegovina	–	–
Bulgarija	Gimtoji kalba	–
Katalonija	Namų kalba + pagrindinė kalba + gimtoji kalba	Ar mokate X? Kaip gerai jūs X?
Danija	–	–
Anglija	Namų kalba + pagrindinė kalba	Ar mokate X? Kaip gerai jūs X?
Estija	Gimtoji kalba	Kaip gerai jūs X?
Prancūzija	Namų kalba	Ar mokate X?
Fryzija	Namų kalba	Ar mokate X? Kaip gerai jūs X?
Graikija	–	–
Vengrija	Namų kalba + gimtoji kalba	Ar mokate X?
Italija	Namų kalba	–
Lietuva	Gimtoji kalba	–
Nyderlandai	–	–
Šiaurės Airija	Pagrindinė kalba	Ar mokate X? Kaip gerai jūs X?
Lenkija	Namų kalba	–
Portugalija	Gimtoji kalba	–
Rumunija	Gimtoji kalba	–
Škotija	Namų kalba + pagrindinė kalba	Ar mokate X?
Ispanija	Namų kalba	Ar mokate X? Kaip gerai jūs X?
Šveicarija	Kurią kalbą mąstote ir kurią kalbą geriausiai mokate + namų kalba + mokykloje arba darbe vartojama kalba	–
Ukraina	Gimtoji kalba	–
Velsas	Namų kalba + pagrindinė kalba	Ar mokate X? Kaip gerai jūs X?

2.2 Kalbos ikimokykliniame ir pradiniame ugdyme

Atsižvelgdami į tai, kad daugelyje 1.1 skyriuje paminėtų Europos Sąjungos ir Europos Tarybos dokumentų pabrėžiama ankstyvojo kalbų mokymosi svarba, į EKL tyrimo apklausą įtraukėme skyrių apie kalbas ikimokyklinio ugdymo sistemoje. 1997 m. *ES Tarybos rezoliucija* skatina ankstyvąjį Europos Sąjungos kalbų mokymą, abi 2002 ir 2008 m. ES Tarybos išvados toliau pabrėžia daugiakalbystės skatinimą nuo ankstyvo amžiaus. Europos Komisijos (EK) *Žaliojoje knygoje „Migracija ir judumas“* (2009) pabrėžiama, kad imigrantų šeimų vaikams nepaprastai svarbu kaip įmanoma anksčiau pradėti mokytis priimančiosios šalies kalbos, kartu išlaikant paveldo kalbą ir kilmės šalies kultūrą.

Europos Taryba taip pat aiškiai numato, kad siekdamas palengvinti migrantų šeimų vaikų integraciją, valstybės narės ikimokykliniame ugdyme turėtų suteikti jiems tinkamą valstybinės kalbos įgūdžių (*Ministrų Komitetas ir Parlamentinė Asamblėja, Rekomendacija, 2008*).

Daugiakalbio ir daugiakultūrio švietimo programos vystymo ir įgyvendinimo vadove (Beacco et al 2010: 45) pateikiama puiki būtinų dalykų santrauka:

Ikimokyklinio ugdymo įstaigose, kaip atradimų ir socializacijos vietoje, prasideda pagrindinis daugiakalbio ir daugiakultūrio švietimo etapas, ypač neturintiems imigrantų šeimų vaikams, kurių šeimoje vartojama kalba gali nesutapti su mokyklos pasirinktomis kalbų atmainomis ir normomis. Turint omenyje teisę į kokybišką kalbos mokymą (ir švietimą apskritai), vienas pirmųjų sprendimų – užtikrinti tokio pobūdžio mokymą labai ankstyvo amžiaus vaikams optimaliomis sąlygomis, nepriklausomai nuo socialinės grupės, kuriai jie priklauso: ar nuolatiniams vietos gyventojų ar naujai atvykusių imigrantų šeimoms.

Iš regioninių ir mažumų kalbų perspektyvos, Chartija (1992) pabrėžia ikimokyklinio ugdymo svarbą regioninėms ir mažumų kalboms: „valstybės narės turėtų sudaryti sąlygas ikimokykliniam ugdymui regioninėmis ir mažumų kalbomis, bent jau to pageidaujančių šeimų vaikams.“ (III dalis, 8 straipsnis – Švietimas, 1 paragrafas).

Naujausias leidinys apie ankstyvąjį kalbų mokymąsi – 2011 m. Europos Komisijos politikos vadovas *Kalbų mokymasis ikimokyklinio ugdymo etape – efektyvus ir tvarus įgyvendinimas*. 28 narių nacionalinių ekspertų grupės parengtame vadove išskiriamos kiekvienoje šalyje vykdomo ankstyvojo kalbų mokymo stipriosios ir silpnosios pusės, taip pat *pateikia ma gerosios praktikos pavyzdžių*.

Šiame skyriuje apžvelgiamas ankstyvasis kalbų mokymasis tyrime dalyvaujančių šalių ir regionų ikimokyklinėse įstaigose. Pažymėtina, kad ne visose šalyse ir regionuose sutinkamas valstybinis ikimokyklinis ugdymas. Savo analizėje siekiame atkreipti dėmesį į šalis ir regionus, kurie siekdami didinti visuomenės informuotumą ir sudaryti sąlygas žinių mainams labiausiai vadovaujasi ES rekomendacijomis. Taip pat aptariamoms tyrimo metu aptiktoms kalbų mokymo ikimokyklinio ugdymo įstaigose problemoms.

Papildomas valstybinių kalbų mokymas ikimokykliniame ugdyme

Tyrėjų klausinėjome apie ikimokykliniame ugdyme teikiamo papildomo valstybinės kalbos mokymo lygį, konkrečiau, apie:

- tikslines pamokų grupes,
- mokymo trukmę metais,
- dienų skaičių per savaitę,
- grupės dydžio reikalavimus,
- finansavimo šaltinius.

Papildomas valstybinės kalbos mokymas teikiamas penkiolikos iš 24 tirtų šalių ir regionų ikimokyklinio ugdymo įstaigose. Šios šalys – Anglija, Austrija, Baskų kraštas, Bulgarija, Danija, Fryzija, Ispanija, Lietuva, Nyderlandai, Rumunija, Šiaurės Airija, Škotija, Šveicarija, Ukraina ir Velsas. Šių šalių ir regionų duomenų pasiskirstymas pateiktas 6 lentelėje.

6 lentelė. Papildomas valstybinės kalbos mokymas ikimokykliniame ugdyme 15-oje šalių ar regionų

Kriterijai	Atsakymai	N	Atsakymai	N	Atsakymai	N
Tikslinės grupės	visos	14	tik imigrantų vaikai	1		
Mokymo trukmė	> 2 metai	1	1 metai	5	< 1 metai	0
Dienų skaičius per savaitę	> 1 diena	3	½ – 1 diena	10	< ½ dienos	2
Grupės dydžio reikalavimai	nėra	13	5–10	2	10	0
Valstybės finansavimas	pilnas	14	dalinis	1		

Papildomas valstybinės kalbos mokymas ikimokykliniame ugdyme teikiama visiems vaikams 14-oje iš 15 šalių ir regionų, Šveicarijoje – tik imigrantų vaikams. Trys šalys ir regionai, kuriuose papildomam valstybinės kalbos mokymui skiriama daugiausiai laiko per savaitę, yra Nyderlandai, Fryzija ir Ukraina. Dešimtyje tyrime dalyvavusių šalių mokymas trunka dvejus ar daugiau metų, o penkiose – Bulgarijoje, Danijoje, Olandijoje, Škotijoje ir Šveicarijoje – vienerius metus. 14-oje šalių ir regionų mokymą finansuoja valstybė, o Šveicarijoje dalį išlaidų padengia tėvai ar globėjai.

Užsienio kalbų mokymas ikimokykliniame ugdyme

Nagrinėdami užsienio kalbų mokymą ikimokyklinio ugdymo sistemoje, tyrėjų klausėme apie šiuos aspektus:

- kokių kalbų mokoma,
- kiek valandų per savaitę skiriama užsienio kalbų mokymui,
- kiek metų mokoma užsienio kalbų,
- grupės dydžio reikalavimus,
- finansavimo šaltinius.

7 lentelė. Užsienio kalbų mokymas 7 šalių ir regionų ikimokykliniame ugdyme

Kriterijai	Atsakymai	N	Atsakymai	N	Atsakymai	N
Tikslinės grupės	visos	7	ribojama	0		
Trukmė	> 2 metai	6	1 metai	0	< 1 metai	1
Dienų per savaitę	> 1 diena	1	½–1 diena	6	< 1/2 dienos	0
Grupės dydžio reikalavimai	nėra	6	5–10	0	> 10	1
Valstybės finansavimas	pilnas	2	dalinis	3	išlaidas dengia tėvai ar globėjai	2

Reikėtų pažymėti, kad tyrime netirtas užsienio kalbų mokymas privačiame sektoriuje, kur galėtų būti sutinkamas dažniau. Iš viso septyniose iš 24 šalių nurodoma, kad valstybinėse ikimokyklinio ugdymo įstaigose yra mokoma užsienio kalbų; rezultatai pateikti 7 lentelėje.

Šiame etape užsienio kalbų mokoma septyniose šalyse ir regionuose – Baskų krašte, Bosnijoje ir Hercegovinoje, Bulgarijoje, Estijoje, Ispanijoje, Katalonijoje ir Ukrainoje. Baskų krašte užsienio kalbų mokoma daugiau nei vieną dieną per savaitę, o kitose šalyse ir regionuose užsienio kalbų mokoma nuo pusės iki visos dienos. 8 lentelėje pateiktos kalbos, kurių mokoma kiekvienoje šalyje ar regione. Nors plačiausias pasirinkimas esti Bulgarijoje, čia už kalbų kursus moka tėvai ar globėjai. Dažniausiai mokoma anglų, prancūzų ir vokiečių kalbų.

8 lentelė. Užsienio kalbų mokymas 7 šalių ir regionų ikimokykliniame ugdyme

Šalis / regionas	Siūlomos užsienio kalbos
Bosnija ir Hercegovina	anglų, prancūzų, vokiečių
Baskų kraštas	anglų
Bulgarija	anglų, prancūzų, vokiečių, italų, rusų, ispanų
Katalonija	anglų
Estija	anglų, vokiečių, prancūzų, rusų
Ispanija (Madridas, Sevilija, Valensija)	anglų – Madride ir Valensijoje ; anglų, prancūzų ir vokiečių – Andalūzijoje
Ukraina	anglų, prancūzų, vokiečių

Iš šios apžvalgos galime daryti bendrą išvadą, kad kai kuriose šalyse ir regionuose reikia dar pasistengti ir skirti daugiau valstybės ir institucijų paramos, kad užsienio kalbų būtų mokoma nuo mažens. Tačiau, atsižvelgdami į 2011 m. EK ataskaitą ir politikos vadovą apie ankstyvąjį kalbų mokymąsi, galime daryti prielaidą, kad vyksta kur kas daugiau procesų, nei galime aprėpti šiame tyrime, į kuriuos reikėtų atsižvelgti norint atlikti išsamesnę analizę.

Regioninių ir mažumų kalbų mokymas ikimokykliniame ugdyme

Tirdami regionines ir mažumų kalbas, tyrėjams uždavėme tuos pačius klausimus, kaip ir apie užsienio kalbas; 17 šalių ir regionų, pateikusių duomenis apie mokymą, ataskaitų rezultatai apibendrinti 9 lentelėje.

9 lentelė. Regioninių ir mažumų kalbų mokymas 17 šalių ir regionų ikimokykliniame ugdyme

Kriterijai	Atsakymai	N	Atsakymai	N	Atsakymai	N
Tikslinės grupės	visos	14	ribojama	1	neapibrėžta	2
Trukmė	> 2 metai	15	1 metai	2	< 1 metai	0
Dienų per savaitę	> 1 diena	12	½–1 diena	3	< 1/2 dienos	2
Grupės dydžio reikalavimai	nėra	13	5–10	2	> 10	2
Valstybės finansavimas	pilnas	15	dalinis	2	išlaidas dengia tėvai ar globėjai	0

Kaip matyti iš lentelės, 15-oje iš 17 šalių ir regionų regioninių ir mažumų kalbų mokoma daugiau nei dvejus metus, o 13-oje nekeliami jokių grupės dydžio reikalavimų, tačiau Šiaurės Airijoje ir Ukrainoje klasę gali sudaryti ne mažiau kaip dešimt vaikų, o Danijoje ir Vengrijoje – ne mažiau kaip penki. 15-oje šalių ir regionų kursus finansuoja valstybė, o Katalonijoje ir Anglijoje dalį išlaidų padengia tėvai ar globėjai. Ikimokyklinio ugdymo įstaigose regioninių ir mažumų kalbų nėra mokoma šiose šalyse – Bosnijoje ir Hercegovinoje, Bulgarijoje, Estijoje, Graikijoje, Lenkijoje, Prancūzijoje ir Šveicarijoje.

10 lentelėje pateikta 17 šalių ar regionų valstybinėse ikimokyklinėse įstaigose mokomų kalbų apžvalga.

10 lentelė. Regioninių ir mažumų kalbų mokymas 17 šalių ir regionų ikimokykliniame ugdyme

Šalis / regionas	Mokomos regioninės ir mažumų kalbos
Austrija	Burgenlando kroatų, čekų, vengrų, italų Tirolyje, slovakų, slovėnų
Baskų kraštas	Baskų
Katalonija	Katalonų – visur, aranesų oksitanų – Arano slėnyje
Danija	Vokiečių
Anglija	Kornų
Fryzija	Fryzų
Vengrija	Bulgarų, graikų, kroatų, romų (bojašų), rumunų, rusinų, serbų, slovakų, slovėnų, vokiečių
Italija	Albanų, Franko-Provensalio, furilų, graikų, kroatų, latinų, prancūzų, Provensalio, sardinų, slovėnų, vokiečių
Lietuva	Baltarusių, hebrajų, lenkų, rusų
Nyderlandai	Fryzų (Fryzijoje)
Šiaurės Airija	Airių
Portugalija	Mirandų
Rumunija	Bulgarų, čekų, graikų, kroatų, lenkų, serbų, slovakų, turkų, ukrainiečių, vengrų, vokiečių
Škotija	Škotijos gėlų
Ispanija (Madridas, Sevilija, Valensija)	Valensų (tik Valensijoje)
Ukraina	Krymo totorių, lenkų, moldavų, rumunų, rusų, vengrų, vokiečių
Velsas	Valų

Pagal tyrėjų ataskaitas, dėstomų regioninių ir mažumų kalbų įvairovė didžiausia Austrijoje, Italijoje, Rumunijoje ir Vengrijoje, kur šių kalbų dėstymas labiausiai paplitęs.

Imigrantų kalbų mokymas ikimokykliniame ugdyme

EKL tyrimo duomenimis, imigrantų kalbų mokymas ikimokykliniame ugdyme vis dar retas reiškinys. Tačiau nepaisydamos sunkumų, susijusių su tinkamų mokytojų ir mokymo medžiagos atranka, trys šalys – Danija, Ispanija ir Šveicarija, teikia imigrantų kalbų mokymo paramą ankstyvojo amžiaus vaikams. Ciuricho kantone kalbų pasirinkimas stulbinamas – čia mokoma ne mažiau kaip 17 kalbų. Jokiose kitose šalyse ar regionuose imigrantų kalbų nemokoma. Imigrantų kalbų pasiūla pateikta 11 lentelėje.

11 lentelė. Imigrantų kalbų mokymas 3 šalių ir regionų ikimokykliniame ugdyme

Šalis / regionas	Kalbų pasiūla
Danija	Albanų, arabų, bosnių, islandų, somaliečių, tamilų, turkų, urdų (pandžabi)
Ispanija	(Maroko) arabų, portugalų, rumunų
Šveicarija (Ciuricho kantonas)	Albanų, arabų, bosnių, bulagrų, graikų, italų, ispanų (Lotynų Amerikos), kinų, korėjiečių, kroatų, portugalų, prancūzų, rusų, slovenų, suomių, turkų, vengrų
Šveicarija (Ženevos kantonas)	Albanų, arabų, ispanų, italų, portugalų, turkų

Siekiant paskatinti imigrantų vaikų kalbinę integraciją, Šveicarijos ikimokyklinio ugdymo įstaigose taikomos namų kalbos programos. Pagal Ispanijos 2007–2010 m. *Pilietybės ir integracijos strateginį planą*, siekiant užtikrinti kilmės kalbos ir kultūros išsaugojimą ir plėtojimą, ikimokyklinio ugdymo įstaigose mokoma kelių imigrantų kalbų. Danijoje visos išlaidos dengiamos valstybės, regioninėmis ir vietos lėšomis, o Ispanijoje ir Šveicarijoje pagal dvišalius susitarimus išlaidas iš dalies padengia ir atitinkamos kilmės šalys.

2.3 Kalbos pradiniam ugdymu

ES Tarybos išvadose (2002) pabrėžiama, kad svarbu imtis priemonių sudaryti mokiniams sąlygas greta gimtosios kalbos nuo mažens mokytis dviejų, o prireikus – ir daugiau kalbų, bei pasirūpinti, kad kalbų pasiūla būtų kuo gausesnė. Šiame dokumente taip pat pabrėžiama, kad svarbu užtikrinti, jog kalbos mokymo programose būtų formuojamas teigiamas požiūris į kitas kultūras.

Oficialią kalbą kaip ne gimtąją vartojančių asmenų integracijos problema turi būti sprendžiama taikant priemones, skirtas pagerinti valstybinės kalbos įgūdžius, tuo pat metu geriant jų kilmės šalies kalbą ir kultūrą. Taip pat akcentuotas mokytojų rengimas ir judumas, jų kompetencijos pripažinimas kalbų mokėjimo srityje, pagrįstas Europos Tarybos parengtais *Bendraisiais Europos kalbų metmenimis* (CEFR). Tokia pat nuomonė dar kartą išreikšta 2008 m. *ES Tarybos išvadose*, papildomai išskiriant mokymąsi visą gyvenimą ir kalbinių įgūdžių atnaujinimą formaliomis ir neformaliomis priemonėmis. Išvadose dar kartą pabrėžiama plataus mokomų kalbų pasirinkimo ir mokinių vertinimo, remiantis pripažintomis metodikomis, svarba. Buvo pabrėžta mokytojų rengimo ir mokytojų mainų reikšmė ir pirmą kartą rekomenduota skatinti dalykų mokymą kitomis kalbomis (angl. CLIL). *ES Tarybos išvadose* (2011) dar kartą pabrėžta kokybiško kalbų mokymo, rezultatų vertinimo, mokytojų rengimo ir judumo,

integuoto dalyko ir kalbos mokymo, kalbų pasiūlos plėtos, valstybinės kalbos mokymo gilinimo svarba ir poreikis sudaryti sąlygas imigrantams išlaikyti ir plėtoti savo kilmės kalbas.

Europos Taryba taip pat išreiškia tvirtą pritarimą kalbų įvairovei ir tarpkultūriniam švietimui pradinio ugdymo sistemoje ir tam numato konkrečias politines ir mokymo proceso priemones. *Europos regioninių ir mažumų kalbų chartijoje* atkreipiamas dėmesys į būtinybę tėvų pageidavimu mokyti vaikus atitinkama regionine ar mažumų kalba arba mokyti šios kalbos, kai tai nepablogina valstybinės kalbos mokymo sąlygų. *Bendruosiuose Europos kalbų metmenyse* skatinamas tarptautinis bendradarbiavimas šiuolaikinių kalbų srityje, įtvirtinamas bendras pagrindas kalbų mokymo programoms, mokymo programų gairėms, egzaminams ir vadovėliams visoje Europoje, metmenys taip pat padidina kursų, mokymo programų ir kvalifikacijų skaidrumą. *98 (6) rekomendacija* paragino valstybes nares įgyvendinti švietimo politiką, kuri skatintų visuotinę įvairiakalbystę ir užsienio kalbų vartojimą su kalbomis nesusijusių dalykų mokyme. Europos Taryba, kaip ir Europos Sąjunga, taip pat skatino plėtoti tarpvalstybinius institucijų ir asmenų ryšius ir mainus visuose švietimo lygmenyse. Kalbant apie namų kalbos vietą mokymo programose, *2006 m. Europos Tarybos rekomendacijoje* Nr. 1740 pabrėžiama, kad pageidautina skatinti jaunuosius europiečius mokytis jų gimtosios kalbos (ar pagrindinės kalbos) ir tais atvejais, kai ji nėra jų šalies oficiali kalba. Tuo pat metu kiekvienas jaunas europietis turi pareigą mokytis šalies, kurios pilietis jis yra, oficialios kalbos. *ET Rekomendacijoje* teigiama, kad dvikalbis švietimas sudaro pagrindą geriems rezultatams ir kad dvikalbystė ir įvairiakalbystė yra vertingas turtas.

Atsižvelgiant į vaikų kalbinę įvairovę daugelyje Europos mokyklų, ne visada paprasta organizuoti mokymą jų gimtąja kalba. Nepaisant to, kaip atkreipė dėmesį Extra ir Yağmur (2004: 99–105), turint pakankamai valios, tai įgyvendinti realu. Novatoriška ir plačiai žinoma Melburno (Australija) *Viktorijos kalbų mokyklos* politika ir praktika yra puikus gerosios praktikos pavyzdys, kurį galima būtų pritaikyti ir Europoje. Papildomų kalbų mokymosi kryptingumo ir mokymo proveržis yra pagrindinis šios mokyklos orientyras. Joje be anglų kaip pirmosios ar antrosios kalbos, visi pradinės ir vidurinės mokyklos mokiniai mokomi dar vienos kitos kalbos, įskaitant ir tuos mokinius, kurie anglų kalbą vartoja kaip gimtąją. Šiuo metu, priklausomai nuo poreikio, galima rinktis iš daugiau nei 60 kalbų, kurių mokoma valstybinėse mokyklose ir vadinamosiose etninių grupių mokyklėlėse.

EKL tyrime klausimus formulavome remdamiesi išvardytomis rekomendacijomis ir gairėmis, susijusiomis su visomis – valstybinėmis, regioninėmis ir mažumų, užsienio ir imigrantų kalbomis.

Papildomas valstybinės kalbos mokymas pradiniame ugdyme

12 lentelėje pateikiama valstybinės kalbos mokymo organizavimo pradžios mokyklose apžvalga. Tyrime buvo klausiama apie:

- mokymo programos nuoseklumą ir aiškumą,
- naujai atvykusiems asmenims teikiamą paramą,
- naujai atvykusių asmenų įgūdžių diagnostinį įvertinimą,
- kalbinių įgūdžių stebėseną.

12 lentelė. Papildomas valstybinės kalbos mokymas 24 šalių ir regionų pradiniame ugdyme

Kriterijai	Atsakymai	N	Atsakymai	N	Atsakymai	N
Programa	nuosekli ir aiški	19	bendra	5	nėra	0
Parama atvykusiems kitakalbiams	visapusiška	22	dalinė	0	neteikiama	2
Kalbos įgūdžių (diagnostinis) tikrinimas	visiems mokiniams	8	tik imigrantams	7	nėra	9
Kalbinių įgūdžių stebėseną	nacionaliniu lygiu	16	mokyklos lygiu	8	nėra	0

Remiantis tyrėjų parengtomis ataskaitomis, 19-oje šalių ir regionų pradžios mokyklos dirba pagal nuoseklias ir aiškias valstybinės kalbos mokymo programas, o penkiose šalyse ir regionuose mokymo programa yra bendro pobūdžio. Išskyrus Italiją ir Ukrainą, visose šalyse ir regionuose naujai atvykusiems asmenims teikiama papildomas valstybinės kalbos mokymas. Politikos formuotojai turėtų atkreipti daugiau dėmesio į tai, kad diagnostinis vertinimas yra sritis, kurioje įvairiose šalyse ir regionuose laikomasi skirtingų požiūrių. Aštuoniose šalyse ir regionuose – Anglijoje, Austrijoje, Bulgarijoje, Danijoje, Lietuvoje, Šiaurės Airijoje, Škotijoje ir Velse, diagnostinius kalbos žinių testus pradinio ugdymo pradžioje atlieka visi vaikai, septyniose šalyse ir regionuose testus atlieka tik imigrantų vaikai, o dar devyniose šalyse ir regionuose mokymo pradžioje nėra jokio diagnostinio vertinimo. Nuolatinė kalbinių įgūdžių stebėseną yra dar viena sritis, kurios atžvilgiu taikoma nevienoda politika: 16-oje šalių ir regionų stebėseną atliekama remiantis standartizuotomis nacionalinėmis normomis, o aštuoniose – pasitelkus mokyklos turimas priemones. Apskritai, Bulgarija, Danija, Lietuva ir Škotija yra šalys ar regionai, kurie visiškai atitinka pirmiau minėtus EKL papildomos valstybinės kalbos mokymo kriterijus, o Italija, Lenkija ir Ukraina šiuos kriterijus atitinka mažiau.

Užsienio kalbų mokymas pradiniame ugdyme

Užsienio kalbų tyrime uždavėme klausimus apie:

- tikslines grupes,
- privalomų užsienio kalbų skaičių,
- mokymo programų nuoseklumą ir aiškumą,
- integruoto dalyko ir kalbos mokymo (CLIL) paplitimą,
- užsienio kalbos mokymosi pradžią,
- pamokų laiką,
- grupės dydžio reikalavimus,
- kalbų įgūdžių stebėseną,
- nustatytą pasiekimų lygį ir suderinamumą su Europos standartais (angl. CEFR),
- valstybės finansavimą.

Užsienio kalbų mokoma dvidešimt trijų iš 24 šalių ir regionų, išskyrus Velsą, pradžios mokyklose. Šių 23 šalių ir regionų rezultatai pateikiami 13 lentelėje.

13 lentelė. Užsienio kalbų mokymo organizavimas 23 šalių ir regionų pradžios mokyklose

Kriterijai	Atsakymai	N	Atsakymai	N	Atsakymai	N
Privalomų užsienio kalbų skaičius	dvi	2	viena	18	pasirenkama	3
Mokymo programa	nuosekli ir aiški	20	bendro pobūdžio	3	nėra	0
Integruotas dalyko ir užsienio kalbos mokymas (CLIL)	plačiai taikoma	1	vietos lygmeniu	13	nėra	9
Tikslinės grupės	visos	23	ribojama	0		
Kalbų mokymo pradžia	nuo pirmų metų	12	viduriniame etape	7	baigiamajame etape	4
Pamokų laikas	per mokyklos valandas	21	iš dalies per mokyklos valandas	1	kaip užklausinė veikla	1
Reikalaujamas grupės dydis	neapibrėžta	21	5–10 mokinių	1	> 10 mokinių	1
Kalbų įgūdžių stebėseną	pagal nacionalines standartizuotas priemones	10	mokyklos lygmeniu	13	nėra	
Pasiekimų lygis	remiasi CEFR	7	remiasi nacionalinėmis ar mokyklos nustatytais normomis	13	nėra	3
Valstybės finansavimas	pilnas	23	dalinis	0		

EKL tyrimas atskleidė, kad užsienio kalbų mokoma visose tirtose šalyse ar regionuose, išskyrus Velsą. Dviejose šalyse ir regionuose – Graikijoje ir Danijoje, privalomos dvi užsienio kalbos, o 18-oje privaloma viena kalba. Anglijoje, Šiaurės Airijoje ir Škotijoje užsienio kalbos yra pasirenkamieji dalykai. 20-yje šalių ir regionų vadovujamasi nuosekliomis ir aiškiais ugdymo programomis, o Fryzijoje, Italijoje ir Nyderlanduose jos yra bendro pobūdžio. Ispanija yra vienintelė šalis, kurioje plačiai paplitęs integruotas dalyko ir kalbos mokymas (CLIL), kitose 13 šalių ir regionų šis metodas naudojamas nesistemiškai. 12-oje iš 24 šalių ir regionų užsienio kalbos mokoma nuo pradinės mokyklos pirmųjų mokslo metų, septyniose – nuo vidurinio etapo, o nuo paskutiniųjų metų – tik Fryzijoje, Nyderlanduose, Škotijoje ir Šveicarijoje. Dešimtyje šalių ir regionų kalbinių įgūdžių stebėseną atliekama naudojantis standartizuotais instrumentais, o 12 – pasitelkus mokyklos turimas priemones. Stebėseną neatliekama tik Austrijoje. Nors daugelyje šalių ir regionų kuriant mokymo programas neabejotinai vadovujamasi CEFR, tik septyniose šalyse ir regionuose šis dokumentas aiškiai ir sistemingai naudojamas kaip siektino kalbos mokėjimo lygio vertinimo priemonė. Šios šalys – Bulgarija, Estija, Ispanija, Prancūzija, Rumunija, Škotija ir Šveicarija.

14 lentelėje pagal tyrėjų surinktus duomenis pateikiamas pradžios mokyklose mokomų užsienio kalbų, privalomų ir neprivalomų, sąrašas.

14 lentelė. Užsienio kalbų mokymas 23 šalių ir regionų pradiniam ugdyme

Šalis / regionas	Pradžios mokykloje mokomos užsienio kalbos
Austrija	Anglų, čekų, italų, kroatų, prancūzų, slovākų, slovėnų, vengrų (viena iš šių kalbų yra privaloma)
Baskų kraštas	Anglų – privaloma
Bosnija ir Hercegovina	Anglų arba vokiečių kalba – privaloma; prancūzų, italų, arabų – pasirenkamos
Bulgarija	Anglų, prancūzų, vokiečių, italų, ispanų – viena iš šių kalbų yra privaloma
Katalonija	Anglų – privaloma
Danija	Anglų, prancūzų arba vokiečių – privaloma; ispanų, vokiečių arba prancūzų kalba – pasirenkama
Anglija	Prancūzų, vokiečių, ispanų, labai retai ir kinų, italų, japonų, urdų – neprivaloma
Estija	Anglų, prancūzų, vokiečių, rusų – viena kalba yra privaloma, kitos – pasirenkamos
Prancūzija	Daugiausia anglų, vokiečių, rečiau arabų, kinų, italų, portugalų, rusų, ispanų kalbos – viena iš šių kalbų yra privaloma
Fryzija	Anglų kalba – privaloma; prancūzų, vokiečių, ispanų – pasirenkamos
Graikija	Anglų ir prancūzų arba vokiečių – privalomos
Vengrija	Anglų, prancūzų, vokiečių, italų, rusų – viena iš šių kalbų yra privaloma
Italija	Anglų – privaloma
Lietuva	Anglų, prancūzų, vokiečių – viena iš šių kalbų yra privaloma
Nyderlandai	Anglų kalba – privaloma; prancūzų, vokiečių, ispanų – pasirenkamos
Šiaurės Airija	Ispanų, prancūzų – pasirenkamos
Lenkija	Anglų, vokiečių, prancūzų – viena iš šių kalbų yra privaloma
Portugalija	Anglų, prancūzų – viena iš šių kalbų yra privaloma
Rumunija	Anglų, prancūzų, vokiečių, italų, rusų, ispanų – viena iš šių kalbų yra privaloma
Škotija	Kinų, prancūzų, vokiečių, italų, ispanų – viena iš šių kalbų yra privaloma
Ispanija (Madridas, Sevilija, Valensija)	Anglų, prancūzų, vokiečių – viena iš šių kalbų yra privaloma
Šveicarija	Ciuricho kantone privaloma anglų kalba Ženevos kantone privaloma vokiečių kalba Tičino kantone privaloma prancūzų kalba
Ukraina	Anglų, prancūzų, vokiečių, ispanų – viena iš šių kalbų yra privaloma

Anglų, prancūzų ir vokiečių kalbos išsiskiria kaip labiausiai paplitusios užsienio kalbos. Daugeliu atveju visiems moksleiviams viena iš šių kalbų yra privalomas dalykas. Italų, ispanų ir rusų kalbų mokoma kaip privalomų ar pasirenkamų užsienio kalbų. Kai kuriose šalyse kaip pasirenkamosios užsienio kalbos galima mokytis arabų, kinų ar japonų kalbos. Ši kalbų įvairovė pradinėse mokyklose yra teigiamas Europos daugiakalbystės bruožas, nors čia išryškėjusį vaizdą reikėtų palyginti su 2008 m. *Eurydice* duomenimis, kuriuose išskiriamas vis plintantis anglų kalbos mokymo dominavimas pradinio ugdymo sistemoje (eacea.ec.europa.eu/about/eurydice/documents/KDL2008_EN.pdf).

Siekiant sudaryti sąlygas sėkmingam kalbų mokymuisi, svarbu parengti aiškią mokymo programą ir nustatyti siektiną mokėjimo lygį. Šiame procese CEFR tapo standartine pagalbine priemone. Tai dokumentas, kuriame išsamiai aptariami nuoseklūs vertinimo aprašai: a) bendravimui būtinos kompetencijos, b) susijusios kalbų žinios ir įgūdžiai ir c) bendravimo situacijos ir sritys. Septyniose iš tyrimo dalyvavusių šalių ir regionų mokant užsienio kalbų vienareikšmiškai vadovaujamosi CEFR, o daugelyje kitų šalių taikomi nacionaliniai standartai, paremti CEFR principais ir vertinimais. Šalys ir regionai bei kiekviename jų taikomos rezultatų vertinimo sistemos pateikti 14 lentelėje. Kaip ir tikėtasi, A1 arba A2 yra tikslinis šios amžiaus grupės lygis.

15 lentelė. CEFR užsienio kalbų mokymosi pasiekimų tikslai 7 šalių ir regionų pradžios mokyklose

Šalis / regionas	Pradinio ugdymo pabaigoje reikiamas pasiekti kalbos mokėjimo lygis
Bulgarija	A1–A2
Estija	A1–A2
Prancūzija	A1
Rumunija	A1
Škotija	A1
Ispanija	A2, Valensijoje „nenurodyta“
Šveicarija	Ciuricho kantone: A2.1 – supratimas, skaitymas ir kalbėjimas ir A1.2 – rašymas

Regioninių ir mažumų kalbų mokymas pradiniam ugdyme

Derindamiesi prie užsienio kalbų mokymo metodikos, tyrėjų klausėme ir apie regioninių ir mažumų kalbų pasiūlą jų šalių ir regionų kontekste, t. y. apie:

- tikslines grupes,
- mokymo programų nuoseklumą ir aiškumą,
- integruoto dalyko ir kalbos mokymo (CLIL) paplitimą,
- regioninių ir mažumų kalbų mokymo pradžią,
- pamokų laiką,
- grupės dydžio reikalavimus,
- kalbų įgūdžių stebėseną,
- nustatytą pasiekimų lygį ir suderinamumą su Europos standartais (CEFR),
- valstybės finansavimą.

Regioninės ir mažumų kalbos sutinkamos 22 šalyse ir regionuose, išskyrus Daniją ir Estiją. Šių 22 šalių ir regionų rezultatai pateikiami 16 lentelėje.

16 lentelė. Regioninių ir mažumų kalbų mokymas 22 šalių ir regionų pradiniam ugdyme

Kriterijai	Atsakymai	N	Atsakymai	N	Atsakymai	N
Tikslinės grupės	visos	20	ribojama	2		
Mokymo programa	nuosekli ir aiški	16	bendro pobūdžio	5	nėra	1
Integruotas dalyko ir kalbos mokymas (CLIL)	plačiai taikoma	12	atskirose vietovėse	6	nėra	4
Kalbų mokymo pradžia	nuo pirmų metų	19	viduriniame etape	3	baigiamajame etape	0
Pamokų laikas	per mokyklos valandas	17	iš dalies per mokyklos valandas	4	kaip užklasinė veikla	1
Reikalaujamas grupės dydis	neapibrėžta	16	5–10 mokinių	3	> 10 mokinių	3
Kalbų įgūdžių stebėseną	pagal nacionalines standartizuotas priemones	8	pasitelkus mokyklos turimas priemones	11	nėra	3
Pasiekimų lygis	remiasi nacionalinėmis ar regioninės normos	14	vadovaujantis remiasi mokyklos nustatytais standartais	3	neapibrėžta	5
Valstybės finansavimas	pilnas	21	dalinis	1	nėra	0

Dvidešimtyje šalių ir regionų regioninių ir mažumų kalbų pamokos ar šiomis kalbomis vedamos kitų dalykų pamokos yra atviros visiems moksleiviams, nepriklausomai nuo jų kilmės kalbų, o Bulgarijoje ir Graikijoje šiuose užsiėmimuose gali dalyvauti tik atitinkamų kalbų gimtakalbiai. Visos šalys, išskyrus Austriją, turi patvirtintas mokymo programų gaires. Regioninių ir mažumų kalbų mokyme CLIL naudojamosi daug plačiau nei mokant užsienio kalbų – 12-oje šalių ir regionų tai įprasta praktika, o dar šešiuose šis metodas taikomas lokaliai. Devyniolikoje iš 22 šalių ir regionų, kuriuose mokoma regioninių ir mažumų kalbų, mokymas prasideda pačioje pradinio ugdymo pradžioje ir tik Prancūzijoje, Lenkijoje ir Šveicarijoje šių kalbų mokoma nuo vidurio etapo. Šešiolikoje šalių ir regionų grupės dydžiui nekeliama reikalavimų;

Anglijoje, Lenkijoje ir Vengrijoje reikalaujama, kad klasėje būtų ne mažiau kaip penki mokiniai, o Austrijoje, Bulgarijoje ir Šiaurės Airijoje – dešimt. Kalbos įgūdžių stebėsenai 18-oje šalių ir regionų pasitelkiamos pagal amžių pritaikytos standartizuotos priemonės ar mokykliniai metodai; stebėseną nevyksta tik Fryzijoje, Italijoje ir Nyderlanduose. 14 šalių ir regionų pasiekimų reikalavimai remiasi nacionaliniais ar regioniniais standartais, o trijų šalių ir regionų mokyklos pačios nustato savo standartus. Penkiose šalyse ir regionuose – Austrijoje, Bosnijoje ir Hercegovinoje, Graikijoje, Italijoje ir Šiaurės Airijoje, iš viso nesama pasiekimų standartų.

17 lentelėje pateiktas faktiškai dėstomų regioninių ir mažumų kalbų pasiskirstymas.

17 lentelė. Regioninių ir mažumų kalbų mokymas 22 šalių ir regionų pradiniam ugdyme

Šalis / regionas	Pradžios mokyklose mokomos regioninės ir mažumų kalbos
Austrija	Burgenlando kroatų, čekų, vengrų, slovakų, slovėnų, romų
Baskų kraštas	Baskų
Bosnija ir Hercegovina	Kitos nacionalinės kalbos: bosnių, kroatų ir serbų
Bulgarija	Armėnų, hebrajų, romų, turkų
Katalonija	Katalonų visur, Arano slėnyje – aranesų oksitanų
Anglija	Kornų (Kornvalyje)
Prancūzija	Taičio ir melaneziečių kalbos (ajie, drehu, nengone, paici) vartojamos Prancūzijai priklausančiose žemėse Baskų, bretonų, katalonų, korsikiečių, oksitanų
Fryzija	Fryzų
Graikija	Turkų
Vengrija	Bulgarų, graikų, lenkų, kroatų, romų (bojašų), rumunų, rusinų, serbų, slovakų, slovėnų, vokiečių
Italija	Albanų, Franko-Provensalio, furilų, graikų, katalonų, kroatų, latinų, oksitanų, prancūzų, sardinų, slovėnų, vokiečių
Lietuva	Baltarusių, hebrajų, lenkų, rusų
Nyderlandai	Fryzų
Šiaurės Airija	Airių
Lenkija	Kašubų
Portugalija	Mirandų
Rumunija	Bulgarų, italų, kroatų, lenkų, lipovanų rusų, romų, serbų, slovakų, turkų, ukrainiečių, vengrų, vokiečių
Škotija	Škotijos gėlų
Ispanija (Madridas, Sevilija, Valensija)	Valensų tik Valensijoje
Šveicarija	Kitos nacionalinės kalbos: prancūzų, vokiečių, italų
Ukraina	Baltarusių, bulgarų, gagaūzų, graikų, jidiš, Krymo totorių, lenkų, moldavų, rumunų, rusų, slovakų, vengrų, vokiečių
Velsas	Valų

Austrijoje, Bulgarijoje, Italijoje, Lietuvoje, Rumunijoje, Ukrainoje ir Vengrijoje galima mokytis keturių ar daugiau regioninių ir mažumų kalbų kaip dalyko, nors dažniausiai šios kalbos vartojamos kaip mokymo kalbos

Imigrantų kalbų mokymas pradiniam ugdymui

Nagrinėdami imigrantų kalbas tyrėjų klausėme panašių klausimų, kaip ir tirdami regionines ir mažumų bei užsienio kalbas. Tik penkių šalių pradiniam ugdymui, kaip teigiama, plačiau mokoma imigrantų kalbų, šios šalys – Austrija, Danija, Ispanija, Prancūzija ir Šveicarija (Ciuricho kantonas). Šių penkių šalių rezultatai pateikiami 18 lentelėje.

18 lentelė. Imigrantų kalbų mokymas 5 šalių ir regionų pradiniam ugdymui

Kriterijai	Atsakymai	N	Atsakymai	N	Atsakymai	N
Tikslinės grupės	visos	2	ribojama	3		0
Mokymo programa	nuosekli ir aiški	2	bendro pobūdžio	3	nėra	0
Integruotas dalyko ir kalbos mokymas (CLIL)	plačiai taikoma	1	atskirose mokyklose	3	nėra	1
Kalbų mokymo pradžia	nuo pirmų metų	2	viduriniame etape	1	baigiamajame etape	2
Pamokų laikas	per mokyklos valandas	0	iš dalies per mokyklos valandas	2	kaip užklasinė veikla	3
Reikalaujamas grupės dydis	neapibrėžta	2	5–10 mokinių	1	> 10 mokinių	2
Kalbų įgūdžių stebėseną	pagal nacionalines standartizuotas priemones	0	pasitelkus mokyklos turimas priemones	5	nėra	0
Pasiekimų lygis	remiasi nacionalinėmis ar regioninėmis normomis	0	vadovaujantis remiasi mokyklos nustatytais standartais	0	neapibrėžta	5
Valstybės finansavimas	pilnas	2	dalinis	3	nėra	0

Prancūzijoje ir Šveicarijoje imigrantų kalbų gali mokytis visi moksleiviai, Austrijoje, Danijoje ir Ispanijoje imigrantų kalbų pamokos skirtos tų kalbų gimtakalbiams. Šveicarijoje ir Prancūzijoje nėra jokių reikalavimų minimaliam grupės dydžiui; Ispanijoje klasėje turi būti ne mažiau kaip penki moksleiviai, o Austrijoje ir Danijoje – ne mažiau kaip dešimt. Austrijoje ir Danijoje parengta nuosekli ir aiški mokymo programa, o kitų šalių mokymo programos yra bendro pobūdžio. Ispanijoje kitų dalykų dėstymas imigrantų kalbomis yra įprastas reiškinys, mažiau paplitęs Austrijoje, Danijoje ir Prancūzijoje, o Šveicarijoje imigrantų kalbų mokoma tik kaip dalyko. Ispanijoje ir Šveicarijoje užsiėmimai organizuojami iš dalies per mokyklos valandas, kitose šalyse ir regionuose – kaip užklasinė veikla. Imigrantų kalbų mokymosi pasiekimai nesusieti su jokiais nacionalinėmis, regioninėmis ar mokyklos nustatytais normomis, tačiau visose šalyse vyksta kalbinių įgūdžių stebėseną. Austrijoje ir Danijoje imigrantų kalbų mokymą pilnai finansuoja valstybė, o Ispanijoje, Prancūzijoje ir Šveicarijoje šių kalbų mokymą paprastai finansuoja kilmės šalys.

19 lentelėje pateikiamos imigrantų kalbos, kurių mokoma kiekvienoje iš penkių šalių.

19 lentelė. Imigrantų kalbų mokymas 5 šalių pradžios mokyklose

Šalis / regionas	Pradžios mokyklose mokomos imigrantų kalbos
Austrija	Albanų, bosnių, kroatų, serbų, lenkų, rusų, turkų
Danija	Albanų, arabų, bosnių, islandų, somalių, tamilų, turkų, urdų (pundžabi)
Prancūzija	Arabų, ispanų, italų, kinų, portugalų, rusų
Ispanija (Madridas, Sevilija, Valensija)	(Maroko) arabų ir portugalų Madride ir Valensijoje
Šveicarija	Ciuriche: albanų, arabų, bosnių, kroatų, serbų, bulgarų, kinų, suomių, prancūzų, graikų, vengrų, italų, korėjiečių, kurdų, portugalų, turkų, rusų, ispanų slovėnų, švedų Ženevoje: albanų, arabų, ispanų, italų, portugalų, turkų

Pradinio ugdymo mokytojų kvalifikacijos kėlimas

Siekdamos plėtoti kalbų žinias ir kalbų besimokančių vaikų tarpkultūrinius įgūdžius, Europos Sąjunga ir Europos Taryba nuolat pabrėžia kvalifikuotų kalbos mokytojų paieškos ir įdarbinimo svarbą. Šios institucijos akcentuoja būtinybę mokytojams tobulinti savo kalbinius įgūdžius, kultūrinės kompetencijas ir suvokimą apie daugiakalbystę ir įvairiakalbystę. Mokytojų judumo programos, kuriose dalyvaudami mokytojai gali pabūti užsienyje – jų mokomas kalbas vartojančiose šalyse, laikomos vertinga priemone pasiekti keliamus tikslus (EK 2008: 11).

EKL tyrime domėjomes apie:

- mokytojų kvalifikaciją,
- mokytojų rengimą ir kvalifikacijos kėlimą,
- užsienio kalbų mokytojų judumą,
- priemones pritraukti daugiau trūkstamų mokytojų.

20 lentelėje pateikiami visų šalių ir regionų pradinio ugdymo rezultatai pagal skirtingus kalbų tipus. Svarbu atkreipti dėmesį, kad ne visose šalyse ar regionuose mokoma visų keturių tipų kalbų, tai ypač paaiškina žemus imigrantų kalbų balus, šių kalbų mokoma tik penkiose šalyse ir regionuose.

20 lentelė. Mokytojų kvalifikacija ir profesinis tobulėjimas 24 šalių ir regionų pradiniam ugdyme

Kriterijus	Atsakymai	N				Atsakymai	N				Atsakymai	N			
		VK	RMK	UK	IK		VK	RMK	UK	IK		VK	RMK	UK	IK
Mokytojų kvalifikacija	kvalifikuoti kalbos mokytojai	16	17	14	2	bendrosios kvalifikacijos mokytojai	8	5	9	2	nequalifikuoti mokytojai	0	2	1	19
Mokytojų rengimas	kalbos kaip dalyko	20	18	17	1	bendras	4	3	4	2	nėra	0	3	3	21
Mokytojų kvalifikacijos kėlimas	kalbos kaip dalyko	16	14	20	1	bendras	7	7	3	4	nėra	1	3	1	14
Priemonės padidinti trūkstamų mokytojų skaičių	struktūrinės priemonės	3	7	8	0	paieškos kampanijos spaudoje	1	2	2	0	netaikoma	20	15	14	24
Mokytojų judumas	rengimo ir kvalifikacijos kėlimo programų dalis			1		remiama pagal poreikį			14		nėra			9	

Mūsų apklausos duomenimis, maždaug dviejuose trečdaliuose tyrimė dalyvavusių šalių ir regionų visų kalbų moko kvalifikuoti kalbų mokytojai: kvalifikuoti valstybinės kalbos mokytojai įdarbinami 16-oje iš 24 šalių ir regionų, regioninių ir mažumų kalbų mokytojai – 17-oje iš 22 šalių ir regionų, užsienio kalbų mokytojai – 14-oje iš 23 šalių ir regionų, o dviejuose iš penkių šalių ir regionų įdarbinami kvalifikuoti imigrantų kalbų mokytojai. Žinoma, integruoto dalyko ir kalbos mokymo (CLIL) atveju ne taip svarbu, kad pedagogai būtų aukštos kvalifikacijos kalbų mokytojai (nors kalbos žinių lygis turi būti aukštas). Apskritai, pradiniam ugdyme gal net būtų kiek neįprasta sutikti aukštos kvalifikacijos valstybinių ar regioninių ir mažumų kalbų mokytojus. Tačiau, be abejo, pageidautina, kad užsienio kalbų mokytojai turėtų oficialiai patvirtintą kvalifikaciją. Nepaisant to, Anglijoje, Austrijoje, Fryzijoje, Italijoje, Nyderlanduose, Prancūzijoje, Šiaurės Airijoje, Škotijoje ir Šveicarijoje užsienio kalbų moko bendrosios kvalifikacijos pradinį klasių mokytojai.

Specializuotos arba bendrojo pobūdžio mokytojų rengimo ir kvalifikacijos tobulinimo programos yra įprastos visose šalyse, tačiau Italijoje ir Šiaurės Airijoje nenumatyta jokio išankstinio užsienio kalbų mokytojų kvalifikacijos tobulinimo, o Graikijoje nėra nacionalinės kalbos mokytojų kvalifikacijos kėlimo programų. Anglijoje nėra specialaus rengimo programų kornų kalbos mokytojams. Vienintelėje Austrijoje specialiai imigrantų kalbų mokytojams skiriamos atskiros profesinio rengimo ir kvalifikacijos kėlimo programos. Dėl suprantamų priežasčių tyrimė nebuvo prašoma pateikti informacijos apie mokytojų kvalifikacijos kėlimo programų pobūdį; ši tema siūloma vėlesniems tyrimams.

Kitas į tyrimą neįtrauktas klausimas – ar regioninių ir mažumų bei imigrantų kalbų mokytojai formaliai turėtų būti laikomi gimtųjų kalbų mokytojais, jei dirba mažumų ar imigrantų mokyklose, ar užsienio kalbų mokytojais, jeigu jiems tenka mokyti mažumų ar imigrantų bendruomenių mokyklas lankančius vaikus kalbos, kuri pastariesiems nėra gimtoji. Taigi, priklausomai nuo mokymo pobūdžio, mokytojai gali rinktis, ar pasinaudoti gimtųjų, ar užsienio kalbų mokytojų kvalifikacijos kėlimo programomis.

Akivaizdi tolesnės užsienio kalbų mokymo plėtos sritis yra mokytojų judumas – devyniose iš 24 šalių ir regionų ši sritis nesusilaukia visai jokios paramos ir tik Katalonija ir Šveicarija, kaip teigiama, įgyvendina struktūrinės mokytojų judumo programas. Keturiolikoje kitų šalių ir regionų skatinamas judumas ir suteikiama finansinė parama, tačiau akivaizdu, kad galėtų būti nuveikta kur kas daugiau skatinant kalbų mokytojus praleisti daugiau laiko savo dėstomų kalbų šalyse, ir siekiant įgyvendinti ES rekomendacijas, kuriose mokytojų judumas ir mainai pabrėžiami kaip pagrindinė priemonė mokytojams pasitobulinti kalbines ir kultūrinės kompetencijas.

Įdomu, kad daugelis šalių ir regionų imasi veiksmingų priemonių didinti kalbų mokytojų skaičių – tai būtų puiki terpė žinių mainams. Ar tai rodo mokytojų paklausos didėjimą ar tiesiog mokytojų skaičiaus mažėjimą? Baskų kraštas, Danija, Estija ir Šveicarija deda papildomų pastangų pritraukti papildomų valstybinių kalbų mokytojų. Anglijoje, Bulgarijoje, Danijoje, Fryzijoje, Lietuvoje, Ukrainoje ir Vengrijoje imtasi priemonių skatinti ir palengvinti papildomą aukštos kvalifikacijos užsienio kalbų mokytojų rengimą ir įdarbinimą. Regioninių ir mažumų

kalbų mokytojų stengiamasi pritraukti Baskų krašte, Bosnijoje ir Hercegovinoje, Danijoje, Ispanijoje, Šiaurės Airijoje, Škotijoje ir Ukrainoje, tikėtina priežastis – regioninių ir mažumų kalbų atgimimas ir jų vartojimo skatinimas. Tačiau nei vienoje iš apklaustų šalių ir regionų neužsiminta apie aktyvias imigrantų kalbų mokytojų paieškas.

2.4 Kalbos viduriniame ugdyme

Daugiakalbystei skirtuose Europos Sąjungos ir Europos Tarybos dokumentuose pabrėžiamas poreikis moksleiviams, pereinantiems į vidurinį ugdymo etapą, kalbų mokymąsi tęsti atsižvelgiant į pradžios mokykloje pasirinktas kalbas, didinti jų skaičių ir gerinti gebėjimus bendrauti šiomis kalbomis, taip pat atsižvelgiant į ateities įsidarbinimo ir tęstinio ar aukštojo mokslo galimybes.

Pagal Europos Tarybos 98 (6) rekomendaciją, pagrindinis kalbų mokymosi uždavinys vidurinėje mokykloje turėtų būti:

toliau gerinti bendravimo standartą, kurį turi pasiekti moksleiviai, kad galėtų efektyviai vartoti kalbą, kurios jie mokosi, bendraudami su kitais tos kalbos vartotojais kasdienėje veikloje, kurti socialinius ir asmeninius ryšius ir išmokyti suprasti ir gerbti kitų žmonių kultūras ir įpročius.

Apskritai, vidurinėse mokyklose turėtų būti siūloma mokytis įvairesnių kalbų, suteikiant moksleiviams galimybę mokytis daugiau nei vienos Europos ar kitos kalbos. Pasiekimų stebėseną turėtų būti atliekama naudojantis Europos standartais, kur reikalinga, turėtų būti pripažįstami ir daliniai gebėjimai. Rekomenduojama plačiau taikyti integruotą dalyko ir kalbos mokymą (CLIL). Mokytojų kvalifikacijos gerinimas ir judumas (mobilumas), tarptautinių tinklų steigimas ir šalių bendradarbiavimas rengiant jungtinius projektus taip pat laikomi svarbiais sėkmės komponentais. Rengdami tyrimą stengėmės aprėpti nors ir ne visus, bet daugumą šių aspektų.

Žinoma, palyginti vidurinio ugdymo sistemas įvairiose šalyse yra kur kas sudėtingiau nei pradinio ugdymo. Randasi įvairiausių specializuotų mokyklų, iš kurių moksleiviai gali rinktis, be to, skirtingose šalyse skiriasi žemesniosios ir aukštesniosios vidurinio ugdymo pakopos struktūra (žr. terminų žodyną), skirtingai planuojamos ir kalbų programos. Nepaisant šių iššūkių, mūsų tyrėjams pavyko surinkti duomenų apie visų tipų kalbų mokymo organizavimą ir mokytojų kvalifikaciją 24 šalyse ir regionuose.

Papildomas valstybinės kalbos mokymas viduriniame ugdyme – organizavimas

Vidurinio ugdymo lygmenyje papildomas valstybinės kalbos mokymas išlieka svarbi naujai atvykusiems asmenims ir tiems, kurie turi sunkumų suprasti ir bendrauti valstybine kalba. Tyrėjų klausėme tokių pačių klausimų, kaip pradinio ugdymo domene:

- Ar mokymo programos nuoseklios ir aiškios?
- Kokios apimties parama teikiama naujai atvykusiems?
- Ar priimant atliekami diagnostiniai testai?
- Ar vykdoma kalbinių įgūdžių stebėseną?

Rezultatai pateikiami 21 lentelėje.

21 lentelė. Papildomo valstybinės kalbos mokymo organizavimas 24 šalių ir regionų viduriniame ugdyme

Kriterijus	Atsakymai	N	Atsakymai	N	Atsakymai	N
Mokymo programa	nuosekli ir aiški	20	bendro pobūdžio	4	nėra	0
Papildoma parama naujai atvykusiems kitakalbiams	pilna	21	dalinė	0	nėra	3
Diagnostinis testavimas priėmimo metu	visiems	9	tik imigrantų vaikams	5	nėra	10
Kalbų įgūdžių stebėseną	nacionaliniu lygmeniu	15	mokyklos lygmeniu	8	nėra	1

Iš mūsų tyrėjų ataskaitų matyti, kad 20 šalių ir regionų turi nuoseklias ir aiškias valstybinės kalbos mokymo programas, o Fryzijoje, Italijoje, Nyderlanduose ir Šiaurės Airijoje mokymo programos yra bendro pobūdžio. 21 šalyje ir regionuose papildomas valstybinės kalbos mokymas naujai atvykusiems asmenims teikiama prieš prasidedant arba jau prasidėjus pagrindiniam lavinimui; Danijoje, Italijoje ir Ukrainoje parama neteikiama. Paramos pobūdis ir įtaka mokinių akademiniam pasisekimui tirtini išsamiau. Kaip ir pradiniam ugdyme, gana nedaug šalių ir regionų taiko poreikiais pagrįstą diagnostinį valstybinės kalbos gebėjimų patikrinimą visiems vidurinę mokyklą pradėjusiems moksleiviams. Tai – Anglija, Bosnija ir Hercegovina, Katalonija, Lenkija, Portugalija, Prancūzija, Škotija, Ukraina ir Velsas. Kitos penkios šalys ir regionai – Bulgarija, Ispanija, Lietuva, Vengrija ir Baskų kraštas, taiko diagnostinius testus tik imigrantų kilmės mokiniams. Šių testų pobūdis ir tai, kiek jų rezultatus atsižvelgiama formuojant mokymo programas ir teikiant jau esamą paramą, taip pat tirtini toliau. Kaip ir pradiniam ugdyme, taip ir čia vykdoma nuolatinė valstybinės kalbos įgūdžių stebėseną: 15-oje šalių ir regionų tai daroma nacionaliniu lygmeniu, aštuoniuose – vietos lygmeniu. Danijoje valstybinės kalbos įgūdžių stebėseną viduriniame ugdyme nevyksta.

Užsienio kalbos viduriniame ugdyme

22-oje lentelėje pateikiama užsienio kalbų mokymo organizavimo vidurinėse mokyklose apžvalga. Respondentų klausėme apie:

- tikslines grupes,
- mokomų kalbų skaičių ir ar šios kalbos privalomos,
- mokymo programų nuoseklumą ir aiškumą,
- integruoto dalyko ir kalbos mokymo (CLIL) paplitimą,
- pamokų laiką,
- grupės dydžio reikalavimus,
- kalbų įgūdžių stebėseną,
- nustatytą pasiekimų lygį ir suderinamumą su Europos standartais (CEFR),
- valstybės finansavimą.

22 lentelė. Užsienio kalbų mokymo organizavimas 24 šalių ir regionų viduriniame ugdyme

Kriterijus	Atsakymai	N	Atsakymai	N	Atsakymai	N
Privalomų kalbų skaičius (žemesnėje vidurinio ugdymo pakopoje)	dvi	13	viena	11	nėra	0
Privalomų kalbų skaičius (aukštesnėje vidurinio ugdymo pakopoje)	dvi	14	viena	10	nėra	5
Mokymo programa	nuosekli ir aiški	20	bendro pobūdžio	4	nėra	0
Integruotas dalyko ir kalbos mokymas (CLIL)	plačiai taikoma	1	atskirose mokyklose	14	nėra	9
Tikslinės grupės	visos	24	ribojama	0	neapibrėžta	0
Pamokų laikas	per mokyklos valandas	23	iš dalies per mokyklos valandas	1	kaip užklausinė veikla	0
Reikalaujamas grupės dydis	neapibrėžta	19	5–10 mokinių	5	> 10 mokinių	0
Kalbų įgūdžių stebėseną	pagal nacionalines standartizuotas priemones	11	mokyklos lygmeniu	13	nėra	1
Pasiekimų lygis	remiasi CEFR	13	remiasi nacionalinėmis ar mokyklos nustatytais normomis	7	nėra	4
Valstybės finansavimas	pilnas	24	dalinis	0	nėra	0

Kaip ir tikėtasi, visos šalys ir regionai teikia užsienio kalbų mokymą ir žemesnėje, ir aukštesnėje vidurinio ugdymo pakopoje. Reikšmingų skirtumų esama kalbant apie privalomų užsienio kalbų skaičių, kalbų pasiūlos įvairovę, kalbų įgūdžių stebėseną, CLIL taikymą ir CEFR taikymą vertinant mokinių pasiekimus.

Dvidešimtyje šalių, kaip teigiama, parengtos aiškios ir nuoseklios mokymo programos, tik Nyderlanduose, Šiaurės Airijoje, Prancūzijoje ir Italijoje programos yra bendro pobūdžio. Pradinio ugdymo domene vienoje šalyje, Ispanijoje, užfiksuota, kad integruotas dalyko ir užsienio kalbos mokymas (CLIL) taikomas plačiai, vidurinio ugdymo domene šią garbę prisiima Prancūzija, 13-oje šalių ir regionų esama pavienių iniciatyvų, 9-iose šalyse, kaip teigiama, CLIL iš viso netaikomas. Integruoto dalyko ir užsienio kalbos mokymo (CLIL) taikymas visiems kalbų tipams plačiau nagrinėjamas 2.5 skyriuje. Apskritai, užsienio kalbų mokymui netaikoma ypatingų grupės dydžio reikalavimų, nors Bulgarija, Danija, Graikija, Lietuva ir Rumunija teigia, kad kai kuriems kursams pradėti reikia surinkti mažiausiai penkių asmenų grupę, ypač tai pasakytina apie neprivalomus rečiau vartojamų kalbų kursus. Vienuolika šalių ir regionų vykdo kalbų įgūdžių stebėseną nacionaliniu lygiu, trylika – mokyklos lygiu.

23-oje lentelėje pateiktas privalomų užsienio kalbų skaičiaus palyginimas vidurinėse mokyklose.

Nors žemesnėje vidurinio ugdymo pakopoje dviejų užsienio kalbų privaloma mokytis 14-oje šalių ir regionų, aukštesnėje vidurinio ugdymo pakopoje šis skaičius mažėja iki 9 šalių ir regionų. Danijoje, Fryzijoje, Italijoje, Lietuvoje, Nyderlanduose ir Ukrainoje reikalavimai sumažinami nuo dviejų iki vienos privalomos užsienio kalbos, Graikijoje – nuo dviejų iki nė vienos. Vengrijoje ir Šveicarijoje reikalavimai padidinami nuo vienos iki dviejų užsienio kalbų. Vienintelės šalys ir regionai, kuriuose dvi užsienio kalbos privalomos ir žemesnėje, ir aukštesnėje pakopoje yra Austrija, Estija, Lenkija, Portugalija, Prancūzija, Rumunija ir Šveicarija. Anglijoje, Šiaurės Airijoje, Škotijoje ir Velse žemesnėje vidurinio ugdymo pakopoje privaloma viena užsienio kalba, bet aukštesnėje pakopoje šios šalys ir regionai, kaip ir Graikija, atsiduria tarp tų, kuriose neprivaloma nė viena užsienio kalba. Škotijoje mokytis kalbų siūloma ir žemesnėje, ir aukštesnėje vidurinio ugdymo pakopoje, tačiau tai neprivaloma. Nežiūrint to, dauguma moksleivių vidurinio ugdymo pakopoje mokosi užsienio kalbos.

23 lentelė. Privalomų kalbų skaičius 24 šalių ir regionų žemesnėje ir aukštesnėje vidurinio ugdymo pakopoje

Privalomų kalbų skaičius	Privalomos dvi kalbos	Privaloma viena kalba	Neprivaloma nė viena kalba
Žemesnioji vidurinio ugdymo pakopa	Austrija, Danija, Estija, Fryzija, Graikija, Italija, Lenkija, Lietuva, Nyderlandai, Portugalija, Prancūzija, Rumunija, Ukraina	Anglija, Baskų kraštas, Bosnija ir Hercegovina, Bulgarija, Ispanija (Madridas, Sevilija, Valensija), Katalonija, Š. Airija, Škotija, Šveicarija, Velsas, Vengrija	
Aukštesnioji vidurinio ugdymo pakopa	Austrija, Bulgarija, Estija, Lenkija, Portugalija, Prancūzija, Rumunija, Šveicarija, Vengrija	Baskų kraštas, Bosnija ir Hercegovina, Danija, Fryzija, Ispanija (Madridas, Sevilija, Valensija), Italija, Katalonija, Lietuva, Nyderlandai, Ukraina	Anglija, Graikija, Š. Airija, Škotija, Velsas

Kaip ir tikėtasi, dalyvaujančių šalių ir regionų vidurinio ugdymo sistemoje užsienio kalbų pasiekimų tikslai yra kur kas labiau suderinti su *Bendraisiais Europos kalbų metmenimis* (CEFR) nei pradiniam ugdyme, 13-oje šalių ir regionų aiškiai įvardyta, koks lygis turi būti pasiektas.

Nustatyti standartai pateikiami 24 lentelėje.

24 lentelė. CEFR užsienio kalbų (UK) mokymosi pasiekimų tikslai 13-oje šalių ir regionų viduriniame ugdyme

Šalis / regionas	Vidurinio ugdymo pabaigoje reikiamas pasiekti kalbos mokėjimo lygis
Austrija	B2
Baskų kraštas	B1
Bulgarija	B1–B2 – pirmosios UK; A1 – antrosios UK
Danija	B2
Estija	Žemesnėje pakopoje: pirmoji UK – B1; antroji UK – A2 Aukštesnėje pakopoje: dvi užsienio kalbos B lygiu (B1 arba B2)
Prancūzija	B2 – pirmosios užsienio kalbos; B1 – antrosios užsienio kalbos A2/B1 – trečiosios užsienio kalbos
Fryzija	Priklausomai nuo mokyklos tipo, svyruoja tarp A1 ir B2 (arba skaitymo C1)
Vengrija	Pirmosios užsienio kalbos: B1 arba B2; antrosios užsienio kalbos: B1
Lietuva	Žemesnėje pakopoje: pirmoji UK – B1; antroji UK – A2 Aukštesnėje pakopoje: atsižvelgiant į pasiekimus žemesnėje pakopoje: B2, B1 arba A2
Nyderlandai	Priklausomai nuo mokyklos tipo, svyruoja tarp A1 ir B2 (arba skaitymo C1)
Portugalija	Lygis svyruoja tarp A.2.2 ir B.1.2
Rumunija	B2
Šveicarija	Ciuricho ir Ženevos kantonuose: B2.

Panašu, kad B2 lygis yra bendrai pripažįstamas pirmosios užsienio kalbos mokėjimo lygis, B1 – antrosios. *SurveyLang* tyrimo rezultatai kiek vėliau šiais metais turėtų atskleisti, kaip šis siekis įgyvendinamas praktikoje.

Regioninės ir mažumų kalbos viduriniame ugdyme

Pagal *Europos regioninių ir mažumų kalbų chartijos* (ECRML) ir nacionalinius įsipareigojimus šalys ir regionai vis dar yra įsipareigoję mokyti regioninių ir mažumų kalbų kaip dalyko ir mokyti kitus dalykus šiomis kalbomis. Tyrėjų klausėme panašių klausimų, kaip ir apie užsienio kalbas:

- tikslines grupes,
- mokymo programos aiškumą ir nuoseklumą,
- integruoto dalyko ir užsienio kalbos mokymo paplitimą,
- pamokų laiką,
- grupės dydžio reikalavimus,
- kalbų įgūdžių stebėseną,
- nustatytą pasiekimų lygį,
- valstybės finansavimą.

Regioninių ir mažumų kalbų mokoma 19-os šalių ir regionų vidurinio ugdymo sistemoje, rezultatai pateikti 25 lentelėje.

25 lentelė. Regioninių ir mažumų kalbų mokymo organizavimas 19 šalių ir regionų viduriniame ugdyme

Kriterijus	Atsakymai	N	Atsakymai	N	Atsakymai	N
Tikslinės grupės	visos	18	ribojama	1	neapibrėžta	0
Mokymo programa	nuosekli ir aiški	16	bendro pobūdžio	3	nėra	0
Integruotas dalyko ir kalbos mokymas (CLIL)	plačiai taikoma	10	atskirose mokyklose	8	nėra	1
Pamokų laikas	per mokyklos valandas	15	iš dalies per mokyklos valandas	3	kaip užklausinė veikla	1
Reikalaujamas grupės dydis	neapibrėžta	13	5–10 mokinių	1	> 10 mokinių	5
Kalbų įgūdžių stebėseną	pagal nacionalines / regionines standartizuotas priemones	10	pagal mokyklos turimas priemones	8	nėra	1
Pasiekimų lygis	remiasi šalies / regiono normomis	14	remiasi mokyklos nustatytais normomis	3	nėra	2
Valstybės finansavimas	pilnas	19	dalinis	0	nėra	0

Šalys ar regionai, kuriuose nemokoma regioninių ir mažumų kalbų, yra Anglija, Danija, Estija, Graikija ir Lenkija. Iš 19-os šalių ir regionų, kuriuose šių kalbų mokoma, CLIL plačiai taikomas dešimtyje, atskirose mokyklose – aštuoniose, ir tik Prancūzijoje ir Bulgarijoje, kaip pranešama, šių kalbų mokoma tik kaip dalykų. Užsiėmimai atviri visiems moksleiviams, išskyrus Bulgarijoje, kur šių kalbų mokomi tik gimtakalbiai. Užsiėmimai vyksta per mokyklos valandas, išskyrus Austriją, Bosniją ir Hercegoviną ir Bulgariją, kur užsiėmimai vyksta iš dalies per mokyklos valandas, iš dalies kaip užklausinė veikla. 13-oje šalių ir regionų nėra jokių grupės dydžio reikalavimų, tačiau Škotijoje norint suformuoti grupę reikia mažiausiai 5 mokinių, o Austrijoje, Bulgarijoje, Prancūzijoje, Šiaurės Airijoje ir Rumunijoje – mažiausiai 10 mokinių. 18-oje šalių ir regionų vyksta nuolatinė įgytų kalbinių gebėjimų stebėseną naudojantis nacionalinėmis ir regioninėmis arba mokyklos turimomis priemonėmis, tik Italijoje stebėseną nevyksta. Kitaip nei visose kitose šalyse ir regionuose, pasiekimų lygmuo nenumatytas tik Austrijoje ir Velse. Visų šalių ir regionų moksleiviai šių kalbų mokosi nemokamai.

Imigrantų kalbos viduriniame ugdyme

Padidėjus judumui ir migracijai į Europą ir jos viduje, dramatiškai išaugo Europos mokyklose vartojamų „imigrantų kalbų“ skaičius, o daugeliui mokinių mokyklos dėstymo kalba yra tik antroji. Europos dokumentuose siekiama pabrėžti, kaip svarbu klasėje vertinti visas kalbas ir kultūras. Europos Tarybos 98 (6) rekomendacijoje valstybės narės skatinamos užtikrinti, kad:

būtų vienodai gerbiamos visos kalbos ir kultūros, kad kiekvienos bendruomenės vaikai turėtų galimybę plėtoti žodinius ir rašytinius savo bendruomenės kalbos gebėjimus, o kartu ir išmokti suprasti ir vertinti kitas kalbas ir kultūras.

2008 m. Europos Komisijos *Žaliojoje knygoje „Migracija ir judumas“* minima 77/486/CEE direktyva, pagal kurią valstybės narės turi:

bendradarbiaudamos su kilmės valstybėmis skatinti su įprasta mokymo programa suderintą gimtosios kalbos ir kilmės šalies kultūros mokymą.

EKL tyrimu siekiame apžvelgti, kiek valstybės narės suteikia galimybių imigrantams ir kitiems asmenims mokytis šių kalbų. Kaip matėme ikimokykliniame ugdyme ir pradiniame ugdyme, kelios šalys ir regionai sistemingai suteikia šių pasirinkimo galimybę (trys ikimokykliniame ugdyme ir penkios pradiniame ugdyme), o viduriniame ugdyme teigiamai atsakė aštuonios iš 24 šalių ir regionų. Tai Anglija, Austrija, Danija, Estija, Nyderlandai, Škotija, Šveicarija ir Prancūzija.

Imigrantų kalbų apžvalga šiose šalyse pateikiama 26-oje lentelėje, atsižvelgiant į:

- tikslines grupes,
- mokymo programų nuoseklumą ir aiškumą,
- integruoto dalyko ir kalbos mokymo (CLIL) paplitimą,
- pamokų laiką,
- grupės dydžio reikalavimus,
- kalbų įgūdžių stebėseną,
- nustatytą pasiekimų lygį ir suderinamumą su Europos standartais (CEFR),
- valstybės finansavimą.

26 lentelė. Imigrantų kalbų mokymo organizavimas 8 šalių ir regionų viduriniame ugdyme

Kriterijus	Atsakymai	N	Atsakymai	N	Atsakymai	N
Mokymo programa	nuosekli ir aiški	3	bendro pobūdžio	3	nėra	2
Integruotas dalyko ir kalbos mokymas (CLIL)	plačiai taikoma	1	atskirose mokyklose	2	nėra	5
Tikslinės grupės	visos	4	tik gimtakalbiai	3	neapibrėžta	1
Pamokų laikas	per mokyklos valandas	1	iš dalies per mokyklos valandas	1	kaip užklausinė veikla	6
Reikalaujamas grupės dydis	neapibrėžta	4	5–10 mokinių	2	> 10 mokinių	2
Kalbų įgūdžių stebėseną	pagal nacionalines standartizuotas priemones	1	pagal mokyklos turimas priemones	5	nėra	2
Pasiekimų lygis	remiasi šalies normomis	2	remiasi mokyklos nustatytomis normomis	3	nėra	3
Valstybės finansavimas	pilnas	5	dalinis	2	nėra	1

Iš 8 šalių ir regionų, kuriuose mokoma imigrantų kalbų, Anglijoje, Danijoje, Nyderlanduose ir Prancūzijoje turkų ir arabų kalbų, kaip užsienio kalbos, gali mokytis ne tik šių kalbų kilmės mokiniai, bet ir visi vidurinių mokyklų moksleiviai. Tokį modelį reikėtų išryškinti kaip gerosios praktikos pavyzdį, kuriuo turėtų sekti ir kitos šalys ir regionai. Prancūzija yra vienintelė šalis, kurioje integruotas dalyko ir kalbos mokymas (CLIL) yra plačiai paplitęs, kai kuriose Austrijos ir Šveicarijos vietovėse CLIL taip pat taikomas. Nyderlanduose imigrantų kalbos įtrauktos į mokymo programą per mokyklos valandas, o Anglijoje ir Šveicarijoje (tik Ciuriche) šių kalbų mokoma iš dalies per mokyklos valandas, kitose šalyse ir regionuose – per užklausinės veiklos valandas. Anglijoje, Nyderlanduose, Prancūzijoje ir Škotijoje nėra jokių grupės dydžio reikalavimų, Danijoje ir Šveicarijoje reikia mažiausiai penkių mokinių, norint sudaryti grupę, Austrijoje ir Estijoje – dešimties. Anglijoje kalbų įgūdžių stebėseną atliekama naudojantis nacionaliniais standartizuotais testais; Austrijoje, Danijoje, Nyderlanduose, Prancūzijoje ir Šveicarijoje – mokyklų turimomis priemonėmis; o Estijoje ir Škotijoje stebėseną nevyksta. Estija ir Nyderlandai yra vienintelės šalys, kuriose reikalaujamas pasiekimų lygis nustatytas šalies mastu. Valstybė pilnai finansuoja imigrantų kalbų mokymą Anglijoje, Austrijoje, Danijoje,

Nyderlanduose ir Škotijoje. Prancūzijoje ir Šveicarijoje mokymą finansuoja imigrantų moksleivių kilmės šalys, o Estijoje mokymą finansuoja mokinių tėvai ar globėjai. Vienintelės šalys, kuriose imigrantų kalbų mokoma ir pradiniam, ir viduriniame ugdyme yra Austrija, Danija, Prancūzija ir Šveicarija.

Kitų kalbų nei valstybinė kalba apžvalga viduriniame ugdyme

Po pradinio ugdymo tampa sudėtinga atskirti užsienio, regioninių ir mažumų ir imigrantų kalbų pasiūlą, nes mažėja apribojimų tikslinėms grupėms ir *kitas kalbas nei valstybinę* gali rinktis vis daugiau moksleivių nepriklausomai nuo jų kilmės ir kalbos. Nepaisant to, pasistengėme išlaikyti pradinę skirtį tarp užsienio, regioninių ir mažumų ir imigrantų kalbų, kurią taikėme apibūdinami kalbų pasiūlą ikimokykliniame ir pradiniam ugdyme, tačiau pripažįstame, kad šios kategorijos nėra neginčijamos. 27-oje lentelėje pateikiama lyginamoji regioninių ir mažumų, užsienio ir imigrantų kalbų pasiūlos apžvalga 24 šalyse ir regionuose, remiantis mūsų tyrėjų ataskaitomis.

27 lentelė. Lyginamoji regioninių ir mažumų, užsienio ir imigrantų kalbų pasiūlos apžvalga 24 šalių ir regionų viduriniame ugdyme (užsienio kalbos, pateiktos kursyvu, siūlomos tik aukštesnėje vidurinio ugdymo pakopoje)

Šalis / regionas	(Daugiausia) RM kalbos	(Daugiausia) užsienio kalbos	(Daugiausia) imigrantų kalbos
Austrija	Burgenlando kroatų, čekų, rumunų, slovakų, slovėnų, vengrų	Privalomos dvi iš anglų, prancūzų, italų, ispanų	Albanų, bosnių, kroatų, serbų, lenkų, rusų, turkų
Baskų kraštas	Baskų	Privalomos anglų, vokiečių Pasirenkamos arabų, italų, prancūzų, rusų, turkų	-
Bosnija ir Hercegovina	Bosnių, kaip kitos valstybinės kalbos	Privalomos anglų, vokiečių Pasirenkamos arabų, italų, prancūzų, rusų, turkų	-
Bulgarija	Armėnų, hebrajų, romų, turkų	Privalomos 1–2 iš anglų, čekų, ispanų, italų, japonų, korėjiečių, kroatų, lenkų, prancūzų, rumunų, rusų, serbų, slovakų, vokiečių Pasirenkamos kitos iš aukščiau išvardytų	-
Katalonija	Katalonų – visur, araniečių oksitanų – Arano slėnyje	Privalomos viena iš anglų, prancūzų, kartais vokiečių ir italų Pasirenkamos senoji graikų, lotynų ir kitos	-
Danija	-	Privaloma anglų Pasirenkamos ispanų, italų, japonų, kinų, lotynų, prancūzų, rusų, senoji graikų, vokiečių	arabų, turkų
Anglija	-	Privalomos iki 14 metų amžiaus viena kalba. Tai gali būti bet kuri iš akredituotų dabartinių kalbų. Dažniausios kalbos yra prancūzų, vokiečių, ispanų, tačiau siūlomos ir arabų, italų, japonų, mandarinų, lenkų, portugalų, rusų, turkų ir urdų.	Arabų, kinų, urdų
Estija	-	Privalomos dvi iš anglų, prancūzų, rusų, vokiečių	Kinų, suomių, švedų
Prancūzija	<i>alzaso / vokiečių, baskų, Baskų, bretonų, katalonų, korsikų, oksitanų, moselanų, kreolų, taičio, melaniziečių kalbos (Ajié, Drehu, Nengone, Paici)</i>	Privalomos dvi iš devyniolikos: anglų, ispanų, italų, portugalų, rusų, vokiečių, arabų, danų, graikų, hebrajų, japonų, kinų, lenkų, lotynų, norvegų, olandų, senovės graikų, švedų, turkų. Kitos kalbos, pvz. regioninės, yra pasirenkamos.	arabų, kroatų, italų, portugalų, serbų, ispanų ir turkų
Fryzija	Fryzų tik Fryzijoje	Žr. Nyderlandai	-

Šalis / regionas	(Daugiausia) RM kalbos	(Daugiausia) užsienio kalbos	(Daugiausia) imigrantų kalbos
Graikija	-	Privaloma anglų Pasirenkamos prancūzų, vokiečių	-
Vengrija	Romų, bojašų	Privalomos 1–2 iš anglų, ispanų, italų, kinų, lotynų prancūzų, rusų, vokiečių	-
Italija	Albanų, Franko-Provensalio, furilų, graikų, katalonų, kroatų, ladinų, oksitanų, prancūzų, sardinų, slovėnų, vokiečių	Privaloma anglų ir kita užsienio kalba	-
Lietuva	Rusų, lenkų, hebrajų, baltarusių	Privaloma viena iš anglų, prancūzų, vokiečių Pasirenkamos kitos kalbos	-
Nyderlandai	Fryzų tik Fryzijoje	Privaloma anglų ir viena kita kalba <i>aukščiausioje vidurinio ugdymo pakopoje</i> Pasirenkamos ispanų, italų, kinų, lotynų, prancūzų, rusų, senovės graikų, vokiečių	Arabų, turkų
Š. Airija	Airių	Privaloma viena iš ispanų, prancūzų, vokiečių	-
Lenkija	-	Privalomos dvi iš anglų, ispanų, italų, prancūzų, rusų, vokiečių	-
Portugalija	Mirandų	Privalomos dvi iš anglų, ispanų, graikų, lotynų, prancūzų, vokiečių	-
Rumunija	Bulgarų, italų, kroatų, lenkų, romų, rusų lipovanų, serbų, slovakų, turkų, ukrainiečių, vengrų	Privalomos 2 iš anglų, ispanų, italų, portugalų, prancūzų, rusų, vokiečių	-
Škotija	Škotijos gėlų	Privaloma / pasirenkama viena iš prancūzų, vokiečių ar ispanų, italų ir kinų	Kinų, rusų, urdų
Ispanija (Madridas, Sevilija, Valensija)	Valensų tik Valensijoje	Privaloma viena iš anglų, prancūzų, vokiečių	
Šveicarija	Prancūzų, vokiečių, italų kaip kitos valstybinės kalbos	Privalomos 1–2 iš anglų, graikų, ispanų, lotynų	Ciuriche: albanų, bosnių, graikų, ispanų, italų, kinų, korėjiečių, kroatų, kurdų, portugalų, prancūzų, rusų, serbų, slovėnų, suomių, švedų, turkų, vengrų Ženevoje: albanų, arabų, ispanų, italų, portugalų, turkų
Ukraina	Baltarusių, bulgarų, gagaūzų, graikų, hebrajų, Krymo totorių, lenkų, moldavų, rumunų, rusų, slovakų, vengrų, vokiečių	Privalomos 1–2 iš anglų, ispanų, prancūzų ar vokiečių priklausomai nuo mokyklos Pasirenkamos armėnų, čekų, korėjiečių, turkų, vietnamiečių kaip papildomos kalbos	-
Velsas	Valų	Privaloma viena iš ispanų, prancūzų, vokiečių	-

Dažniausiai sutinkamos kalbos yra anglų, vokiečių ir prancūzų, nors mokoma ir kitų Europos kalbų, kaip ispanų ir italų. Kai kurios imigrantų kalbos, kaip arabų, kroatų, lenkų, rusų ir turkų taip pat siūlomos kaip pasirenkamos užsienio kalbos, o arabų ir turkų kalbos Prancūzijos ir Nyderlandų vidurinėse mokyklose tvirtai įsitvirtinusios kaip egzaminų dalykai. Prancūzijoje siūloma mokytis daugiausiai kalbų ir visi moksleiviai gali rinktis iš didelės kalbų įvairovės – šiuolaikinių Europos kalbų, populiarių Azijos kalbų, kaip japonų ar kinų, taip pat regioninių ir mažumų kalbų ir imigrantų kalbų. Tyrimo duomenimis, Austrijoje ir Nyderlanduose taip pat sutinkama įvairi kalbų pasiūla. Rusų kalba, žinoma, plačiai paplitusi Rytų Europos šalyse arba kaip regioninė ir mažumų kalba, arba kaip užsienio kalba. Anglijoje, Šiaurės Airijoje, Škotijoje ir Velse dažniausiai siūloma mokytis ispanų, prancūzų ir vokiečių kalbų, nors galima rinktis ir iš imigrantų kalbų, kartais kaip – pagrindinio ugdymo, bet paprastai kaip vadinamojo *papildomo* ugdymo dalykų.

Mokytojų kvalifikacija ir profesinis tobulėjimas viduriniame ugdyme

Mokytojų kvalifikacijai ir profesiniam tobulėjimui, pagal mūsų tyrėjų ataskaitas, kaip ir tikėtasi, vidurinėse mokyklose keliami didesni reikalavimai nei pradinėse. EKL tyrime klausėme apie:

- mokytojų kvalifikaciją,
- mokytojų rengimą ir kvalifikacijos kėlimą,
- užsienio kalbų mokytojų judumą,
- reikalaujamą kalbos mokėjimo lygį,
- priemonės pritraukti daugiau trūkstamų mokytojų.

28-oje lentelėje pateikti visų keturių tipų kalbų rezultatai visų šalių viduriniame ugdyme bendrai. Svarbu atkreipti dėmesį, kad ne visose šalyse ar regionuose mokoma visų keturių tipų kalbų, tai ypač pasakytina apie žemus imigrantų kalbų rezultatus, šių kalbų mokoma tik aštuoniose šalyse ir regionuose.

28 lentelė. Mokytojų kvalifikacija ir profesinis tobulėjimas 24 šalių ir regionų viduriniame ugdyme

Kriterijus	Atsakymai	VK	RMK	UK	IK	Atsakymai	VK	RMK	UK	IK	Atsakymai	VK	RMK	UK	IK
Mokytojų kvalifikacija	kvalifikuoti kalbos mokytojai	23	16	22	3	bendrosios kvalifikacijos mokytojai	1	3	2	3	nequalifikuoti mokytojai	0	5	0	18
Mokytojų rengimas	kalbos kaip dalyko	22	17	22	3	bendras	2	2	2	2	nėra	0	5	0	19
Mokytojų kvalifikacijos kėlimas	kalbos kaip dalyko	19	14	20	3	bendras	5	5	4	5	nėra	0	5	0	16
Kalbos mokėjimo lygis	remiasi CEFR	4		8	--	remiasi nacionalinėmis ar regioninėmis normomis	13		13	--	neapibrėžta	7	--	4	--
Priemonės padidinti trūkstamų mokytojų skaičių	struktūrinės priemonės	7	8	10	1	kampanijos	2	0	1	1	netaikoma	15	16	13	22
Mokytojų judumas	struktūrinės programos	--	--	2	--	remiama pagal poreikį	--	--	17		nėra	--	--	5	--

23-ose iš 24 šalių ir regionų papildomai valstybinės kalbos moko kvalifikuoti kalbos mokytojai ir tik vienintelėje Estijoje tokią paramą teikia bendrosios kvalifikacijos mokytojai. Taip pat organizuojamos ir mokytojų rengimo bei mokytojų kvalifikacijos kėlimo programos. 17-oje šalių ir regionų iš negimtakalbių valstybinės kalbos mokytojų reikalaujama būti pasiekus tam tikrą valstybinės kalbos mokėjimo lygį, nors tik keturiose šalyse ir regionuose aiškiai įvardyti CEFR lygiai: Baskų krašte – B2, Estijoje – C1, Italijoje – C2 ir Šveicarijoje (Ciuriche ir Tičine) – C2. Septyniose šalyse ir regionuose nenumatyta jokių standartų.

Užsienio kalbų mokytojų kvalifikacija taip pat gera, tik Estijoje ir Šiaurės Airijoje užsienio kalbų moko bendrosios kvalifikacijos mokytojai, tačiau, kaip pranešama, Italijoje ir Graikijoje mokytojų rengimas taip pat labiau bendro pobūdžio nei orientuotas į kalbos kaip dalyko mokymą. Viduriniame ugdyme teikiama šiek tiek daugiau struktūrinės paramos mokytojų judumui skatinti nei pradiniam ugdyme. Austrijoje ir Katalonijoje, kaip teigiama, mokytojai užsienyje praleidžia vieną semestrą ir tai įeina į mokytojų rengimo ar kvalifikacijos kėlimo programas. Kitos 17 šalių ir regionų finansiškai remia mokytojų mobilumo iniciatyvas. Lieka tik Estija, Italija, Portugalija, Prancūzija ir Rumunija – šalys, kuriose mokytojai turi mažiau galimybių praleisti šiek tiek laiko atitinkamoje tikslinės kalbos šalyje. Pagal ES ir ET rekomendacijas daugelio šalių ir regionų užsienio kalbų mokytojai turi būti pasiekę tam tikrą užsienio kalbos mokėjimo lygį, aštuoniose šalyse ir regionuose matuojamą pagal CEFR lygius, kaip parodyta 29 lentelėje.

29 lentelė. Kalbos mokėjimo reikalavimai užsienio kalbų mokytojams 9 šalių ir regionų viduriniame ugdyme

Šalis / regionai	Kalbos mokėjimo lygis, reikalaujamas iš vidurinio ugdymo užsienio kalbų mokytojų
Austrija	C1
Baskų kraštas	B2
Bulgarija	B2–C1
Katalonija	C1–C2
Estija	C1
Prancūzija	B2
Vengrija	C1
Rumunija	C1
Šveicarija	Ciuricho kantone: C2

Dažniausiai reikalaujama C1 lygio, nors Prancūzijoje ir Baskų krašte tinkamu laikomas ir B2 lygis, tačiau Katalonijoje ir Šveicarijoje (Ciuriche) reikalavimai aukštesni, iš mokytojų čia tikimasi C2 lygio.

Regioninių ir mažumų kalbų mokytojai visose šalyse ir regionuose yra kvalifikuoti, išskyrus Fryziją, kur užsiėmimus veda bendrosios kvalifikacijos mokytojai. Visose šalyse ir regionuose taip pat organizuojamas mokytojų rengimas ir kvalifikacijos kėlimas.

Tik Austrijoje, Danijoje ir Nyderlanduose kvalifikuoti kalbų mokytojai veda imigrantų kalbų pamokas, o Estijoje, Prancūzijoje ir Šveicarijoje įdarbinti bendrosios kvalifikacijos mokytojai.

Kaip ir pradiniam ugdyme, daugelyje šalių ir regionų jaučiamas mokytojų trūkumas ir taikomos specialios priemonės pritraukti profesionalius tinkamos kvalifikacijos mokytojus ir paskatinti žmones rinktis kalbų mokytojo profesiją. Šalys, kuriose, kaip pranešama, vykdomos panašios kampanijos mokytojams, išvardytos 30 lentelėje.

30 lentelė. Šalys ir regionai, kuriuose aktyviai stengiamasi pritraukti trūkstantus kalbų mokytojus

VK mokytojai	UK mokytojai	RMK mokytojai	IK mokytojai
Anglija	Anglija	Baskų kraštas	Anglija
Baskų kraštas	Baskų kraštas	Fryzija	Škotija
Estija	Bulgarija	Ispanija	
Fryzija	Fryzija	Rumunija	
Nyderlandai	Lietuva	Šiaurės Airija	
Rumunija	Nyderlandai	Škotija	
Šiaurės Airija	Rumunija	Šveicarija	
Škotija	Škotija	Velsas	
Šveicarija	Šveicarija		
	Velsas		
	Vengrija		

Škotija yra vienintelis regionas, kuriame, kaip pranešama, aktyviai stengiamasi pritraukti visų kategorijų kalbų mokytojus, o Anglijoje, Baskų krašte, Rumunijoje, Škotijoje ir Šveicarijoje pasitelkiamos priemonės padidinti kalbų mokytojų pasiūlą trijose iš keturių kalbų kategorijų.

2.5 Lyginamoji rezultatų ikimokykliniame, pradiniam ir viduriniame ugdyme apžvalga

Šiame skyriuje pateikiama lyginamoji apžvalga pagal tris svarbias ES ir ET dokumentuose pabrėžiamas sritis:

- integruotą dalyko ir kalbos mokymą (CLIL),
- užsienio kalbų mokytojų judumą,
- bendrą daugiakalbystės ir įvairiakalbystės pripažinimą mokyklose.

Integruotas dalyko ir kalbos mokymas (CLIL)

Integruotas dalyko ir kalbos mokymas (CLIL) apima tokių dalykų, kaip gamtos mokslai ar geografija, mokymą kita kalba. Šis metodas labai skatinamas kaip veiksmingas komunikacinės kompetencijos vystymo būdas. JKeliose vietose jau buvo užsiminta apie CLIL taikymą pradiniam ir viduriniame ugdyme, 31-oje lentelėje pateikiame bendrus abiejų domenų rezultatus. Klausėme tyrėjų, kiek CLIL paplitęs jų šalyse ar regionuose – plačiai taikomas, vietos lygmeniu ar iš viso netaikomas. Bendras šalių ir regionų skaičius, kuriuose mokoma atitinkamo tipo kalbų, nurodytas skliausteliuose.

31 lentelė. Bendras šalių ir regionų, kuriuose CLIL taikomas pradiniam ir viduriniam ugdymui, skaičius

Šalis / regionas	Pradinis ugdymas			Vidurinis ugdymas		
	UK (23)	RMK (22)	IK (5)	UK (24)	RMK (19)	IK (8)
Plačiai taikoma	1	12	1	1	10	1
Atskirose mokyklose	13	6	3	14	8	2
Nėra	9	4	1	9	1	5

Kaip ir tikėtasi, CLIL pirmiausia paplitęs regioninių ir mažumų kalbų mokyme, nes šios kalbos paprastai būna mokinių namų kalbos, todėl mokiniai gali laisvai jomis bendrauti. Užsienio kalbų klasėse, kadangi mokinių komunikacinė kompetencija žemesnė, vos keletas šalių ir regionų plačiai taiko šį metodą: tik Ispanija pradiniam ugdymui ir Prancūzija – viduriniam. Vis dėlto, tai, kad 13 šalių ir regionų praneša vietos lygmeniu taikantys CLIL pradiniam ugdymui, o 14 – viduriniam, leidžia manyti, kad esama įvairių gerosios praktikos pavyzdžių, ir būtų naudinga atlikti daugiau lyginamųjų tyrimų apie CLIL taikymą, mokytojų profesinį tobulėjimą ir sukurtas mokymo priemones. Iš tų keleto šalių ir regionų, kuriuose mokoma imigrantų kalbų, Ispanija vėlgi praneša apie plačiai paplitusį CLIL taikymą pradiniam ugdymui, Prancūzija – viduriniam. Tai leidžia manyti, kad šios šalys turi sukaupusios nemažai patirties šioje srityje.

Užsienio kalbų mokytojų judumas

Mokytojų judumas itin skatinamas *Mokymosi visą gyvenimą programoje (angl. LLP)*. EKL apklausoje tyrėjų buvo klausiama apie jų šalyse ir regionuose mokytojų rengimo ar kvalifikacijos kėlimo metu mokytojams teikiamas galimybes nuvykti į atitinkamas šalis, kuriose vartojamos jų norimos dėstyti kalbos. Tyrėjų klausėme, ar:

- šios programos integruotos į mokytojų profesinio tobulėjimo programas ir mokytojai bent vieną trimestrą praleidžia atitinkamoje šalyje;
- šios programos nėra integruotos, bet skatinamos ir finansuojamos atskiros mokytojų iniciatyvos;
- nei vienas iš aukščiau paminėtų variantų.

Rezultatai pateikti 32 lentelėje.

32 lentelė. Užsienio kalbų mokytojų judumo 24 šalių ir regionų pradiniam ir viduriniam ugdymui apžvalga

	Pradinis ugdymas	Vidurinis ugdymas
Struktūrinės programos – bent vienas trimestras praleidžiamas atitinkamoje šalyje	Katalonija, Šveicarija	Austrija, Ispanija, Katalonija, Šveicarija
Remiamos atskiros iniciatyvos	Anglija, Austrija, Baskų kraštas, Bosnija ir Hercegovina, Danija, Estija, Graikija, Ispanija, Lenkija, Lietuva, Škotija, Ukraina, Vengrija	Anglija, Baskų kraštas, Bosnija ir Hercegovina, Bulgarija, Danija, Fryzija, Graikija, Lenkija, Lietuva, Nyderlandai, Šiaurės Airija, Škotija, Ukraina, Velsas, Vengrija
Nėra	Bulgarija, Fryzija, Italija, Nyderlandai, Portugalija, Rumunija, Prancūzija, Šiaurės Airija, Velsas	Estija, Italija, Portugalija, Prancūzija, Rumunija

Katalonija ir Šveicarija yra vienintelės šalys (regionai), vykdančios struktūruotas judumo programas ir pradiniam, ir viduriniam ugdymui, bet pusė apklaustų šalių remia atskiras mokytojų iniciatyvas abiejuose ugdymo lygmenyse. Stebėtina didelis skaičius šalių ir regionų, neteikiančių paramos mokytojų judumui nei viename iš ugdymo lygmenų, galimos to priežastys yra tolesnių diskusijų objektas.

Bendras daugiakalbystės ir įvairiakalbystės pripažinimas mokyklose

Įvairiakalbio ar daugiakalbio ugdymo organizavimas ir mokytojų profesinis tobulinimas dirbti daugiakalbystės klasėse yra vienas iš didėjančių Europos visuomeninio švietimo iššūkių. Kai daugumoje klasių sutinkama tiek daug namų kalbų, ES ir ET dokumentuose vis pabrėžiamas poreikis mokantis ir mokant įvairių kalbų pripažinti įvairiakalbį moksleivių repertuarą ir parengti mokytojus klasės darbe tinkamai įvertinti ir pasinaudoti mokinių kalbų įvairove. Sunku tiksliai nustatyti, kiek panašios praktikos yra iš tikrųjų paplitusios, tai galėtų būti atskiro tyrimo tema. Tačiau orientaciniais tikslais paprašėme tyrėjų įvertinti padėtį jų šalyse ar regionuose. Rezultatai pateikti 33 lentelėje.

33 lentelė. Daugiakalbystės ir įvairiakalbystės pripažinimas ikimokykliniame (IMU), pradiniam (PU) ir viduriniame ugdyme (VU) 24 šalyse ir regionuose (lentelėje pateikiamas šalių ir regionų skaičius)

Pripažinimo lygis	Nuoseklus integruotas požiūris			Neformali parama			Parama neteikiama		
	IMU	PU	VU	IMU	PU	VU	IMU	PU	VU
Pripažįstama mokinių daugiakalbystė ir įvairiakalbis repertuaras	8	11	9	15	11	11	1	2	4
Mokytojai rengiami pasinaudoti mokinių įvairiakalbiu repertuaru	7	8	4	14	12	16	3	4	4

Daugumoje šalių ir regionų visuose ugdymo lygmenyse formaliai ir neformaliai pripažįstama visuomenės daugiakalbystė ir mokinių įvairiakalbis repertuaras, tačiau mokytojų profesinis tobulėjimas vyksta labiau neformaliai, ypač viduriniame ugdyme. Šalys ir regionai, kuriuose, kaip teigiama, laikomasi nuoseklaus integruoto požiūrio yra Ispanija, Rumunija ir Velsas. Anglijoje, Bosnijoje ir Hercegovinoje, Prancūzijoje ir Škotijoje įvairiakalbystės ir daugiakalbystės pripažinimo lygis yra aukštesnis ikimokykliniame ir pradiniam ugdyme nei viduriniame ugdyme, o Nyderlanduose ir Šveicarijoje daugiakalbystė geriau pripažįstama viduriniame ugdyme.

2.6 Kalbos profesinio ir universitetinio mokymo sistemoj

Kalbos profesinio mokymo sistemoje

Tęstinis mokymas, paprastai dar vadinamas *profesinio mokymo* (angl. VET) terminu, yra ypač svarbus ES 2020 strategijos komponentas. EK glaudžiai bendradarbiavo su valstybėmis narėmis, kad sustiprintų Europos pozicijas pagal 2002 m. ES tarybos priimtas Kopenhagos proceso nuostatas. 2008 m. komunikate EK pabrėžė mokymosi visą gyvenimą svarbą, profesinio rengimo ir mokymo reikšmę ateities Europai ir poreikį profesinio rengimo ir mokymo institucijose sudaryti sąlygas mokytis kalbų. Su darbu susijusiems kalbų kursams skiriamos ES struktūrinių fondų lėšos.

2010 m. komunikate *Naujasis postūmis Europos bendradarbiavimui profesinio mokymo srityje, siekiant paremti strategiją „Europa 2020“*, EK ragina strategiškai rūpintis judumu profesinio mokymo srityje ir rekomenduoja į visus kursus įtraukti mokymosi laikotarpį užsienio šalyse, daugiau susitelkiant ties kalbų mokymusi. Tai ypač taikytina tiems asmenims, kurie rengiasi dirbti tokiose srityse, kaip bankininkystė, turizmas ar tarptautinė prekyba. Lygiai taip pat svarbi ir valstybinės kalbos parama, nes profesinio mokymo institucijos siūlo mokymo programas ir bedarbiams bei naujai atvykusiems asmenims. 1998 m. 98 (6) rekomendacijoje ET taip pat skatino profesiskai orientuotą kalbų mokymąsi ir ragino institucijas teikti kalbų kursus, kurie užtikrintų pusiausvyrą tarp bendrųjų ir profesinių dalykų ir išmokytų studentus dalyvauti tarptautiniuose projektuose bei parengtų juos dirbti pagal pasirinktą profesiją ir pasinaudoti judumo galimybėmis atitinkamoje srityje.

EKL tyrimo uždavinys buvo sužinoti apie kalbų ir programų pasiūlą Europos profesinio mokymo institucijose. Šiam uždaviniui pasiekti mūsų tyrėjų tinklas tiesiogiai surinko pirminius duomenis iš didžiausių profesinio mokymo centrų (iš viso 69 institucijų) iš 67 tyrime dalyvavusių miestų (žr. 4 lentelę 1.5 skyriuje).

Papildoma parama valstybinei kalbai profesinio mokymo sistemoje.

Norėdami išsiaiškinti apie papildomo valstybinių kalbų mokymo lygį, mūsų tyrėjai institucijoms uždavė klausimus apie:

- tikslių grupių įvairovę,
- praktikantams siūlomų programų įvairovę,
- mokymo programų aiškumą,
- su darbu susijusių įgūdžių ir bendrosios kvalifikacijos gerinimą,
- finansavimo šaltinius,
- kvalifikacijos kėlimo galimybes darbovietėje,
- ES priemonių naudojimą.

Rezultatai pateikti 34 lentelėje.

34 lentelė. Papildomo valstybinės kalbos mokymo organizavimas profesinio mokymo srityje (N=69 institucijos)

Aspektas	Atsakymų	N	Atsakymų	N	Atsakymų	N
Tikslinės grupės	visos	37	ribojama	9	neapibrėžta	23
Mokymo programų įvairovė	įvairios	30	ribota	24	neapibrėžta	15
Mokymo programos aiškumas	nuosekli ir aiški	43	bendro pobūdžio	8	nėra	18
Mokymų pobūdis	su darbu susiję ir bendrieji kursai	34	tik bendrieji kursai	13	tik su darbu susiję kursai	7
Valstybės finansavimas	pilnas	39	dalinis	10	nėra	19
Mokymas komercinėse įmonėse	integruotas	13	neprivalomas	3	nėra	53
Naudojamasi ES priemonėmis	taip	0			ne	69

Surinkti duomenys rodo, kad 30 iš 69 apklaustų profesinio mokymo institucijų siūlo didelę valstybinės kalbos mokymo programų įvairovę nuo pagrindinių bendravimo įgūdžių lavinimo iki kursų pažengusiems. 24-iose institucijose pasiūla ribota, 15 institucijų iš viso neteikia tokios paramos. Daugiau nei pusė apklaustų institucijų dirba pagal nuoseklias ir aiškias programas, o 34 institucijos (beveik pusė) siūlo ir su darbu susijusius, ir bendruosius kalbų kursus, kitos septynios – tik su darbu susijusius kalbų kursus. 39-iose institucijose valstybinės kalbos mokymas yra pilnai finansuojamas, dešimtyje – iš dalies finansuojama. Nors ES dokumentuose rekomenduojama sudaryti sąlygas mokytis komercinėse įmonėse, tik 13 iš 69 institucijų teigia šiuo tikslu bendradarbiaujančios su verslu. Panašu, kad nei vienoje iš institucijų nesinaudojama europinėmis priemonėmis, kaip *Europos kreditų sistema* ar *Europass*, skirtomis nustatyti ir pritaikyti mokymosi rezultatus nacionalinėse kalbų programose. Turėtume daryti prielaidą, kad apklaustos institucijos nėra susipažinusios su šiomis priemonėmis.

Kitos kalbos profesinio mokymo sistemoje

Kad išsiaiškintume apie užsienio, regioninių ir mažumų ir imigrantų kalbų pasiūlą, institucijų klausėme apie:

- siūlomų kalbų skaičių,
- mokymo programų tipus,
- mokymo programų aiškumą,
- suderinamumą su CEFR (užsienio kalbų mokyme),
- valstybės finansavimą.

Rezultatai pateikti 35 lentelėje.

35 lentelė. Užsienio (UK), regioninių ir mažumų (RMK) ir imigrantų kalbų (IK) rengimo mokymo organizavimas profesinio mokymo sistemoje (N=69 institucijos)

Kriterijus	Atsakymai	UK	RMK	IK	Atsakymai	UK	RMK	IK	Atsakymai	UK	RMK	IK
Siūlomų kalbų skaičius	> 4 kalbos	15	0	1	3–4 kalbos	22	3	1	1–2 kalbos	25	22	2
Programų įvairovė	įvairios	41	17	2	ribota	18	7	2	neapibrėžta	10	45	65
Mokymo programos	nuoseklios ir aiškios	50	18	1	bendro pobūdžio	11	5	3	neapibrėžta	8	46	65
Suderinamumas su CEFR	visiškai suderinta	26	--	--	remiasi nacionalinėmis normomis	27	--	--	neapibrėžta	16	--	--
Valstybės finansavimas	nemokama	38	13	1	iš dalies mokama	22	11	1	mokama	9	45	67

Apskritai, padėtis kalbų mokymo organizavime panaši kaip ir kituose švietimo sektoriuose, kur daugiausiai dėmesio skiriama valstybinių ir užsienio kalbų mokymui, toliau seka regioninės ir mažumų kalbos, o mažiausiai dėmesio tenka imigrantų kalboms.

Užsienio kalbų mokoma 62-ose iš 69 institucijų, kaip teigiama, 15 institucijų moko daugiau nei keturias užsienio kalbas, 22 – tris arba keturias, 25 – vieną arba dvi. Didelė siūlomų programų įvairovė nuo pagrindinių kalbinių įgūdžių lavinimo iki kursų pažengusiems sutinkama 41-oje iš apklaustų institucijų, kitos 18 institucijų rūpinasi tik pagrindinių bendravimo įgūdžių lavinimu. Labai daug, net 50, institucijų dirba pagal nuoseklias ir aiškias programas, 26 institucijos rengdamos kalbų kursus remiasi CEFR. 38-iose institucijose studentams nereikia mokėti už šiuos kursus, kitose 22-ose mokslas iš dalies finansuojamas valstybės.

Išsiskiria regioninių ir mažumų kalbų padėtis – tik 24 institucijos, kaip pranešama, teikia šių kalbų kursus ir tik 13-oje institucijų mokslas yra pilnai finansuojamas. Šalys ir regionai, kurių visose trijose profesinio mokymo institucijose teikiami regioninių ir mažumų kalbų kursai yra šios: Baskų kraštas, Katalonija, Šiaurės Airija, Velsas ir Vengrija. Bosnijoje ir Hercegovinoje ir Šveicarijoje visose apklaustose institucijose mokoma kitų oficialių kalbų. Imigrantų kalbos sutinkamos tik keturiose iš apklaustų institucijų – po vieną Anglijoje, Austrijoje, Italijoje ir Velse.

36-oje lentelėje pateikiama regioninių ir mažumų kalbų, užsienio kalbų ir imigrantų kalbų pasiūlos apžvalga visose 69 apklaustose profesinio mokymo institucijose iš šiam tyrimui atrinktų 67 miestų.

36 lentelė. Regioninių ir mažumų kalbų, užsienio kalbų ir imigrantų kalbų pasiūlos lyginamoji apžvalga profesinio mokymo institucijose (po tris kiekvienoje šalyje ar regione)

Šalis / regionas	(Daugiausia) regioninės ir mažumų kalbos	(Daugiausia) užsienio kalbos	(Daugiausia) imigrantų kalbos
Austrija	-	Anglų, arabų, čekų, ispanų, italų, japonų, kinų, lenkų, olandų (tik el. mokymas), prancūzų, rumunų, rusų, slovākų, slovėnų, vengrų, vokiečių	Bosnių, kroatų, serbų, turkų
Baskų kraštas	Baskų	Anglų, prancūzų	-
Bosnija ir Hercegovina	Bosnių, kroatų ir serbų kaip valstybinės kalbos	Anglų, arabų, čekų, italų, lotynų, persų, prancūzų, rusų, turkų, vokiečių	-
Bulgarija	-	Anglų, ispanų, italų, kroatų, prancūzų, rumunų, rusų, turkų, vokiečių	-
Katalonija	Katalonų	Anglų, prancūzų, vokiečių	-
Danija	-	Anglų kaip CLIL, ispanų, prancūzų, vokiečių	-
Anglija	-	Graikų, ispanų, italų, japonų, portugalų, prancūzų, rusų, vokiečių	Arabų, kinų, turkų, urdų
Estija	-	Anglų, prancūzų, rusų, suomių, vokiečių	-
Prancūzija	Korsikų	Anglų, arabų, kinų, ispanų, italų, rusų, vokiečių	-
Graikija	-	Anglų	-
Vengrija	Vokiečių	Anglų	-
Italija	Slovėnų	Anglų, ispanų, prancūzų, vokiečių	Arabų
Lietuva	Lenkų, rusų	Anglų, prancūzų, vokiečių	-
Nyderlandai	-	Anglų, ispanų, prancūzų, vokiečių	-
Šiaurės Airija	Airių, Olsterio škotų	Graikų, ispanų, italų, japonų, lenkų, portugalų, prancūzų, rusų, vokiečių	Arabų, turkų, kinų
Lenkija	-	Anglų, prancūzų, rusų, vokiečių	-
Portugalija	Mirandų	Anglų, ispanų, prancūzų, vokiečių	-
Rumunija	Romų, vengrų	Anglų, prancūzų, vokiečių	-
Škotija	-	Ispanų, italų, lenkų, prancūzų, vokiečių	-
Ispanija (Madridas, Sevilija, Valensija)	-	Anglų, prancūzų	-
Šveicarija	Italų, prancūzų, vokiečių kaip kitos valstybinės kalbos	Anglų, ispanų	-
Ukraina	Rusų ir ukrainų kalbos	Anglų, prancūzų, vokiečių	-
Velsas	Valų	Graikų, ispanų, italų, kinų, prancūzų, vokiečių	Arabų

Kaip ir tikėtasi, dažniausiai sutinkamos užsienio kalbos yra anglų, ispanų, prancūzų ir vokiečių, kai kuriose šalyse ir regionuose mokoma rusų kalbos kaip regioninės ir mažumų kalbos, kitose – kaip užsienio kalbos. Daug profesinio lavinimo ir mokymo institucijų taip pat siūlo mokytis arabų kalbos. Kaip ir tikėtasi, daugiausiai regioninių ir mažumų kalbų siūloma mokytis šalyse ir regionuose, turinčiuose daugiau nei vieną oficialią kalbą. Tikėtina, kad baskų, katalonų, airių / Olsterio škotų ir valų kalbų apklaustose institucijose ne tik mokoma kaip dalyko, bet jos vartojamos ir kaip mokymo kalbos.

Kalbos universitetinio lavinimo sistemoje

Europos Sąjungos ir Europos Tarybos dokumentuose pabrėžiama kalbų įvairovės ir įvairiakalbių kompetencijų skatinimo svarba visuose švietimo etapuose. Tai ypač svarbu universitetų lygmenyje, nes universitetas yra paskutinis etapas prieš pradėdant karjerą. Universitetų absolventams karjeros metu dažnai tenka keliauti ir nuolatos bendrauti su kitų kalbų vartotojais, todėl jiems būtina įgyti įvairių kalbų įgūdžių lygiai taip pat, kaip ir pagrindinių akademinių įgūdžių ir žinių. Kai kuriuose Europos universitetuose iš stojančiųjų į visas specialybes jau dabar reikalaujama tam tikrų kalbų įgūdžių, kituose visi studentai skatinami kalbų kursams skirti bent truputį laiko per savaitę.

1998 m. ET 98 (6) rekomendacijoje skatinami ryšiai ir mainai su kitų šalių institucijomis ir asmenimis iš aukštojo mokslo sektoriaus, kad būtų sudarytos sąlygos autentiškai patirti kitas kalbas ir kultūras. Auštasis mokslas taip pat minimas ir *Europos regioninių ir mažumų kalbų chartijoje*, kurioje numatyta, kad studentams pageidaujant jiems turi būti suteiktas mokymas regioninėmis ar mažumų kalbomis ar šių kalbų mokoma kaip dalyko. Kalbant apie užsienio kalbas, iš aukštojo mokslo institucijų tikimasi, kad sudarydamos mokymo programas ir vertinimo kriterijus jos remsis *Bendraisiais Europos kalbų metmenimis* (CEFR) kaip pagrindiniu dokumentu.

ES dokumentuose taip pat užtikrintai kalbama apie kalbų mokymo plėtrą ir siūlomų kalbų įvairovės didinimą aukštajame moksle. *ES Tarybos išvadose* (2011) valstybės narės raginamos sparčiau siekti Barselonos uždavinių ir didinti kalbų mokymo pasiūlą, kokybę ir aktualumą bendrojo ugdymo, profesinio lavinimo ir mokymo, aukštojo mokslo srityse ir mokymosi visą gyvenimą kontekste. 2008 m. EK komunikate skatinamas didesnis judumas ir mainai, universitetai raginami mokyti kalbų visus studentus nepriklausomai nuo jų pasirinktos specialybės.

Atsižvelgdami į šiuos aspektus, tyrėjų paprašėme apklausti trijų bendrųjų (viešųjų) universitetų atstovus iš kiekvieno tyrimui atrinkto miesto apie:

- dėstymo kalbas,
- interneto svetainėje vartojamas kalbas,
- valstybinės kalbos mokymo tikslines grupes,
- ne kalbų studentams siūlomas mokytis kalbas,
- CEFR taikymą rengiant mokymo programas ir vertinimo procese,
- studentų iš užsienio pritraukimą,
- kalbų studentų judumą,
- ne kalbas studijuojančių studentų judumą.

Mums pavyko surinkti duomenų iš 65 bendrųjų (viešųjų) universitetų, rezultatai pateikti 37 lentelėje.

37 lentelė. Daugiakalbystės praktika 65 apklaustuose bendruosiuose (viešuosiuose) universitetuose

Aspektas	Universitetų N	Universitetų N	Universitetų N
Dėstymo kalbos	23 valstybinė, užsienio, RMK	31 valstybinė ir užsienio	11 tik valstybinė
Interneto svetainės kalbos	17 valstybinė, užsienio, RMK	38 valstybinė ir užsienio	10 tik valstybinė
Papildomo VK mokymo tikslinės grupės	24 visi studentai	38 tik negimtakalbiai	3 neteikiama
Ne kalbų studentams siūlomų kalbų skaičius	31 > 4	10 3–4	14 1–2
Kalbų studentų pasiekimų lygis	34 remiasi CEFR	22 remiasi nacionalinėmis ar institucijos normomis	9 neapibrėžta
Studentų iš užsienio pritraukimas	33 tarptautinių ir imigrantų	31 tik tarptautinių	1 tik gimtakalbių
Kalbų studentų judumas	10 privalomas	51 neprivalomas	4 nėra
Ne kalbų studentų mobilumas	1 privalomas	60 neprivalomas	4 nėra

Kaip ir tikėtasi, visuose apklaustuose Europos universitetuose iš tirtų miestų dėstyto kalba yra valstybinė, nes daugeliu atvejų tai yra pagrindinė universitete besimokančių studentų kalba ir oficiali šalies ar regiono kalba. Tačiau daugumoje apklaustų institucijų taip pat gali būti vartojamos ir kitos kalbos. Dėstyto kalbų pasiskirstymas ir tai, kaip Europos universitetuose keičiasi dėstyto kalbų pasiūla dėl globalizacijos poveikio ekonomikai ir moksliniams tyrimams, yra tolesnių tyrimų objektas. Tarptautinis studentų ir universiteto darbuotojų judumas, kaip ir noras pritraukti įvairių studentų iš viso pasaulio, tikėtina, lemia anglų kalbos kaip antrosios kalbos statusą daugelyje Europos universitetų, daug vadovėlių taip pat rengiama anglų kalba.

Teikia vilčių, kad 55 iš 65 apklaustų universitetų interneto svetainės yra daugiakalbės, ir tik dešimt universitetų teikia informaciją tik valstybine kalba. Tai rodo, kad dauguma Europos universitetų didžiuosiuose miestuose deda daug pastangų skatinti įvairovę ir pritraukti įvairių studentų iš skirtingų sričių. EKL tyrime neužfiksuota, kokios tiksliai kalbos vartojamos interneto svetainėse, tai taip pat galėtų būti tolesnių tyrimų sritis.

Papildomas valstybinės kalbos mokymas išlieka svarbus net ir šiame švietimo lygmenyje, nes svarbu sudaryti studentams sąlygas pasiekti gerą mokėjimo lygį. 24-iose iš 65 apklaustų universitetų tokia parama teikiama visiems studentams, kituose 38-iose – tik negimtakalbiams. Apskritai, esama pasiūla vertintina labai gerai.

Daugelis universitetų siūlo mokytis kalbų ir ne kalbų studentams, tai atitinka Europos institucijų rekomendacijas. Pasiūla plati – 31 institucijoje (beveik pusėje iš visų apklaustųjų) studentai gali rinktis iš daugiau nei keturių kalbų. Tik aštuoni universitetai iš mūsų tyrimo imties visai nesiūlo galimybės ne kalbų studentams mokytis kitų kalbų. Teigiamas ženklas, kad daugiau nei pusė apklaustųjų universitetų rengdami mokymo programas ir vertindami studentus pasitelkia *Bendruosius Europos kalbų metmenis* (CEFR). Žinoma, realus pirmosios ir antrosios pakopos studentų susidomėjimas kalbų kursais yra atskiras dalykas ir atsiduria už mūsų tyrimo ribų.

Atsižvelgiant į stiprią konkurenciją tarp Europos universitetų dėl talentų pritraukimo ir papildomo finansavimo, nenuostabu, kad visi universitetai, išskyrus vieną, deda specialias pastangas pritraukti tarptautinių studentų. Įdomu, kad pusė iš jų taip pat teigia dedantys sąmoningas pastangas namo pritraukti imigrantų kilmės studentus. Kokiomis priemonėmis tai daroma – galėtų būti puiki tolesnių tyrimų tema.

Europos universitetai finansiškai remia studentų judumą, tačiau tik dešimtyje iš apklaustų universitetų judumo programos yra privalomos kalbų studentams, daugumoje universitetų studentų judumas tik skatinamas. Kaip ir reikėtų tikėtis, visuose apklaustuose universitetuose, išskyrus vieną, ne kalbų studentams judumo programos yra labiau pasirenkamos nei privalomos. Europos Komisija skelbia programos Erasmus studentų judumo statistiką. Šiuo šaltiniu reikėtų remtis, norint sužinoti realų kiekvienos šalies studentų, kurie dalį studijų laiko praleidžia užsienyje, skaičių. Žr. http://ec.europa.eu/education/erasmus/statistics_en.htm.

2.7 Kalbos žiniasklaidoje

Europos Sąjungos ir Europos Tarybos dokumentuose aiškiai nurodyta, kas laikytina gera daugiakalbystės praktika audiovizualinėje žiniasklaidoje ir spaudoje. 2008 m. komunikate EK pabrėžė žiniasklaidos, naujų technologijų ir vertimo svarbą tenkinant žmonių, kurie nemoka itin daug kalbų, poreikius.

Žiniasklaida, pasitelkusi šviečiamąsias pramogines programas ir subtitruotus filmus, gali būti puiki neformalus kalbų mokymosi priemonė.

Šiame komunikate valstybės narės raginamos skatinti kultūros darbų subtitravimą ir platinimą. 2009 m. *Europos parlamento rezoliucijoje* skatinamas ir televizijos programų subtitravimas. Daugiakalbystės reikalų aukšto lygio grupė savo 2007 m. ataskaitoje šiai sričiai paskyrė atskirą skyrių, kuriame pabrėžė žiniasklaidos vaidmenį, formuojant žmonių nuostatas kitų kalbų ir kultūrų atžvilgiu ir paragino nuo dubliavimo pereiti prie subtitravimo:

Televizijos bendrovės, kurios paprastai verčia ir įgarsina programas, turėtų būti skatinamos ne tik įgarsinti, bet ir naudoti subtitrus, kad žiūrovai galėtų rinktis.

Kalbant apie regionines ir mažumų kalbas, žiniasklaidai skirtas *Europos regioninių ir mažumų kalbų chartijos* 11 straipsnis, jame pasakyta, kad pasirašančios šalys privalo užtikrinti, kad būtų įkurta radijo ir televizijos stočių regioninėmis ir mažumų kalbomis, taip pat skatinama televizijos ir radijo programų bei laikraščių šiomis kalbomis produkcija ir platinimas. Chartijoje taip pat iškelta sąlyga, kad turėtų būti suteikta laisvė tiesiogiai transliuoti kaimyninių šalių radijo ir televizijos programas, parengtas regioninėmis ir mažumų ar joms artimomis kalbomis.

EKL tyrime siekėme atspindėti šias rekomendacijas ir gaires, todėl tyrėjų prašėme surinkti duomenų iš atrinktų miestų kiekvienos valstybės ar regiono kontekste. Įtraukėme šiuos kintamuosius:

- radijuje ir televizijoje vartojamų kalbų įvairovę,
- subtitravimo praktiką televizijoje ir kine,
- programų regioninėmis ir mažumų kalbomis transliavimą už kilmės regiono ribų,
- pasiūlą gestų kalbomis,
- pagrindiniuose spaudos kioskuose ir traukinių stotyse parduodamuose laikraščiuose vartojamų kalbų įvairovę.

Tyrėjams buvo duota užduotis pagal geriausiai parduodamų laikraščių duomenis fiksuoti nacionaliniame radijuje ir televizijoje per vieną savaitę vartotas kalbas. Šis metodas dar žinomas kaip kalbų kraštovaizdžio metodas. Žinoma, vien iš šios medžiagos negalime daryti apibendrinimų, tačiau galima susidaryti bendrą įspūdį, naudingą tolesnėms diskusijoms ir tyrimams. Tyrėjų surinkti duomenys patvirtina, kad radijo ir televizijos programos siūlomos įvairiomis kalbomis daugumoje šalių ir regionų. Tik Bosnijoje ir Hercegovinoje, Graikijoje ir Lenkijoje laikraščiuose sutinkamos televizijos ir radijo programos tik šių šalių valstybine kalba.

Daugumos kitų tyrime dalyvaujančių šalių ir regionų laikraščiai siūlo ir televizijos, ir radijo programas anglų, vokiečių ir prancūzų kalbomis. Be valstybinės kalbos, anglų kalba yra dažniausiai televizijoje vartojama kalba Austrijoje, Baskų krašte, Katalonijoje, Danijoje, Estijoje, Italijoje, Olandijoje (taip pat ir Fryzijoje),

Portugalijoje, Ispanijoje, Šveicarijoje ir Ukrainoje. Televizijos programos vokiečių kalba transliuojamos Katalonijoje, Danijoje, Estijoje, Prancūzijoje, Vengrijoje, Olandijoje (taip pat ir Fryzijoje) ir Rumunijoje. Prancūzų kalba programos transliuojamos Katalonijoje, Danijoje, Anglijoje ir Estijoje. Kai kuriose šalyse sutinkamų programų regioninėmis kalbomis įvairovė yra ypač plati. Pavyzdžiui, Bulgarija siūlo televizijos programas armėnų, hebrajų, romų ir turkų kalbomis. Prancūzija, Vengrija ir Rumunija taip pat siūlo programas įvairiomis regioninėmis / mažumų kalbomis. Kitose šalyse ir regionuose, pavyzdžiui, Katalonijoje, Anglijoje, Olandijoje ir Šveicarijoje televizijos programos transliuojamos ir imigrantų kalbomis. Radijo programose kalbų įvairovė yra labai panaši kaip ir televizijoje. Vis tik Bulgarijoje, Prancūzijoje, Vengrijoje, Italijoje ir Lietuvoje transliuojamų radijo programų kalbų įvairovė yra platesnė nei televizijoje, o Katalonijoje, Estijoje ir Olandijoje – atvirkščiai.

Bosnijos ir Hercegovinos, Danijos, Lenkijos, Lietuvos, Šveicarijos ir Velso tyrėjų teigimu, televizijos ir radijo programos regioninėmis ir mažumų kalbomis visada transliuojamos ir kitose šalyse ir regionuose; Prancūzijos ir Katalonijos atveju, kaip teigiama, – niekada. Likusių šalių ir regionų tyrėjų teigimu, programos regioninėmis ir mažumų kalbomis tarpvalstybinio mastu transliuojamos kartais. Tokių rezultatų priežastys tirtinos toliau.

Sprendžiant iš „Media Consulting Group“ tyrimo duomenų (2007 m.) ir pakartotinai reikiamų ES rekomendacijų, Europos šalyse vis plačiau naudojami subtitrai. Tačiau taip pat vis dar paplitusi dubliavimo ir įgarsinimo praktika. Šalys paprastai yra skirstomos į dvi dideles grupes („dubliuojančias“ šalis ir „subtitruojančias“ šalis), nors padėtis Europoje iš tikrųjų yra dar sudėtingesnė. 38 lentelėje pateikti rezultatai sulyginami su ankstesniais tyrimais: maždaug pusė šalių ir regionų paprastai renkasi dubliavimą, kita pusė – subtitrus.

38 lentelė. Subtitravimas ir dubliavimas televizijoje ir kine

Šalis / regionas	TV produkcija		Kino produkcija	
	Paprastai dubliuojama	Paprastai subtitruojama	Paprastai dubliuojama	Paprastai subtitruojama
Austrija	✓		✓	
Baskų kraštas	✓		✓	
Bosnija ir Hercegovina		✓		✓
Bulgarija	✓			✓
Katalonija	✓		✓	
Danija		✓		✓
Anglija		✓		✓
Estija		✓		✓
Prancūzija	✓			✓
Fryzija		✓		✓
Graikija		✓		✓
Vengrija	✓		✓	
Italija	✓		✓	
Lietuva	✓			✓
Nyderlandai		✓		✓
Š. Airija		✓		✓
Lenkija	✓		✓	
Portugalija		✓		✓
Rumunija		✓		✓
Škotija		✓		✓
Ispanija	✓		✓	
Šveicarija		✓		✓
Ukraina		✓	✓	
Velsas		✓		✓

Šalys ir regionai, kuriuose ir televizijos programos, ir kino filmai paprastai dubliuojami, yra Austrija, Ispanija, Italija, Katalonija, Lenkija, Šveicarija ir Vengrija; subtitruojami – Anglija, Bosnija ir Hercegovina, Danija, Estija, Fryzija, Graikija, Portugalija, Rumunija, Šiaurės Airija, Škotija, Šveicarija ir Velsas. Kitose šalyse laikomasi mišraus požiūrio – vienos programos subtitruojamos, o kitos dubliuojamos.

Tyrėjai iš visų šalių ir regionų apsilankė atrinktų miestų spaudos kioskuose ir traukinių stotyse ir sudarė įvairiomis kalbomis prieinamų laikraščių sąrašus. Čia taip pat vadovautasi jau minėtu lingvistinio kraštovaizdžio metodu, kuris leidžia susidaryti bendrą vaizdą tam tikroje vietovėje, tam tikru laiku.

39 lentelėje išvardytos 20 dažniausiai laikraščiuose sutinkamų kalbų, neskaitant valstybine kalba leidžiamų nacionalinių laikraščių.

39 lentelė. Daugiakalbystės spektras miestų laikraščiuose (20 dažniausiai sutinkamų kalbų)

Laikraščiuose vatomos kalbo	Bendras skirtingų laikraščių skaičius
1. Anglų	408
2. Vokiečių	270
3. Prancūzų	181
4. Rusų	162
5. Italų	127
6. Arabų	77
7. Turkų	54
8. Ispanų	51
9. Olandų	46
10. Albanų	40
11. Serbų	36
12. Kinų	27
13. Kroatų	23
14. Bulgarų	12
15. Japonų	11
16. Lenkų	10
17. Graikų	8
18. Bosnių	7
19. Vengrų	7
20. Švedų	6

Apskritai, pirmauja anglų kalba, toliau seka vokiečių kalba ir kiek labiau atitrūkusios prancūzų, rusų ir italų kalbos. Galima daryti išvadą, kad šių laikraščių auditorija iš esmės yra trejopa: a) laikraščiai anglų, vokiečių, prancūzų ar japonų kalbomis, skirti tarptautiniams keliautojams, verslininkams ir turistams; b) laikraščiai arabų, turkų, albanų ir kinų kalbomis, skirti įvairių Europos miestų imigrantų grupėms; c) laikraščiai, skirti regioninių ir mažumų kalbų skaitytojams, pavyzdžiui, baskams ir katalonams. Žinoma, ši takoskyra nėra griežta.

Dar viena tirta audiovizualinės žiniasklaidos sritis – gestų kalbų vartojimas televizijos programose apie svarbius žiniasklaidos įvykius. Europos Tarybos Parlamentinės Asamblėjos 2003 m. rekomendacijoje dėl gestų kalbų apsaugos valstybėse narėse atkreipiamas dėmesys, kad gestų kalbos yra Europos kultūrinės gerovės bruožas ir kad šios kalbos yra natūralus kurčiųjų bendravimo būdas, todėl reikalinga jas oficialiai pripažinti. Taip pat rekomenduojama televizijos programas transliuoti ir gestų kalbomis ar gestų kalbų subtitrais, nes tai pagerintų kurčiųjų bendruomenės integracijos į visuomenę procesus.

40 lentelėje pateikiame mūsų tyrėjų atsakymus ne tik į klausimus apie gestų kalbų vartojimą televizijoje, bet ir į kitus du EKL tyrimo klausimus apie gestų kalbą, t. y. kaip plačiai gestų kalbos oficialiai pripažįstamos ar skatinamos oficialiuose kalbų politikos dokumentuose ir kiek kurtiesiems sudarytos sąlygos vartoti gestų kalbą bendraujant su viešąsias paslaugas teikiančiomis institucijomis. 40 lentelėje pateikta gestų kalbų vartojimo apžvalga.

40 lentelė. Gestų kalbų pasiūla 24 šalyse ir regionuose

Šalis / regionas	Gestų kalba oficialiai pripažįstama ir skatinama	Kurtieji gali gestų kalba bendrauti su valdžios institucijomis	Gestų kalba vartojama svarbiuose žiniasklaidos įvykiuose
Austrija	taip	visada	kartais
Baskų kraštas	-	-	kartais
Bosnija ir Hercegovina	taip	visada	kartais
Bulgarija	taip	tik kai kuriais atvejais	reguliariai
Katalonija	taip	visada	kartais
Danija	-	visada	reguliariai
Anglija	taip	-	reguliariai
Estija	taip	tik kai kuriais atvejais	visada
Prancūzija	taip	visada	reguliariai
Fryzija	-	tik kai kuriais atvejais	kartais
Graikija	-	-	kartais
Vengrija	taip	visada	kartais
Italija	-	-	-
Lietuva	taip	visada	kartais
Nyderlandai	taip	tik kai kuriais atvejais	kartais
Šiaurės Airija	taip	tik kai kuriais atvejais	reguliariai
Lenkija	-	-	-
Portugalija	taip	visada	reguliariai
Rumunija	taip	visada	-
Škotija	taip	tik kai kuriais atvejais	reguliariai
Ispanija	taip	visada	reguliariai
Šveicarija	taip	visada	reguliariai
Ukraina	taip	visada	kartais
Velsas	taip	tik kai kuriais atvejais	kartais

Gestų kalbos oficialiai pripažįstamos (skatinamos) daugumoje šalių ir regionų, išskyrus Baskų kraštą, Daniją, Graikiją, Italiją ir Lenkiją. Pusėje apklaustų šalių ir regionų kurtieji gali visada vartoti gestų kalbą oficialiai kreipdamiesi į valdžios institucijas. Gestų kalbos priemonės nuolat prieinamos per visus svarbius žiniasklaidos įvykius Estijoje ir kartais prieinamos kitose devyniose šalyse ir regionuose. Italijoje, Lenkijoje ir Rumunijoje, kaip pranešama, tokiomis priemonėmis iš viso nesinaudojama. Apskritai galima manyti, kad visoje Europoje gestų kalbos susilaukia vis daugiau dėmesio, o tai neįtikėtina svarbu kurčiųjų bendruomenėms.

2.8 Kalbos viešųjų paslaugų sektoriuje ir viešosiose erdvėse

2008 m. EK komunikatas yra vienas iš kelių ES dokumentų, kuriuose pabrėžiama daugiakalbystės svarba vietos kalba nekalbantiems piliečiams ir lankytojams teikiamose viešosiose paslaugose.

Europos metropolinės zonos ir turistiniai kurortai turėtų skelbti informaciją skirtingomis kalbomis bei kaip kultūros tarpininkus ir vertėjus pasitelkti daugiakalbius žmones. Tai yra būtina siekiant patenkinti vietos kalba nekalbančių užsieniečių poreikius. Ypač svarbus yra teisinis vertimas raštu ir žodžiu.

Europos regioninių ir mažumų kalbų chartijoje minimos ir viešosios paslaugos, bet labiau piliečių atžvilgiu. 9 straipsnyje susitelkiama ties teisinėmis procedūromis ir užtikrinama, kad baudžiamajame ir civiliniame procese bylos turėtų būti vedamos regionine ar mažumų kalba, pasinaudojant vertėjų žodžiu ir raštu paslaugomis ir asmeniui nepatiriant papildomų išlaidų,

taip pat piliečiams leidžiama šiomis kalbomis pateikti teisinius dokumentus. 10 straipsnyje, kuriame kalbama apie administracines institucijas ir viešąsias paslaugas, teigiama, kad esant pagrįstam gyventojų skaičiui valdžios pareigūnai turėtų mokėti atitinkamas regionines ir mažumų kalbas ir rengti tekstus šiomis kalbomis. Taip pat turėtų būti sudarytos sąlygos šias kalbas vartoti ir bendraujant su vietos ir regionų valdžios institucijomis. Svarbu, kad priimant tokią nuostatą nenukentėtų oficialios valstybinės kalbos.

Europos Komisijos ir Europos Tarybos dokumentuose miestų ir valstybinės institucijos skatinamos būti daugiakalbės ir tuo pačiu metu suteikti piliečiams galimybę nebrangiai mokytis vietinės kalbos.

Šio tyrimo objektas buvo kalbos miestų (savivaldybių) viešųjų paslaugų sektoriuje ir viešosiose erdvėse, t. y. centrinės miesto valdžios, o *ne* decentralizuotose bendruomenėse. Mes naudojome *Eurocities* tinklo, kuris jungia pagrindinius Europos miestus, ir Šefildo – miesto, kuris pripažintas šioje srityje pirmaujančiu Europoje, rekomendacijas. *Šefildo miesto kalbų strategija* buvo išleista 2004 metais ir jos tikslas – rasti ryšį tarp kalbų mokymosi ir miesto socialinės integracijos strategijos. 2008 metais Šefildas tapo pirmuoju miestu, kuris pasitelkęs Europos Tarybos ekspertus pasinaudojo valstybių, regionų ar miestų kalbų politikos vertinimo metmenimis. Reynolds (2008) pateikė miesto daugiakalbystės švietimo ir kitose srityse, įskaitant verslą, ataskaitą.

EKL tyrimo tikslas buvo išsiaiškinti, kokia kalbų strategija ir politika vykdoma miesto lygmeniu. Tai vertinama tokiais aspektais:

- ar miestuose vykdoma institucionalizuota daugiakalbystės strategija;
- ar paslaugos ir dokumentai prieinami ne tik valstybine kalba, bet ir kitomis kalbomis;
- ar internete vartojamos kitos kalbos;
- ar teikiant viešąsias paslaugas pasinaudojama vertėjų žodžiu ir raštu paslaugomis;
- ar darbuotojų pareigybių aprašyme minimi kalbų įgūdžiai, ar darbuotojams rengiami kitų kalbų kursai, ar įdarbinami kitas kalbas vartojantys asmenys, ar kaupiami įrašai apie darbuotojų kalbines kompetencijas;
- ar pripažįstami personalo įvairiakalbystės įgūdžiai.

Taip pat miesto atstovų prašėme nurodyti kalbas, kurioms taikomos aukščiau išvardytos kalbų politikos priemonės. Be to, buvo tiriama kalbų vartojimas *rašytinėse ir žodinėse bendravimo priemonėse* švietimo, skubios pagalbos, sveikatos apsaugos, socialinių, teisinių, transporto, imigracijos ir turizmo paslaugų srityse ir teatrų repertuare.

EKL tyrimo duomenys, kuriuos daugiausiai pateikė savivaldybių institucijų atstovai, gauti derinant apklausos, interviu ir dokumentų tyrimo metodus. Anketų pobūdis neišvengiamai reiškia, kad negalėjome užfiksuoti visų ypatybių; vis dėlto šie duomenys nurodomojo pobūdžio išvadų pavidalu pravers būsimose diskusijose ir tyrimuose.

Tyrimo dalyvavo šešiasdešimt keturi miestai. Išsamus miestų ir atrankos kriterijų sąrašas pateiktas įžanginiame skyriuje. Apibendrinant galima pasakyti, kad buvo atrinkti šie miestai – šalies ar regiono sostinė, antras pagal dydį miestas ir miestas, kuriame plačiai vartojama regioninė kalba. 41 lentelėje pateikti surinkti duomenys apie kalbų strategijas ir politiką instituciniu lygmeniu.

41 lentelė. Duomenys apie 64 apklaustų miestų kalbų strategijas bei politiką

Kriterijus	Plačiai taikoma	Kartais taikoma	Netaikoma
Institucionalizuota daugiakalbystės skatinimo strategija	20	25	19
Daugiakalbių paslaugų teikimas	30	24	10
Kitų kalbų vartojimas interneto svetainėse	27	18	19
Kitų kalbų vartojimas metinėse savivaldybių ataskaitose	15	10	39
Naudojimasis vertėjų žodžiu ir raštu paslaugomis	35	24	5
Kalbos minimos darbuotojų pareigybių aprašymuose	23	27	13
Kalbų kursai darbuotojams	18	24	22
Kitakalbių asmenų įdarbinimas	11	30	23
Kaupiami duomenys apie darbuotojų kalbinius įgūdžius	17	9	37

Tyrėjų ataskaitų duomenimis, miestuose paslaugos, be valstybinės kalbos, teikiamos dar 140 kitų kalbų – daugiau informacijos apie konkrečias kalbas galima rasti 46 lentelėje.

Bendrai vertinant, apie pusę tyrime dalyvavusių miestų nurodė teikiantys daug daugiakalbių paslaugų, o trečdalis – visapusiškai įgyvendinantys institucionalizuotą daugiakalbystės skatinimo strategiją. Tik 10 iš 64 tyrime dalyvavusių miestų neteikia daugiakalbių paslaugų. Dvidešimt septyni miestai internetu teikia visas paslaugas ir kitomis kalbomis, o 18 miestų nurodo, kad tai daroma tik iš dalies. Asmenims, kuriems vietos kalba nėra gimtoji, vertėjų žodžiu ir raštu paslaugos yra svarbus informacijos šaltinis. Tokios paslaugos plačiai teikiamos 35 miestuose, o 24 miestuose – iš dalies; tik 5 miestuose tokių paslaugų apskritai neteikiama. Dvidešimt trijuose miestuose (daugiau kaip trečdalyje) kalbos paprastai minimos darbuotojų pareigybių aprašymuose, o kituose 27 miestuose tokia praktika taikoma tik retkarčiais. Aštuoniolikoje miestų darbuotojams nuosekliai rengiami kalbų kursai, o dar 24 miestuose tai daroma kartais. Tik 11 miestų institucijose dažnai įdarbinami kitakalbiai asmenys. Šiek tiek mažiau nei trečdalyje miestų įprasta kaupti informaciją apie personalo kalbinius gebėjimus, tačiau daugiau nei pusėje miestų tokia praktika nesutinkama.

Miestų atstovų taip pat buvo teirautasi apie tai, kaip plačiai įgyvendinama daugiakalbystės politika, EKL tyrėjai taip pat klausė apie kalbų, kurioms taikomos daugiakalbystės politikos priemonės, skaičių. 42 lentelėje parodytas miestų pasiskirstymas įvertinus abu aspektus.

42 lentelė. Daugiakalbystės politika ir siūlomų kalbų skaičius 64 tyrime dalyvavusiuose miestuose

Nėra kalbų politikos	1 mieste
Menkai išplėtotą politiką, taikoma itin mažam kalbų skaičiui	6 miestuose
Iš dalies išplėtotą politiką, taikoma keletui kalbų	21 mieste
Išplėtotą politiką, taikoma kelioms kalboms	31 mieste
Gerai išplėtotą politiką, taikoma daugeliui kalbų	3 miestuose
Itin gerai išplėtotą politiką, taikoma daugeliui kalbų	2 miestuose

Sprendžiant iš gautų duomenų, penki miestai, kuriuose kalbų politika išplėtotą geriausiai, yra Viena, Barselona, Londonas, Milanas ir Krokva. Kituose miestuose įvairiomis kalbomis siūlomos tik tam tikros paslaugos, o dar kituose sutinkama tik valstybinė kalba arba labai ribota kalbų pasiūla. 43 lentelėje paslaugos pateikiamos pagal kalbų, kuriomis jos teikiamos, skaičių.

43 lentelė. Viešosios paslaugos pagal kalbų, kuriomis jos teikiamos, skaičių (nuo didžiausio iki mažiausio kalbų skaičiaus) ir bendravimo priemonių pobūdį 64 tyrime dalyvavusiuose miestuose

Bendravimas žodžiu	Bendravimas raštu
1. Turizmo paslaugos	Turizmo paslaugos
2. Imigracijos ir integracijos paslaugos	Imigracijos ir integracijos paslaugos
3. Teisinės paslaugos	Transporto paslaugos
4. Sveikatos priežiūros paslaugos	Sveikatos priežiūros paslaugos
5. Socialinės paslaugos	Skubios pagalbos paslaugos
6. Skubios pagalbos paslaugos	Socialinės paslaugos
7. Švietimo paslaugos	Teisinės paslaugos
8. Transporto paslaugos	Švietimo paslaugos
9. Teatro programos	Teatro programos
10. Politiniai debatai ir politinių sprendimų priėmimas	Politiniai debatai ir politinių sprendimų priėmimas

Daugiausia kalbų vartojama turizmo, imigracijos ir integracijos, teisinės (žodinėse bendravimo priemonėse) ir transporto (rašytinėse bendravimo priemonėse) paslaugose. Sveikatos priežiūros paslaugos taip pat dažnai teikiamos daugeliu kalbų. Žemiausias daugiakalbystės lygis aptinkamas kultūros sektoriuje (teatruose) ir politinėse diskusijose ar politinių sprendimų priėmimo. Švietimo paslaugos taip pat neužima aukštos vietos, kaip būtų galima tikėtis atsižvelgiant į tai, kad daugelis visoje Europoje mokymo institucijas lankančių studentų ir mokinių (bei jų tėvų) negali sklandžiai bendrauti valstybine šalis, kurioje mokosi, kalba. Žemesnis daugiakalbystės lygis politinėse diskusijose ir sprendimų priėmimo procesuose gali turėti neigiamo poveikio visų suinteresuotų šalių, ypač mažumų grupių, naujai atvykusių asmenų ir imigrantų, lygioms galimybėms aktyviai reikšti savo pilietinę poziciją.

Vertinant kiekviename mieste paslaugų sektoriuje vartojamų kalbų faktinį skaičių ir įvairovę, reikia dar kartą pabrėžti, kad duomenys gauti iš miesto atstovų užpildytų apklausų anketų ir raštu pateiktų atsakymų. Norint nustatyti, ar įvardytomis kalbomis iš tikrųjų teikiamos atitinkamos paslaugos, bei įvertinti kalbinių kompetencijų lygį ir pastovumą, reikia tolesnių nuoseklių tyrimų. Nepaisant to, EKL surinkti duomenys yra geras rodiklis ir sudaro pagrindą tolesniems tyrimams.

Miestų pasiskirstymas pagal kalbų, kuriomis teikiamos paslaugos žodžiu, skaičių yra pateiktas 44 lentelėje.

44 lentelė. Miestų pasiskirstymas pagal bendravimo žodžių priemonėse vartojamas kalbas dešimtyje viešųjų paslaugų

Daugiakalbystė žodžiu teikiamose paslaugose	Miestų skaičius
Paslaugos teikiamos tik valstybine kalba	1
Paslaugos teikiamos vidutiniškai 1 arba 2 kalbomis	23
Paslaugos teikiamos vidutiniškai 3 arba 4 kalbomis	23
Paslaugos teikiamos vidutiniškai daugiau nei 4 kalbomis	17

Septyniolika miestų teikia daugumą paslaugų daugiau nei keturiomis kalbomis, 23 miestai – keturiomis kalbomis. Miestai, kuriuose, kaip teigiama, kuo įvairesnėmis kalbomis teikiama daugiausiai žodinių paslaugų, yra Aberdynas, Barselona, Belfastas, Glazgas, Luganas, Madridas, Milanas, Valensija ir Ciurichas.

45 lentelėje pateiktas bendravimo raštu priemonėse vartojamų kalbų pasiskirstymas pagal tą patį principą.

45 lentelė. Miestų pasiskirstymas pagal bendravimo raštu priemonėse vartojamas kalbas dešimtyje viešųjų paslaugų

Daugiakalbystė raštu teikiamose paslaugose	Miestų skaičius
Paslaugos teikiamos tik valstybine kalba	1
Paslaugos teikiamos vidutiniškai 1 arba 2 kalbomis	30
Paslaugos teikiamos vidutiniškai 3 arba 4 kalbomis	27
Paslaugos teikiamos vidutiniškai daugiau nei 4 kalbomis	6

Palyginti mažesnis, miestų kuriuose teikiamos daugiakalbės rašytinės paslaugos, skaičius galėtų reikšti, kad mažiau svarbos teikiama įvairių kalbų vartojimui dokumentuose nei bendraujant, verčiant ar tarpininkaujant tiesiogiai žodžiu. Žodinės paslaugos daugiau nei trimis kalbomis teikiamos 40-yje miestų, o paslaugos raštu daugiau nei trimis kalbomis teikiamos tik 33 miestuose. Gauti duomenys rodo, kad bendravimo raštu paslaugose daugiausiai kalbų vartojama šiuose miestuose – Aberdyne, Belfaste, Glazge, Londone, Lugane, Madride, Milane, Sevilijoje ir Valensijoje.

Tokie rezultatai leidžia manyti, kad miestai, bent jau svarbiausių paslaugų srityje, jau dabar stengiasi atsižvelgti į miestiečių poreikius, tačiau dar esama daug galimybių plėsti įvairiomis kalbomis teikiamų paslaugų spektrą. 46 lentelėje pateikiama 20 dažniausiai paminėtų kalbų, kuriomis teikiamos miestų paslaugos ir kurioms taikoma tam tikra kalbų politika.

46 lentelė. Politikoje ir viešosiose paslaugose vartojamos kalbos 64 miestuose (20 dažniausiai paminėtų kalbų)

Kalbos	Paminėjimų skaičius
1. Anglų	771
2. Vokiečių	290
3. Rusų	285
4. Prancūzų	255
5. Ispanų	153
6. Kinų	117
7. Arabų	117
8. Italų	98
9. Lenkų	69
10. Turkų	67
11. Rumunų	60
12. Kroatų	58
13. Portugalų	55
14. Bosnių	37
15. Japonų	36
16. Vengrų	34
17. Urdų	34
18. Albanų	27
19. Serbų	27
20. Persų	21

Visuose tirtuose miestuose anglų kalba yra sakytinėje ir rašytinėje komunikacijoje dažniausiai vartojama kalba, neskaitant valstybinės kalbos, toliau seka vokiečių, rusų, prancūzų ir ispanų kalbos. Kinų ir arabų kalboms taip pat teikiamas aukštas prioritetas, jos vartojamos daugelyje miestų. Dažniausiai viešosiose paslaugose vartojamų penkių kalbų pasiskirstymas yra labai panašus į dažniausiai laikraščiuose vartojamų kalbų pasiskirstymą: a) tarptautiniais maršrutais keliaujantiems asmenims, verslininkams ir turistams skirtos paslaugos anglų, vokiečių, rusų, prancūzų, ispanų ir italų kalbomis; b) imigrantų grupėms skirtos paslaugos arabų, turkų, kroatų, kinų, urdų ir kitomis kalbomis. Galima rasti daug priežasčių, kodėl miestai pirmenybę teikia vienoms, o ne kitoms kalboms – atsakymo į šį klausimą galima būtų ieškoti bendradarbiaujant su miestų administracijos pareigūnais ir jų viešųjų ryšių komandomis.

Kalbant apie regionines ir mažumų kalbas pažymėtina, kad daugiakalbystė miesto lygmeniu nekoreliuoja su šalyje ar regione šioms kalboms suteiktu statusu. Tyrimo dalyvavusiose Europos šalyse ir regionuose trys labiausiai remiamos regioninės ir mažumų kalbos yra vokiečių (septyniose šalyse ir regionuose), romų (šešiose šalyse ir regionuose) ir slovakų (penkiose šalyse ir regionuose). Katalonų, kroatų, lenkų, rusų, slovėnų ir vengrų kalbos kaip regioninės ir mažumų kalbos remiamos keturiose šalyse ir regionuose. Tačiau romų, slovakų ir slovėnų kalbų nesutinkame tarp dvidešimties dažniausiai viešosiose paslaugose ir viešosiose erdvėse vartojamų kalbų.

2.9 Kalbos verslo įmonėse

ES institucijos nuosekliai skatino daugiakalbystę kaip Europos konkurencingumo veiksnį ir pabrėžė jos reikšmę žmonių judumui ir įsidarbinimo galimybėms. 2008 m. *ES Tarybos rezoliucijoje* verslas raginamas plėtoti savo galimybes kuo įvairesnėmis kalbomis, kad galėtų pasiekti platesnes rinkas, ir skatinamas skirti daugiau dėmesio darbuotojų profesiniam tobulėjimui kalbų srityje. Tų pačių metų EK komunikate minimas 2006 m. ELAN tyrimas, kurio išvadose sakoma, kad kalbų ir tarpkultūriniai gebėjimai yra susiję su eksporto sėkme ir kad Europa neteko daug verslo galimybių vien dėl kalbų ir tarpkultūrinių gebėjimų stygiaus.

Daugiakalbystės reikalų aukšto lygio grupė 2007 m. ataskaitoje verslui skyrė atskirą skyrių, kuriame teigiama, kad, nors anglų kalba ir yra pirmaujanti versle, konkurencinį pranašumą suteikia būtent kitų kalbų gebėjimai. Rekomenduojama įmonėms investuoti į kalbas ir išnaudoti esamus jų darbuotojų kalbinius išteklius, kurti kalbų vadybos strategijas ir steigti viešojo ir privataus sektoriaus partnerystes su švietimo institucijomis, kad būtų užtikrintas verslui reikalingų kalbų mokymasis.

Europos Komisijos įsteigtas *Daugiakalbystės verslo forumas* 2008 m. paskelbė naują rekomendacijų seriją, skirtą kalbų strategijoms verslo pasaulyje. Baigiamosiose pastabose pabrėžiama, kad:

Įmonės turi įvertinti turimus kalbų įgūdžius ir juos strategiškai panaudoti. Jos turėtų persvarstyti savo samdos politiką, mokymo strategiją bei judumo principus ir skatinti darbuotojus naudoti turimus įgūdžius bei juos toliau tobulinti ir rengti kalbų mokymus tokiais būdais, kurie motyvuotų darbuotojus ir tenkintų darbdavio poreikius. (2008: 13)

Pagal šias rekomendacijas buvo parengtas EKL klausimynas, skirtas išnagrinėti įmonių kalbų strategijas, išsiaiškinti, ar kalbų įgūdžiams teikiama pirmenybė įdarbinant naujus darbuotojus, ar darbuotojams siūloma kalbų kursų, taip pat nustatyti daugiakalbystės lygį šiose įmonėse ir kalbų, vartojamų bendraujant su klientais ir reklamoje, įvairovę. Tirtus kriterijus galima suskirstyti į tris pagrindines grupes: *bendrosios įmonių kalbų strategijos, vidinės kalbų strategijos ir išorinės kalbų strategijos*.

EKL tyrėjai rinko duomenis iš atrinktų įmonių, įsikūrusių visų šalių ir regionų didžiuosiuose miestuose, iš viso apklausta 484 įmonių. Taikytasi į keturių verslo sektorių įmones – bankus, viešbučius, statybų įmones ir prekybos centrus, kaip parodyta ir įvado 5 lentelėje. Tokį pasirinkimą lėmė siekis surinkti duomenų apie tas įmones, kurios ne tik vykdo tarptautinę veiklą, bet taip pat savo darbe tiesiogiai bendrauja su klientais. Tyrėjų prašyta savo šalyje ar regione apklausti bent 24 įmones, stengiantis išlaikyti kuo tolygesnį pasiskirstymą tarp tarptautinio (T), nacionalinio (N), regioninio ar vietinio (RV) verslo ir tarp skirtingų verslo sektorių. Šis uždavinys visose šalyse ir regionuose pasirodė praktiškai neįgyvendinamas. 47 lentelėje pateikiamas apklaustų verslo sektorių pasiskirstymas. Apskritai, nors, palyginti su kitais sektoriais, apklausta kiek daugoka viešbučių, pavyko išlaikyti gana tolygų pasiskirstymą.

47 lentelė. Įmonių pasiskirstymas pagal sektorius (N=463)

Viešbučiai	Bankai	Statybų bendrovės	Prekybos centrai	Iš viso
140	120	116	108	484

Bendrujų įmonių kalbų strategijų kategorijoje įmonėms teko atsakyti į klausimus apie:

- tai, ar įmonė turi aiškią kalbų strategiją,
- tai, kiek dėmesio skiriama kalbų įgūdžiams priimant į darbą naujus darbuotojus,
- darbuotojų tarptautinio judumo galimybes, siekiant mokytis kalbų ir gerinti supratimą apie skirtingas kultūras,
- naudojimąsi išorinėmis vertėjų žodžiu ir (ar) raštu paslaugomis,
- duomenų apie darbuotojų kalbinius gebėjimus kaupimą,
- bendradarbiavimo tinklų išnaudojimą kalbų mokymui,
- informuotumą apie ES programas ir finansavimo galimybes,
- naudojimąsi ES programomis ir finansavimo galimybėmis.

48 lentelėje pateikti apibendrinti rezultatai iš visų 484 apklaustų įmonių.

48 lentelė. Įmonių daugiakalbystės politika ir praktika 4 sektoriuose (% nuo 484 įmonių)

Politikos priemonės	Plačiai taikoma	Kartais taikoma	Netaikoma
Kalbų strategijos naudojimas	24	28	48
Kalbinių įgūdžių svarba įdarbinimo procese	55	28	17
Tarptautinio judumo (mobilumo) galimybės	23	27	50
Naudojamasis išorinių vertėjų paslaugomis	22	35	43
Duomenų apie darbuotojų kalbinius gebėjimus valdymas	1	29	70
Bendradarbiavimo tinklų naudojimas kalbų mokymuisi	10	15	75
ES programų ir finansavimo galimybių naudojimas kalbų mokymuisi	5	8	87
ES programų ir finansavimo galimybių žinomumas įmonėje	0	27	73

Rezultatai atskleidžia, kad ketvirtadalis šiuose sektoriuose veikiančių įmonių turi parengusias aiškias kalbų strategijas, daugiau nei pusė įmonių atsižvelgia į kalbas įdarbindami naujus darbuotojus. Ketvirtadalis nuosekliai skatina darbuotojų judumą kalbų mokymosi ir kultūrinio sąmoningumo ugdymo tikslais. Tačiau 70 proc. įmonių neregistruoja duomenų apie savo darbuotojų kalbų gebėjimus ir vos nedidelė dalis pasinaudoja ES programomis, skirtomis kalbų mokymui.

Vidinių kalbų strategijų kategorijoje verslo klausėme, kokiomis priemonėmis darbovietėje skatinami kalbų gebėjimai ir kokio požiūrio laikomasi apie kalbų vartojimą dokumentuose ir tarptautinėje komunikacijoje. Siekėme nustatyti santykinę valstybinių kalbų, anglų kalbos ir regioninių ir mažumų kalbų svarbą šiose įmonėse, todėl jų paprašėme smulkiau apibūdinti, kokias praktikas taiko visų tipų kalbų atžvilgiu, ir įvardyti, kurioms kalboms, be valstybinės ir anglų kalbos, skiria daugiausiai dėmesio. Siekėme aprėpti šias sritis:

- partnerystės su švietimo institucijomis gerinant darbuotojų kalbinius gebėjimus,
- kalbų gebėjimų skatinimo priemonės ir strategijas,
- kalbų kursų pasiūlą,
- CEFR naudojimą kalbų mokyme,
- kalbų vartojimą darbovietės dokumentuose ir intranete,
- programinės įrangos ir interneto programų kalbas.

49 lentelėje pateikti duomenys pagal atskirus kalbų tipus.

49 lentelė. Įmonės, kuriose esama gerosios praktikos pavyzdžių atsižvelgiant į skirtingus kalbų tipus: VK = valstybinė kalba(-os); VAK = verslo anglų kalba; KK = kitos kalbos (% nuo 484 įmonių)

Politikos priemonės	Plačiai taikoma			Kartais taikoma			Netaikoma		
	VK	VAK	KK	VK	VAK	KK	VK	VAK	KK
Partnerystės su švietimo institucijomis	7	10	7	10	17	7	83	73	86
Darbuotojų, galinčių tinkamai bendrauti kitomis kalbomis nei valstybinė, skatinimo priemonės / strategijos	5	11	5	9	12	6	86	77	89
Kalbų mokymas personalui	14	27	12	18	23	12	68	50	76
CEFR naudojimas kalbų mokyme	4	7	3	7	9	6	89	84	91
Kalbų vartojimas dokumentuose, įmonės (intraneto) svetainėje	96	41	14	3	21	10	1	38	76
Kalbų vartojimas įmonės programinėje įrangoje, tinklo programose ir pan	88	46	11	6	22	5	6	32	84

Kaip matyti iš 49 lentelės, 27 proc. apklaustų įmonių, kaip teigiama, plačiai taiko verslo anglų kalbos mokymo praktiką, 14 proc. sudaro sąlygas negimtakalbiams darbuotojams mokytis valstybinės kalbos, 12 proc. – kitų kalbų. Palyginti nedidelė dalis savo veikloje pasitelkia paskatinimo priemones, 11 proc. įmonių teigia, kad skatinimo praktiką plačiai taiko verslo anglų kalbai, ir tik 5 proc. gali pasakyti tą patį apie valstybinę kalbą ir kitas kalbas. Įmonių skaičius, kurios stengiasi užmegzti ryšius su švietimo institucijomis su tikslu pagerinti savo darbuotojų kalbų gebėjimus, taip pat gana kuklus: tik ketvirtadalis reguliariai ar retkarčiais bendrauja su švietimo sektoriumi rengdamos anglų kalbos kursus, 17 proc. – valstybinės kalbos kursus negimtakalbiams, 14 proc. – kitų kalbų kursus. Taip pat labai maža apklaustų įmonių dalis ruošdamos mokymo programas ar vertindamos pažangą plačiai naudojami *Bendraisiais Europos kalbų metmenimis* (CEFR), tai leidžia manyti, kad reikia didinti šių priemonių žinumą verslo įmonėse.

Kaip ir tikėtasi, tarp darbovietėje ir vidiniame tinkle realiai vartojamų kalbų vyrauja valstybinės kalbos, nors beveik pusė įmonių teigia, kad anglų kalba taip pat plačiai vartojama. Kitos kalbos vartojamos tik vos daugiau nei 10 proc. apklaustų įmonių.

Išorinių kalbų strategijų kategorijoje įmonių klausėme, kurios kalbos vartojamos išorinei komunikacijai:

- metinėse verslo ataskaitose,
- rinkodaroje,
- prekės ženklo ir įvaizdžio kūrime,
- įmonės interneto svetainėje.

Rezultatai pateikti 50 lentelėje pagal skirtingus kalbų tipus.

50 lentelė. Išorinėje komunikacijoje įmonių vartojamos kalbos: VK = valstybinė kalba(-os); VAK = verslo anglų kalba; KK = kitos kalbos (% nuo 484 įmonių)

Komunikacijos tipas	Plačiai vartojamos			Kartais vartojamos			Nevartojamos		
	VK	VAK	KK	VK	VAK	KK	VK	VAK	KK
Kalbų vartojimas verslo / metinėse ataskaitose	92	38	11	2	11	5	6	51	84
Kalbų vartojimas rinkodaroje	95	40	19	2	17	11	3	42	70
Kalbų vartojimas įmonės ženklo / įvaizdžio kūrime	92	48	22	5	24	19	3	28	59
Kalbų vartojimas įmonės internetinėje svetainėje	92	61	30	2	5	5	6	34	65
Darbovietės dokumentuose ir vidiniame tinkle vartojamos kalbos	96	41	14	3	21	10	1	38	76

Tokie rezultatai atskleidžia, kad tirtuose verslo sektoriuose kiek mažiau nei pusė įmonių šalia valstybinės kalbos išorinėje komunikacijoje plačiai vartoja ir anglų kalbą, o 30 proc. interneto svetainėse vartoja kitas kalbas.

Daugiakalbystės verslo forume (2008: 13) pabrėžiama, kad sudėtinės kalbų strategijos yra viena iš pagrindinių sėkmingos prekybos prielaidų Europos versle:

Iš tikro pažanga bus pasiekta, kai verslo struktūros – nuo labai mažų iki tarptautinių įmonių – išplėtos kūrybiškas ir dinamiškas kalbų strategijas, pritaikytas kiekvienos organizacijos individualioms galimybėms.

EKL apklausoje pabandėme panagrinėti, kaip sekasi įgyvendinti šį siekį, prašydami įmonių atsakyti, kurioms dar kalboms, be valstybinės ir anglų kalbos, jos teikia pirmenybę ir skatina jų vartojimą. 51 lentelėje matyti kitų kalbų pasiskirstymas pagal paminėjimų dažnumą, lentelėje pateiktas dažniausiai paminėtų kalbų dvidešimtukas.

51 lentelė. Kitos kalbos, kurioms visų keturių sektorių įmonės taip pat teikia pirmenybę (įmonių N = 484)

Kalbos	Paminėjimo atvejai	Kalbų pasiskirstymas pagal paminėjimo dažnumą (jei kalba paminėta daugiau nei 5-iose šalyse, nurodomos tik penkios šalys, kuriose aukščiausias paminėjimo dažnumas)
1. Vokiečių	430	Šveicarija (Ženeva ir Tičinas) (57), Ispanija* (38), Bosnija ir Hercegovina (33), Vengrija / Lietuva / Olandija (27)
2. Rusų	333	Estija (94), Ukraina (78), Lietuva (64), Graikija (20), Lenkija (15)
3. Prancūzų	322	Šveicarija (Ženeva ir Tičinas) (71), Ispanija* (47), JK (41), Olandija (37), Portugalija (33)
4. Ispanų*	155	Portugalija (31), Šveicarija (29), JK (28), Olandija (18), Prancūzija (16)
5. Italų	134	Šveicarija (Ciurichas ir Ženeva) (26), Austrija (24), Bosnija (16), Ispanija* (15), JK (15)
6. Suomų	66	Estija (59), Danija (2), Lietuva (2), Olandija / Lenkija / JK (1)
7. Kinų	55	JK (34), Graikija (9), Ispanija* (4), Olandija (3), Lenkija (2)
8. Lenkų	47	Olandija (12), Ukraina (11), Lietuva (7), Austrija (6), JK (5)
9. Portugalų	35	Ispanija* (13), Šveicarija (11), Olandija (3), JK (3), Austrija / Prancūzija (2)
10. Turkų	29	Bosnija ir Hercegovina (13), Olandija (6), Šveicarija (4), Austrija (3), Rumunija (2)
11. Arabų	26	JK (10), Portugalija / Šveicarija (4), Graikija (3), Ispanija* (2)
12. Kroatų	26	Austrija (17), Vengrija / Italija (3), Šveicarija (2), Bosnija ir Hercegovina (1)
13. Čekų	26	Austrija (16), Vengrija (6), Lenkija (3), Šveicarija (1)
14. Vengrų	23	Austrija (11), Lenkija (9), Rumunija (3)
15. Katalonų	22	Ispanija * (18), JK (3), Lenkija (1)
16. Švedų	22	Estija (12), Danija (4), Lietuva / JK (2), Lenkija / Ispanija * (1)
17. Japonų	20	JK (7), Lenkija (5), Italija (3), Olandija (2), Graikija / Šveicarija / Ukraina (1)
18. Latvių	20	Estija / Lietuva (9), Danija / JK (1)
19. Rumunų	19	Austrija (9), Graikija (5), Vengrija (3), Bulgarija (2)
20. Danų	18	Vengrija (6), Lietuva (5), Estija / Lenkija (3), JK (1)

* Madridas, Sevilija ir Valensija

Prancūzų, vokiečių, rusų, italų ir ispanų kalbos išryškėja kaip dažniausiai apklaustose įmonėse vartojamos kalbos. Kinų, japonų, arabų ir turkų kalbos taip pat vertinamos kai kuriose Europos įmonėse, nors tikėtina, kad šių kalbų svarba yra dar didesnė. Ateityje reikėtų daugiau išsamesnių tyrimų, kurie galėtų atskleisti priežastis, kodėl įmonės renkasi vartoti būtent tokias kalbas. Gautus duomenis būtų galima palyginti su panašaus pobūdžio tyrimais minėtuose ir kituose sektoriuose ir panagrinėti, kokie kalbų vartojimo polinkiai išryškėtų.

2.10 Lyginamoji daugiakalbystės profilių ne švietimo srityje apžvalga pagal domenų

Norėdami pateikti lyginamąją kalbų pasisikirstymo apžvalgą įvairiuose domenuose, išskyrus švietimą, 52 lentelėje pateikiame po 20 dažniausiai paminėtų kalbų spaudoje, viešųjų paslaugų ir viešųjų erdvių bei verslo domenuose.

52 lentelė. Kalbų pasisikirstymas laikraščiuose, viešosiose paslaugose ir erdvėse bei versle (20 dažniausiai paminėtų kalbų)

Kalbos laikraščiuose	Bendras skirtingų laikraščių skaičius	Viešųjų paslaugų kalbos ir kalbos viešosiose erdvėse	Bendras kalbos paminėjimų skaičius	Kalbos versle (be anglų)	Bendras kalbos paminėjimų skaičius
1. Anglų	408	1. Anglų	771	1. Vokiečių	430
2. Vokiečių	270	2. Vokiečių	290	2. Rusų	333
3. Prancūzų	181	3. Rusų	285	3. Prancūzų	322
4. Rusų	162	4. Prancūzų	255	4. Ispanų*	155
5. Italų	127	5. Ispanų	153	5. Italų	134
6. Arabų	77	6. Kinų	117	6. Suomų	66
7. Turkų	54	7. Arabų	117	7. Kinų	55
8. Ispanų	51	8. Italų	98	8. Lenkų	47
9. Olandų	46	9. Lenkų	69	9. Portugalų	35
10. Albanų	40	10. Turkų	67	10. Turkų	29
11. Serbų	36	11. Rumunų	60	11. Arabų	26
12. Kinų	27	12. Kroatų	58	12. Kroatų	26
13. Kroatų	23	13. Portugalų	55	13. Čekų	26
14. Bulgarų	12	14. Bosnių	37	14. Vengrų	23
15. Japonų	11	15. Japonų	36	15. Katalonų	22
16. Lenkų	10	16. Vengrų	34	16. Švedų	22
17. Graikų	8	17. Urdų	34	17. Japonų	20
18. Bosnių	7	18. Albanų	27	18. Latvių	20
19. Vengrų	7	19. Serbų	27	19. Rumunų	19
20. Švedų	6	20. Persų	21	20. Danų	18

Apskritai, Europos kontekste dažniausiai vartojamos kalbos yra anglų, prancūzų, rusų ir vokiečių, smarkiai atitrūkusi pirmauja anglų kalba. Pagrindiniuose miestuose laikraščiai anglų kalba parduodami daugumoje kioskų ir traukinių stočių. Kalbant apie viešąsias paslaugas, pasirodo, kad anglų kalba yra iki šiol plačiausiai vartojama kalba. Lyginamojoje lentelėje galime matyti įvairiuose domenuose ir paslaugose vartojamų kalbų grupes: kalbos, kurios vartojamos kaip *lingua franca*, pavyzdžiui, anglų, prancūzų, rusų, vokiečių; kalbos, sutinkamos tam tikruose regionuose, kaip albanų, baskų, katalonų, fryzų ir valų; kalbos, kurias vartoja pagrindinės imigrantų grupės, kaip arabų ar turkų kalbos. Dvi iš trijų labiausiai remiamų regioninių ir mažumų kalbų pagal šalis ir regionus, t. y. romų kalba šešiose šalyse ir regionuose ir slovākų – penkiuose, nesutinkamos nei viename iš minėtų domenų. Trečioji iš labiausiai remiamų kalbų, slovėnų kalba, turinti regioninės ir mažumų kalbos statusą keturiuose šalyse, paminėta tik verslo domene – 18 kartų.

Pirmame ir antrame skyriuose panaudota literatūra

Ball, J. (2011). *Enhancing Learning of Children from Diverse Language Backgrounds: Mother tongue-based Bilingual or Multilingual Education in the Early Years*. Paris: UNESCO.

Beacco, J.C. and M. Byram (2007). *From Linguistic Diversity to Plurilingual Education. Guide for the development of language education policies in Europe*. Strasbourg: Language Policy Division. Council of Europe.

Beacco, J.C. et al. (2010). *Guide for the Development and Implementation of Curricula for Plurilingual and Intercultural Education*. Strasbourg: Language Policy Division. Council of Europe.

Business Forum for Multilingualism (2008). *Languages Mean Business. Companies Work Better with Languages*. Brussels: European Communities.

Business Platform for Multilingualism (2011). *Report on the period September 2009 – June 2011*. Brussels: European Commission.

CILT (2006). *ELAN: Effects on the European Economy of Shortages of Foreign Language Skills in Enterprise*. London CILT: The National Centre for Languages.

Civil Society Platform on Multilingualism (2009). www.euroclio.eu/new/index.php/partners-mainmenu-530/european-citizenship/1207-eu-civil-society-platform-on-multilingualism

Commission Staff Working Document (2008). *Inventory of Community Actions in the Field of Multilingualism*. Accompanying document to the Communication from the Commission to the European Parliament, the Council et al. Brussels: European Communities.

Commission Staff Working Paper (2011a). *An inventory of Community Actions in the Field of Multilingualism – 2011 update*. Brussels: European Commission.

Commission Staff Working Paper (2011b). *Report on the Implementation of the Council Resolution of 21 November 2008 on a European Strategy for Multilingualism*. Brussels: European Commission.

Commission Staff Working Paper (2011c). *Language Learning at Pre-Primary School Level: Making it Efficient and Sustainable. A Policy Handbook*. Brussels: European Commission.

Committee of Ministers (1998). Recommendation to Member States concerning Modern Languages. Strasbourg: Council of Europe.

Committee of Ministers (2008). Recommendations to Member States on the Use of the Council of Europe's Common European Framework of Reference for Languages (CEFR) and the Promotion of Plurilingualism. Strasbourg: Council of Europe.

Council of Europe (1954). European Cultural Convention. Strasbourg: Council of Europe.

Council of Europe (2001). *A Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment*. Cambridge: Cambridge University Press.

Council of the European Union (2002a). Resolution on Linguistic Diversity and Language Learning. Brussels: European Commission.

Council of the European Union (2002b). Presidency Conclusions of the Barcelona European Council, 15-16 March 2002. Brussels: European Communities.

Council of the European Union (2008). Council Resolution on a European Strategy for Multilingualism. Brussels: European Communities.

Council of the European Union (2011). Council Conclusions on Language Competences to Enhance Mobility. Brussels: European Communities.

Cullen, J., et al. (2008). *Multilingualism: Between Policy Objectives and Implementation*. Brussels: European Parliament.

European Charter for Regional or Minority Languages (ECRML) (1992). Strasbourg: Council of Europe.

European Commission (1995). *Whitebook. Teaching and Learning: Towards a Cognitive Society*. Brussels: European Commission.

European Commission (1995). *Whitepaper on Education and Training – Teaching and Learning – Towards the Learning Society. Com (95) 590 final, 29 November 1995*. Brussels: European Commission

European Commission (2001). *Europeans and Languages. Special Eurobarometer Report 54*. Brussels: European Commission.

European Commission (2006). *Europeans and their Languages. Special Eurobarometer Report 243*. Brussels: European Commission.

European Commission (2008). Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, The European Economic and Social Committee, and the Committee of the Regions. *Multilingualism: An Asset for Europe and A Shared Commitment*. Brussels: European Communities.

European Commission (2010). Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, The European Economic and Social Committee, and the Committee of the Regions. *A New Impetus for European Cooperation in Vocational Education and Training to Support the Europe 2020 Strategy*. Brussels: European Communities.

European Commission Green Paper (2008). Migration and Mobility: Challenges and Opportunities for EU Education Systems. Brussels: European Commission.

- European Language Portfolio (ELP). Strasbourg: Council of Europe.
- European Parliament (2003). *EP Resolution with Recommendations to the Commission on European Regional and Lesser-used Languages in the Context of Enlargement and Cultural Diversity*. Brussels: European Parliament.
- European Parliament (2009). *EP Resolution on Multilingualism: An Asset for Europe and a Shared Commitment*. Brussels: European Parliament.
- Eurydice (2009). *Integrating Immigrant Children into Schools in Europe*. Brussels: Eurydice/ European Commission.
- Eurydice/EuroStat (2008). *Key Data on Teaching Languages at School in Europe*. Brussels/ Luxembourg: Eurydice/EuroStat.
- Eurydice/EuroStat (2009). *Key Data on Education in Europe*. Brussels: Eurydice/Eurostat
- Extra, G. (2010). Mapping linguistic diversity in multicultural contexts: Demolinguistic perspectives. In: J. Fishman and O. Garcia (eds.), *Handbook of Language and Ethnic Identity, Second Edition*. Oxford: Oxford University Press, 107-122.
- Extra, G. and D. Gorter (eds.) (2008). *Multilingual Europe: Facts and Policies*. Berlin/New York: Mouton de Gruyter.
- Extra, G. and Yağmur, K. (eds.) (2004). *Urban Multilingualism in Europe: Immigrant Minority Languages at Home and School*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Extra, G. and K. Yağmur (2011). *Report on the Pilot Studies in Poland and Spain*. Berlin/Brussels: British Council.
- Fishman, J. and O. Garcia (eds.) (2010). *Handbook of Language and Ethnic Identity. Disciplinary and Regional Perspectives*. Oxford/New York: Oxford University Press.
- Group of Intellectuals for Intercultural Dialogue (2008). *A Rewarding Challenge. How the Multiplicity of Languages Could Strengthen Europe*. Brussels: European Communities.
- Heller, M. (2007). Bilingualism as ideology and practice. In: M. Heller (ed.), *Bilingualism: A Social Approach*. Basingstoke: Palgrave, 1-24.
- High Level Group on Multilingualism (HLGM) (2007). *Final report*. Brussels: European Communities.
- Media Consulting Group (2007). *Study on dubbing and subtitling needs and practices in the European audiovisual industry*. Brussels: European Commission.
- Media Consulting Group (2011). *Study on the Use of Subtitling. The Potential of Subtitling to Encourage Language Learning and Improve the Mastery of Foreign Languages*. Brussels: European Commission.
- OMC Group Languages for Jobs (2011). *Providing Multilingual Communication Skills for the Labour Market*. Brussels: European Commission.
- Parliamentary Assembly (1998). Recommendation on Linguistic Diversification. Strasbourg: Council of Europe.
- Parliamentary Assembly (2001). Recommendation on the European Year of Languages. Strasbourg: Council of Europe.
- Parliamentary Assembly (2003). Recommendation on the Protection of Sign Languages in the Member States of the Council of Europe. Strasbourg: Council of Europe.
- Parliamentary Assembly (2006). Recommendation on the Place of the Mother Tongue in School Education. Strasbourg: Council of Europe.
- Parliamentary Assembly (2008). Recommendation on the Integration of Adult Migrants and Education. Strasbourg: Council of Europe.
- PIMLICO Project (2011). *Report on Language Management Strategies and Best Practice in European SMEs*. Brussels: European Commission.
- Poulain, M. (2008). European migration statistics: definitions, data and challenges. In: M. Barni and G. Extra (eds.), *Mapping Linguistic Diversity in Multicultural Contexts*. Berlin/New York: Mouton de Gruyter, 43–66.
- UNESCO (2003). *Recommendation Concerning the Promotion and Use of Multilingualism and Universal Access to Cyberspace*. Paris: UNESCO.

Priedas

Terminų žodynelis

Pateikti švietimo lygmenų ir tipų apibrėžimai remiasi Tarptautine standartizuota švietimo klasifikacija (angl. *International Standard Classification of Education*, ISCE). Ši klasifikacija plačiai taikoma ir *Eurydice* dokumentuose – viename iš pagrindinių šaltinių apie Europos švietimą.

Aukštesnysis vidurinis ugdymas

Šis ugdymo etapas paprastai prasideda privalomojo ugdymo pabaigoje, dažniausiai nuo 15 ar 16 metų amžiaus. Daugeliu atveju norint patekti į šio etapo mokyklą reikalaujama tam tikros kvalifikacijos (pagrindinio privalomojo ugdymo baigimo) ir įvairių kitų dalykų. Mokymas labiau sutelktas į konkrečius dalykus nei žemesniojo vidurinio ugdymo pakopoje. Įprasta auštesniojo vidurinio ugdymo trukmė nuo dvejų iki penkerių metų.

EKL projekte dalyvavusių šalių kontekste, takoskyra tarp žemesniojo ir (arba) aukštesniojo vidurinio ugdymo gali reikšti skirtingas *amžiaus* grupes ir (arba) *mokymo pobūdžio* skirtumus.

Daugiakalbystė

Daugiau nei vienos kalbos atmainos, t. y. tam tikro visuomenės grupės bendravimo būdo, nepriklausomai nuo to, ar jis pripažįstamas kaip atskira kalba, ar ne, vartojimas tam tikroje (didelėje ar mažoje) geografinėje vietovėje.

Gestų kalbos

Gestų kalbos – tai vaizdinėmis priemonėmis reiškiamos ir rankų gestais perduodamos kalbos su savita gramatika ir žodynu. Tai natūralios nuo gimimo kurčių asmenų kalbos. Gestų kalbos nėra sakytinės kalbos vediniai, jos nėra nei tarptautinės, nei universalios. Pasaulyje aptinkama šimtai skirtingų gestų kalbų.

Gimtoji kalba

Paprastai suprantama kaip pirmoji išmokta ir vis dar suprantama kalba. Didelės apimties Europos gyventojų tyrimuose (įskaitant ir gyventojų surašymus) įprastą tiriamąjį klausimą apie gimtąją kalbą palaipsniui keičia klausimas apie namų kalbos vartojimą, nes *informantams* pastaroji sąvoka aiškesnė nei motinos kalbos ar gimtosios kalbos sąvokos.

Ikimokyklinis ugdymas

Ikimokyklinis ugdymas suprantamas kaip pirmasis organizuoto mokymo etapas, vykdomas mokyklose ar specialiuose centruose vaikams nuo trejų metų amžiaus.

Imigrantai

Eurydice dokumentuose ir *Eurostato* statistikoje imigrantais laikomos užsienyje gimusių asmenų ir (arba) kitos valstybės piliečių grupės gyvenamosios šalies atžvilgiu. EKL projekte imigrantais laikomi asmenys, kurie gali būti (bet nebūtinai yra) gimę užsienyje ir gali būti (bet nebūtinai yra) kitos valstybės piliečiai, priklausomai nuo konkrečiai atskirose šalyse taikomų nuostatų dėl *pilietybės* įgijimo.

Imigrantų kalbos

Imigrantų ir jų palikuonių gyvenamojoje šalyje vartojamos kalbos, kilusios iš įvairių (buvusių) kilmės šalių.

Imigrantų vaikai

Vaikai, kurie lanko mokyklą ne jų pačių, tėvų ar senelių kilmės šalyje. Šis terminas naudojamas bendrai apibūdinti teisiškai skirtingą įvairių asmenų grupių vaikų padėtį – pabėgėlių, prieglobsčio siekiančių asmenų, imigrantų darbininkų, trečiųjų šalių piliečių, turinčių nuolatinio šalies gyventojų statusą, iš trečiųjų šalių atvykusių nuolatinio gyventojų statuso neturinčių darbininkų, nenuolatinio gyventojų, ir kitų imigrantų kilmės vaikų, kurie nevisada gali pasinaudoti teisinėmis švietimo nuostatomis, padėtį.

Įvairiakalbystė

Daugelio asmenų vartojamų kalbų atmainų repertuaras, apimantis ir gimtosiomis kalbomis ar pagrindinėmis kalbomis vadinamas, ir visas kitas kalbų atmainas.

Mokymo programa

Bendra mokyklinio ugdymo programa, kurioje nurodyta kuriais metais (kurioje klasėje) mokomi kurie dalykai, kiek jiems skiriama valandų per savaitę ir kiek savaitę per metus. Taip pat smulkiau apibūdinamas kiekvienais metais mokomų dalykų turinys ir reikalaujamas pasiekimų lygis norint sėkmingai pereiti į kitą dalyko mokymosi lygį.

Mokytojų kvalifikacijos kėlimas

Kvalifikacijos kėlimo kursai jau aktyviai dirbantiems mokytojams apie naujausius pokyčius konkrečiame mokytojo dalyke ir (arba) pedagogikoje ir švietime apskritai.

Mokytojų rengimas

Kursai ir programos, rengiančios studentus tapti kvalifikuotais mokytojais, t. y. kursai, vykstantys dar prieš asmeniui pradėdant mokytojo veiklą.

Pradinis ugdymas

Šis visose šalyse ir regionuose privalomas ugdymo etapas prasideda tarp ketverių ir septynerių metų amžiaus ir paprastai trunka nuo penkerių iki šešerių metų.

Profesinis rengimas ir mokymas (VET)

Profesinį mokymą Europoje sudaro įvairios nacionalinės sistemos, įsišaknijusios konkrečioje ekonominėje ir socialinėje aplinkoje. VET gali būti vidurinio ar aukštojo suaugusiųjų lavinimo dalis. Prie tęstinio profesinio mokymo priskiriamas įvairus skirtingų mokymo paslaugų teikėjų profesinės pakraipos mokymas, teikiamas sąlyginai reglamentuotose sistemose. EKL projekte VET atsietas nuo universitetinio lavinimo.

Regioninės ir mažumų kalbos

Tam tikroje šalies teritorijoje tradiciškai tos šalies piliečių, kurie sudaro mažesnę gyventojų dalį nei likusi šalies gyventojų dalis, vartojamos kalbos. Šios kalbos skiriasi nuo atitinkamos šalies *valstybinės kalbos(-ų)* (apibrėžimas remiasi *Europos regioninių ir mažumų kalbų chartija*, Europos Taryba 1992). Paprastai šias kalbas vartoja tam tikrų teritorijų gyventojai, kurių etninės šaknys slypi būtent tose teritorijose arba kurie kažkada praeityje apsistojo tose teritorijose ir gyveno per ištisias kartas. Regioninėms ir mažumų kalboms gali būti suteiktas oficialus statusas, tačiau šis statusas pagal apibrėžimą galioja tik teritorijose, kuriose šios kalbos vartojamos.

Romai (sintai)

EKL projekte visų šalių kontekste romų kalbos vadinamos regioninėmis ir mažumų kalbomis, o ne „ne teritorinėmis“ kalbomis.

Užsienio kalbos

Kalbos, kurių išmokstama ne namuose, bet mokykloje, arba platesnėje komunikacijoje vartojamos kalbos.

Valstybinė kalba(-os)

Oficiali tautinės valstybės kalba(-os).

Viešasis bendrasis universitetinis lavinimas

Lavinimas viešuosiuose (ne privačiuose) universitetuose, išskyrus išskirtinai techninius ir medicinos universitetus.

Viešasis profesinis rengimas ir mokymas (VET)

Profesinis rengimas ir mokymas finansuojamas valstybės lėšomis, t. y. ne iš privačių šaltinių.

Žemesnysis vidurinis mokymas

Šioje ugdymo pakopoje tęsiama pagrindinė pradinio ugdymo programa, nors daugiau dėmesio sutelkiama į konkrečių dalykų mokymą. Paprastai, šios pakopos pabaiga sutampa su pagrindinio privalomojo lavinimo pabaiga. EKL projekte dalyvavusių šalių kontekste takoskyra tarp žemesniojo ir (arba) aukštesniojo vidurinio ugdymo gali reikšti skirtingas *amžiaus grupes* ir (arba) *mokymo pobūdžio* skirtumus.

X kalbos mokymas ir mokymas X kalba

Ši formuluotė vartojama ten, kur nedaroma takoskyros tarp mokymo tam tikra kalba, t. y. tos kalbos vartojimo kaip *dėstymo kalbos*, ir tos kalbos mokymo, t. y. jos mokymo kaip atskiro mokyklinės programos *dalyko*.

ŠALIES APŽVALGA: LIETUVA

Dr. Irena Smetonienė ir Dr. Julija Moskvina

Įvadas

Pagal išankstinius 2011 metų visuotinio gyventojų ir būstų surašymo duomenis, 2011 m. kovo 1 d. Lietuva turėjo 3 mln. 54 tūkst. nuolatinių gyventojų. 2001 m. visuotinio gyventojų surašymo duomenimis, šalyje gyveno 3 mln. 484 tūkst. gyventojų – per dešimtmetį šalies gyventojų skaičius sumažėjo 12 procentų (430,2 tūkst.). Labiausiai gyventojų sumažėjo dėl emigracijos (76 %) – per pastarąjį dešimtmetį iš šalies išvyko 328,3 tūkst. gyventojų, o atvyko 64,2 tūkst. Didelę įtaką gyventojų skaičiaus sumažėjimui turėjo ir neigiama natūralioji kaita (24 %, arba 101,9 tūkst.) Lietuvos gyventojai įvairiaučiai. 2001 m. surašymo duomenimis, šalyje gyveno 115 tautybių žmonės, tačiau tik 29 tautybės turėjo 100 ir daugiau žmonių. Absoliučią gyventojų daugumą sudaro lietuviai (2001 m. – 83,5 proc. šalies gyventojų). Kelių pastarųjų surašymų duomenys rodo, kad pagal tautinę sudėtį Lietuva tampa vis labiau vienalytė.

Margiausia Vilniaus miesto tautinė gyventojų sudėtis: 2001 m. lietuviai sudarė 57,8 %, lenkai – 18,7 %, rusai – 14 %. Antras pagal tautinę sudėtį Klaipėdos miestas, kuriame lietuvių – 71,3 %, rusų – 21,3 %, maždaug po 2 % ukrainiečių ir baltarusių.

Į Lietuvą atvykstančių žmonių srautas nedidelis, jis dar labiau sumažėjo prasidėjus ekonominiam nuosmukiui. 2010 m. statistikos departamento duomenimis, į šalį atvyko 5213 užsieniečių, imigrantų skaičius 1000 šalies gyventojų siekė 1,6 (2008 m. – 2,8). Daugumą atvykusiųjų sudarė į tėvynę gyventi grįžtantys Lietuvos Respublikos piliečiai.

2001 m. gyventojų surašymo duomenimis 40 % gyventojų, be gimtosios, moka vieną kalbą, dvi kalbas moka ketvirtadalis gyventojų, tris ir daugiau kalbų – apie 6 % gyventojų (kalbos mokėjimo lygis nefiksuotas).

Oficialieji dokumentai ir duomenų bazės apie kalbų įvairovę

Valstybinės kalbos, užsienio kalbų ir regioninių/mažumų kalbų politika ir strategijos atsispindi kalbos įstatyminėje bazėje ir kalbų politikos dokumentuose. Lietuvos valstybė remia lietuvių kaip valstybinės kalbos mokymą(si) užsienyje gyvenantiems vaikams ir suaugusiems Baltarusijoje, Gruzijoje, Latvijoje, Moldavijoje, Lenkijoje, Rusijoje ir Ukrainoje. Lietuva nėra pasirašiusi (ratifikavusi) *Europos regioninių ir mažumų kalbų chartijos*. Neatsižvelgiant į tai, nacionaliniame lygmenyje yra pripažįstamos, ginamos ir/ ar skatinamos oficialiuose valstybiniuose įstatyminiuose dokumentuose trys regioninės/mažumų kalbos: rusų, lenkų ir baltarusių. Šios trys kalbos ir dar hebrajų kalba yra mokomos formaliose ugdymo įstaigose.

Valstybiniu mastu nacionalinės duomenų bazės apie kalbų įvairovę Lietuvoje tikslinimo mechanizmas yra nuolatinis gyventojų surašymas. Šiame duomenų rinkimo mechanizme naudojamas klausimas apie gimtąją kalbą, kuris ir leidžia gauti duomenis apie valstybinės, regioninių/mažumų ir imigrantų kalbų naudojimą.

Lietuva ypač rūpinasi savo valstybinės kalbos statusu ir vartoseną. 1995 metais priimtas Valstybinės kalbos įstatymas, šiuo metu Seime įregistruota šio įstatymo nauja redakcija. Įstatymo tikslas – nustatyti valstybinės kalbos apsaugos ir vartojimo sritis, valdžios institucijų ir įstaigų pareigas valstybinės kalbos atžvilgiu, piliečių teisę vartoti valstybinę kalbą įvairiose srityse, valstybinės kalbos rėmimo ir apsaugos valstybines garantijas. Įstatymas leidžia vykdyti skaidresnę ir racialesnę kalbos politiką, padeda užtikrinti lietuvių kalbos funkcionavimą įvairiose gyvenimo srityse, skatina tolesnę pilietinę Lietuvos visuomenės konsolidaciją. Naujasis įstatymas dar labiau prisidės prie lietuvių kalbos – didžiausios bendros kultūrinės Lietuvos žmonių vertybės savitumo, turtingumo ir gyvybingumo išsaugojimo ir puoselėjimo daugiatautėje ir daugiakalbėje Europos tautų bendrijoje.

Tautinių mažumų teisių, įskaitant ir teisę saugoti savo kalbas ir kultūras, atžvilgiu Lietuva yra prisiėmusi didžiausius įsipareigojimus, kokie tik gali būti keliami mažumų teisių apsaugos srityje. Lietuvos Konstitucijos 29 straipsnyje skelbiama, kad žmogaus teisių negalima varžyti ir dėl jo tautybės ar kalbos. Dokumento rengėjai vadovavosi klasikinės žmogaus teisių koncepcijos tradicija prilyginti diskriminavimą dėl kalbos tokioms diskriminavimo atmainomis, kaip diskriminavimas dėl rasės ar lyties. Europos Sąjungos sutartyje diskriminavimas nėra neminimas. Kitų kalbų vartojimą nuo 1989 iki 2009 m. reglamentavo Tautinių mažumų įstatymas. Šiuo metu daugiakalbystė švietimo sistemoje reglamentuojama specialiaisiais tos srities įstatymais ir Europos Tarybos Tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencija (ratifikuota 2000 m. kovo 8 d.). Lietuva, kaip ir kitos 8 ES narės, nėra ratifikavusi Europos regioninių ir tautinių mažumų kalbų

chartijos, nes mano, kad Europos institucijos turėtų peržiūrėti regioninių ir tautinių mažumų sąvokų turinį ir suformuluoti naują požiūrį į Europos kalbų ir kultūrų įvairovės puoselėjimą. Požiūrį, kuris atspindėtų naują Europos realybę – faktą, kad kai kurių jos valstybių tautinių daugumų kalbos šiandien yra atsidūrusios tautinių mažumų kalbų padėtyje.

Lietuvos požiūris į daugiakalbystę atsiskleidžia ir gyventojų surašymo dokumentuose. Per visus surašymus gyventojų buvo klausama apie kalbų mokėjimą, o 2011 metų surašymo klausimynas dar patobulintas – siekiant išsiaiškinti dvikalbystės / daugiakalbystės situaciją, renkami duomenys ne tik apie vieną, bet ir apie dvi ar kelias gyventojų deklaruojamas gimtąsias kalbas.

RMK: regioninės / mažumų kalbos

UK: užsienio kalbos

IK: imigrantų kalbos

VK: valstybinė kalba

Kalbos ikimokyklinio ugdymo sistemoje

	RMK	UK	IK	Papildoma pagalba VK
Tikslinės grupės				
RMK	visos tik tos kalbos gimtakalbiai neapibrėžta			
UK	visos ribojama neapibrėžta			
IK	visos tik tos kalbos gimtakalbiai neapibrėžta			
VK	visos tik imigrantų pilietybės ar tautybės asmenys neapibrėžta			
Trukmė				
2 metai ar daugiau				
1 metai				
<1 metai				
Reikalaujamas grupės dydis				
reikalavimų nėra				
5–10				
>10				
Dienų skaičius per savaitę				
>1 diena				
0,5–1 diena				
<0,5 diena				
Mokytojų rengimas				
kalbos kaip dalyko				
bendras				
nėra				

	RMK	UK	IK	Papildoma pagalba VK
Mokytojų kvalifikacijos kėlimas <ul style="list-style-type: none"> ● kalbos kaip dalyko ● bendras ● nėra 	●			● ●
Valstybės finansavimas <ul style="list-style-type: none"> ● pilnas ● dalinis ● nėra 	●			●

Kalbos ikimokyklinio ugdymo sistemoje:

Regioninės / tautinių mažumų kalbos (RMK)	baltarusių, hebrajų, lenkų, rusų
Užsienio kalbos (UK)	-
Imigrantų kalbos (IK)	-

Švietimo ministerijos duomenimis, Lietuvoje veikia apie 700 ikimokyklinių įstaigų. Daugelyje jų ugdymo kalba yra lietuvių, tačiau kai kuriose ugdymas vyksta rusų, lenkų, hebrajų, prancūzų ir baltarusių kalba. 1995 m. Vyriausybė kurčiųjų gimtąja kalba oficialiai pripažino gestų kalbą. Dauguma ikimokyklinio amžiaus vaikų užsienio kalbos pradeda mokytis likus 1–2 metams iki mokyklos, bet yra daug ikimokyklinių įstaigų, kuriose, tėvų pageidavimu, pagal specialias pasaulyje pripažintas programas vaikai jau nuo 3 metų mokosi kitų kalbų (dažniausiai anglų).

Kalbos pradinio ugdymo sistemoje

Organizavimas

	RMK	UK	IK
Mokymo programa <ul style="list-style-type: none"> ● nuosekli ir aiški ● bendrosios gairės arba tikslai ● neparengta 	●	●	
Integruotas dalyko ir kalbos mokymas (CLIL) <ul style="list-style-type: none"> ● plačiai taikoma ● nepasakytina, kad plačiai ● netaikoma 	●	● ●	
Tikslinės grupės RMK ● visos ● tik tos kalbos gimtakalbiai ● neapibrėžta UK ● visos ● ribojama ● neapibrėžta IK ● visos ● tik tos kalbos gimtakalbiai ● neapibrėžta	●	●	
Kalbų mokymo pradžia <ul style="list-style-type: none"> ● nuo pradinio ugdymo pradžios ● nuo pradinio ugdymo vidurio ● nuo pradinio ugdymo pabaigos 	●	●	

	RMK	UK	IK
Mokymosi laikas <ul style="list-style-type: none"> ● per mokyklos valandas ● iš dalies per mokyklos valandas ● tik kaip užklausinė veikla 	●	●	
Reikalaujamas grupės dydis <ul style="list-style-type: none"> ● neapibrėžta ● 5–10 ● >10 	●	●	
Kalbos įgūdžių stebėseną <ul style="list-style-type: none"> ● pagal nacionalines standartizuotas priemones ● pasitelkus mokyklos turimas priemones ● nėra 	●	●	
Kalbos mokėjimo reikalavimai RMK ● remiasi nacionalinėmis normomis ● remiasi mokyklos nustatytais normomis ● neapibrėžti UK ● remiasi CEFR ● remiasi nacionalinėmis arba mokyklos nustatytais normomis ● neapibrėžti IK ● remiasi nacionalinėmis normomis ● remiasi mokyklos nustatytais normomis ● neapibrėžti	●	●	
Valstybės finansavimas <ul style="list-style-type: none"> ● pilnas ● dalinis ● nėra 	●	●	
	VK		
Mokymo programa <ul style="list-style-type: none"> ● nuosekli ir aiški ● bendrosios gairės arba tikslai ● neparengta 	●		
Pagalba atvykusiems / imigrantams <ul style="list-style-type: none"> ● prieš pradėdant lankyti mokyklą ● lankant mokyklą ● neteikiama 	●		
Kalbos įgūdžių (diagnostinis) tikrinimas <ul style="list-style-type: none"> ● visiems ● tik imigrantams ● nėra 	●		
Kalbos įgūdžių stebėseną <ul style="list-style-type: none"> ● pagal nacionalines standartizuotas priemones ● pasitelkus mokyklos turimas priemones ● nėra 	●		

Mokytojai

	RMK	UK	IK
Mokytojų kvalifikacija <ul style="list-style-type: none"> ● kvalifikuoti kalbos mokytojai ● bendrosios kvalifikacijos mokytojai ● nekvalifikuoti mokytojai 	●	●	
Mokytojų rengimas <ul style="list-style-type: none"> ● kalbos kaip dalyko ● bendras ● nėra 	●	●	
Mokytojų kvalifikacijos kėlimas <ul style="list-style-type: none"> ● kalbos kaip dalyko ● bendras ● nėra 	●	●	
Mobilumas <ul style="list-style-type: none"> ● integruota mokytojų rengimo dalis ● finansiškai remiamos atskirų stažuotojų iniciatyvos ● nėra galimybių netaikytina 	 	●	

	VK
Mokytojų kvalifikacija <ul style="list-style-type: none"> ● kvalifikuoti kalbos mokytojai ● bendrosios kvalifikacijos mokytojai ● nekvalifikuoti mokytojai 	●
Mokytojų rengimas <ul style="list-style-type: none"> ● kalbos kaip dalyko ● bendras ● nėra 	●
Mokytojų kvalifikacijos kėlimas <ul style="list-style-type: none"> ● kalbos kaip dalyko ● bendras ● nėra 	●

Kalbos pradinio ugdymo sistemoje:

Regioninės / tautinių mažumų kalbos (RMK)	baltarusių, hebrajų, lenkų, rusų
Užsienio kalbos (UK)	privaloma viena iš šių trijų kalbų: anglų, prancūzų arba vokiečių
Imigrantų kalbos (IK)	-

Pradžios mokykloje ugdymas vyksta pagal Švietimo ir mokslo ministerijos patvirtintą programą gimtosiomis kalbomis (lietuvių, rusų, lenkų, hebrajų, baltarusių), tačiau tėvų (globėjų, rūpintojų) pageidavimu pasirinktų ugdymo programos dalykų gali būti mokoma ir valstybine kalba. Užsienio kalba (anglų, vokiečių ar prancūzų) privaloma nuo antros klasės. Imigrantų kalbomis nei ikimokyklinis, nei mokyklinis ugdymas nepraktikuojamas ir teisės aktais nereglamentuojamas.

Lietuvoje didelis dėmesys kreipiamas pedagogų pasirengimui – pradžios mokykloje gali dirbti tik pradžios mokyklos pedagogo kvalifikaciją turintys mokytojai, o užsienio kalbų moko tik tos kalbos kvalifikacinį laipsnį įgiję mokytojai. Tautinių mažumų mokyklose dirbantys pedagogai specialiai neruošiami, nes aukštesiose mokyklose jie mokomi visoms kalboms bendrų ugdymo metodikos dalykų.

Kalbos viduriniojo ugdymo sistemoje

Organizavimas

	RMK	UK	IK
Mokymo programa ● nuosekli ir aiški ● bendrosios gairės arba tikslai ● neparengta	●	●	
Integruotas dalyko ir kalbos mokymas (CLIL) ● plačiai taikoma ● nepasakytina, kad plačiai ● netaikoma	●	●	
Tikslinės grupės RMK ● visos ● tik tos kalbos gimtakalbiai ● neapibrėžta UK ● visos ● ribojama ● neapibrėžta IK ● visos ● tik tos kalbos gimtakalbiai ● neapibrėžta	●	●	
Mokymosi laikas ● per mokyklos valandas ● iš dalies per mokyklos valandas ● tik kaip užklausinė veikla	●	●	
Reikalaujamas grupės dydis ● neapibrėžta ● 5–10 ● >10	●	●	
Kalbos įgūdžių stebėseną ● pagal nacionalines standartizuotas priemones ● pasitelkus mokyklos turimas priemones ● nėra	●	●	
Kalbos mokėjimo reikalavimai RMK ● remiasi nacionalinėmis normomis ● remiasi mokyklos nustatytais normomis ● neapibrėžti UK ● remiasi CEFR ● remiasi nacionalinėmis arba mokyklos nustatytais normomis ● neapibrėžti IK ● remiasi nacionalinėmis normomis ● remiasi mokyklos nustatytais normomis ● neapibrėžti	●	●	
Valstybės finansavimas ● pilnas ● dalinis ● nėra	●	●	

	VK
Mokymo programa <ul style="list-style-type: none"> ● nuosekli ir aiški ● bendrosios gairės arba tikslai ● neparengta 	
Pagalba atvykusiems / imigrantams <ul style="list-style-type: none"> ● prieš pradėdant lankyti mokyklą ● lankant mokyklą ● neteikiama 	
Kalbos įgūdžių (diagnostinis) tikrinimas <ul style="list-style-type: none"> ● visiems ● tik imigrantams ● nėra 	
Kalbos įgūdžių stebėseną <ul style="list-style-type: none"> ● pagal nacionalines standartizuotas priemones ● pasitelkus mokyklos turimas priemones ● nėra 	

Mokytojai

	RMK	UK	IK
Mokytojų kvalifikacija <ul style="list-style-type: none"> ● kvalifikuoti kalbos mokytojai ● bendrosios kvalifikacijos mokytojai ● nekvalifikuoti mokytojai 			
Mokytojų rengimas <ul style="list-style-type: none"> ● kalbos kaip dalyko ● bendras ● nėra 			
Mokytojų kvalifikacijos kėlimas <ul style="list-style-type: none"> ● kalbos kaip dalyko ● bendras ● nėra 			
Mobilumas <ul style="list-style-type: none"> ● integruota mokytojų rengimo dalis ● finansiškai remiamos atskirų stažuotojų iniciatyvos ● nėra galimybių ○ netaikytina 			
Kalbos mokėjimo reikalavimai <ul style="list-style-type: none"> ● remiasi CEFR ● remiasi nacionalinėmis arba mokyklos nustatytais normomis ● neapibrėžti ○ netaikytina 			

	VK
Mokytojų kvalifikacija <ul style="list-style-type: none"> ● kvalifikuoti kalbos mokytojai ● bendrosios kvalifikacijos mokytojai ● nekvalifikuoti mokytojai 	
Mokytojų rengimas <ul style="list-style-type: none"> ● kalbos kaip dalyko ● bendras ● nėra 	
Mokytojų kvalifikacijos kėlimas <ul style="list-style-type: none"> ● kalbos kaip dalyko ● bendras ● nėra 	
Kalbos mokėjimo reikalavimai <ul style="list-style-type: none"> ● remiasi CEFR ● remiasi nacionalinėmis arba mokyklos nustatytais normomis ● neapibrėžti 	

Kalbos viduriniojo ugdymo sistemoje:

Regioninės / tautinių mažumų kalbos (RMK)	baltarusių, hebrajų, lenkų, rusų
Užsienio kalbos (UK)	Privaloma viena iš šių trijų kalbų: anglų, prancūzų arba vokiečių. Kitos kalbos pasirenkamos
Imigrantų kalbos (IK)	-

Švietimo įstatymo 30 straipsnis skelbia, kad kiekvienam Lietuvos Respublikos piliečiui ir užsieniečiui, turinčiam teisę nuolat ar laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje, garantuojamas mokymas valstybine kalba ir valstybinės kalbos mokymasis, kad jie galėtų be problemų integruotis į valstybės gyvenimą. Bendrojo ugdymo ir neformaliojo švietimo mokykloje, kurios nuostatuose (įstatuose), atsižvelgiant į tėvų (globėjų, rūpintojų) ir mokinių pageidavimą, įteisintas mokymas tautinės mažumos kalba ir tautinės mažumos kultūros puoselėjimas, ugdymo procesas vykdomas arba kai kurie dalykai mokomi tautinės mažumos kalba. Šiose mokyklose valstybinės lietuvių kalbos dalykas yra sudėtinė ugdymo programos dalis ir jos mokymui skiriama ne mažiau laiko kaip gimtosios kalbos mokymui. Valstybinės, savivaldybės ikimokyklinio ugdymo ir bendrojo ugdymo mokyklos sudaro sąlygas tautinėms mažumoms priklausantiems mokiniams papildomai mokytis gimtosios kalbos, jeigu yra realus poreikis, mokykla turi tos kalbos specialistą, o ugdymo procesas vykdomas kita mokomąja kalba.

Vidurinio ugdymo sistemoje privaloma viena užsienio kalba, paprastai mokomasi pradžios mokykloje pasirinktos kalbos (anglų, vokiečių, prancūzų), bet galima rinktis ir iš kitų kalbų. Pagal 2011–2013 m. pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų bendruosius ugdymo planus antrąją užsienio kalba galima rinktis: anglų, latvių, lenkų, prancūzų, rusų, vokiečių ir kitas kalbas. Mokykla privalo sudaryti galimybę rinktis antrąją užsienio kalbą iš ne mažiau nei dviejų užsienio kalbų (neįskaitant pirmosios užsienio kalbos).

Imigrantų kalbomis mokymo procesas nevyksta, nes nesama poreikio, bet teisinės prielaidos yra – Švietimo įstatyme pasakyta, kad asmens, turinčio teisę nuolat ar laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje, vaikams sudaromos sąlygos mokytis valstybinės kalbos, valstybine kalba ir esant galimybei mokytis jų gimtosios kalbos.

Kas gali dirbti mokytoju, reglamentuoja Švietimo įstatymo 48 straipsnis – tai asmuo, įgijęs aukštąjį arba aukštesnįjį išsilavinimą, turintis pedagogo kvalifikaciją. Lietuvos edukologijos universitetas pateikia gana platų specialybių spektrą: čia rengiami lietuvių, rusų, lenkų, baltarusių kalbų mokytojai, kurie šių kalbų moko kaip gimtųjų, ir anglų, vokiečių, prancūzų kalbų mokytojai, mokantys užsienio kalbų.

Kalbos profesinio ir universitetinio lavinimo sistemoje

Kalbos profesinio rengimo sistemoje (trys institucijos)

	Institucija A			Institucija B			Institucija C		
	RMK	UK	IK	RMK	UK	IK	RMK	UK	IK

Kalbų mokymo programos

- įvairios
- ribotos
- jokių nurodymų

Mokymo programa

- nuosekli ir aiški
- bendrosios gairės arba tikslai
- neparengta

Kalbos mokėjimo reikalavimai

- remiasi CEFR
- remiasi nacionalinėmis arba mokyklos nustatytomis normomis
- neapibrėžti
- netaikytina

Valstybės finansavimas

- pilnas
- dalinis
- nėra

Parama VK	Institucija A	Institucija B	Institucija C
-----------	---------------	---------------	---------------

Parama kalbų mokymuisi

- įvairi
- ribota
- nėra

Tikslinės grupės

- visos
- ribojama
- neapibrėžta

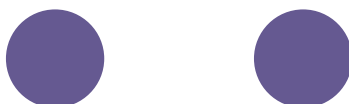
Mokymo programa

- nuosekli ir aiški
- bendrosios gairės arba tikslai
- neparengta

Su darbu susiję gebėjimai

- taip
- ne

Parama VK	Institucija A	Institucija B	Institucija C
Bendrieji gebėjimai ● taip ● ne			
Valstybės finansavimas ● pilnas ● dalinis ● nėra			
Mokymas komercinėse įmonėse ● privalomas ● pasirenkamas ● nėra			
ES priemonių naudojimas ● taip ● ne			

Kalbos trijose Lietuvos profesinio rengimo ir mokymo institucijose:

Regioninės / tautinių mažumų kalbos (RMK)	rusų, lenkų
Užsienio kalbos (UK)	anglų, vokiečių, prancūzų
Imigrantų kalbos (IK)	-

Kalbos viešojo universitetinio lavinimo sistemoje (trys institucijos)

	Institucija A	Institucija B	Institucija C
Mokomoji kalba(os) ● neapibrėžta ● valstybinė ir užsienio ● tik valstybinė			
Kalbos internetinėje svetainėje ● valstybinė, užsienio ir RMK ● valstybinė ir užsienio ● tik valstybinė			
Valstybinės kalbos mokymo tikslinės grupės ● visos ● ribojama ● nėra			
Užsienio kalbų mokėjimo reikalavimai ● remiasi CEFR ● remiasi nacionalinėmis arba institucijos nustatytomis normomis ● neapibrėžti			

	Institucija A	Institucija B	Institucija C
Pastangos pritraukti studentų iš kitų valstybių <ul style="list-style-type: none"> ● iš užsienio ir imigrantų kilmės ● tik iš užsienio ● tik valstybinės kalbos gimtakalbiai 			
Kalbas studijuojančių studentų mobilumas <ul style="list-style-type: none"> ● privalomas ● pasirenkamas ● nesiūloma 			
Kitas (ne kalbų) studijų programas pasirinkusių studentų mobilumas <ul style="list-style-type: none"> ● privalomas ● pasirenkamas ● nesiūloma 			

Kalbos trijuose Lietuvos universitetuose:

anglų, prancūzų, vokiečių, rusų

Profesinėse mokyklose didžiausias dėmesys skiriamas profesijos dalykams, kalboms skiriama mažiau dėmesio, tačiau, jeigu profesinė mokykla suteikia ir viduriniojo ugdymo atestatą, užsienio kalbų privaloma išmokyti pagal Švietimo ministerijos patvirtintas programas ir standartus. Pastebima, kad šios pakopos mokiniai labiau linkę pirmąją užsienio kalbą rinktis rusų, kiek rečiau kitas kalbas.

Universitetai turi savo kalbų politiką. Pavyzdžiui, Vilniaus universiteto Filologijos fakultete visiems privaloma lotynų kalba, vykdomos ne tik lietuvių, bet ir rusų, lenkų, anglų, vokiečių, prancūzų, skandinavų filologijos programos, ypač populiarios dvigubos specialybės: lietuvių su lenkų, vokiečių, ispanų, italų, estų, latvių, turkų, slovėnų, čekų kalbomis. Lietuvių filologijos studentams taip pat privalomos latvių, lenkų ir lotynų kalbos. Visame universitete pirmuosiuose bakalauro studijų kursuose dažniausiai tęsiamos mokykloje pasirinktos pirmosios arba antrosios užsienio kalbos studijos, tačiau pastaruoju metu linkstama mokytis tų kalbų, kurių nesimokyta mokykloje (pvz., portugalų, lenkų ir t. t.). Kiti universitetai užsienio kalbas pasirenka pagal savo specifiką ir poreikį – pirmenybė teikiama anglų kalbai. Universitetuose (ypač magistro studijose) daugėja programų anglų kalba – šitaip stengiamasi pritraukti studentų iš kitų šalių.

Lenkų tautybės asmenys turi galimybę mokytis lenkų kalba visuose švietimo lygmenyse.

Kalbos žiniasklaidoje

	Vilnius	Kaunas	Klaipėda
Kalbų, vartojamų radijo programose, skaičius <ul style="list-style-type: none"> ● >4 ● 3–4 ● 1–2 ● tik valstybinė kalba 			
Kalbų, vartojamų televizijos programose, skaičius <ul style="list-style-type: none"> ● >4 ● 3–4 ● 1–2 ● tik valstybinė kalba 			

	Vilnius	Kaunas	Klaipėda
Televizijos produkcija, įrašyta kitomis kalbomis nei valstybinė kalba ● subtitruota ● dubliuota			
Kino produkcija, įrašyta kitomis kalbomis nei valstybinė kalba ● subtitruota ● dubliuota			
Programos regioninėmis arba mažumų kalbomis už regiono, kuriame buvo sukurtos, ribų ● visada ● reguliariai ● kartais ● niekada			
Gestų kalbos vartojimas televizijos programose ● visada ● reguliariai ● kartais ● niekada			

Kalbos (kitos nei valstybinė kalba) garsinėje bei vaizdinėje žiniasklaidoje ir spaudoje trijuose Lietuvos miestuose:

Radijas	rusų, lenkų, baltarusių, ukrainiečių, hebrajų
Televizija	rusų
Laikraščiai	anglų, rusų, lenkų

Lietuvos radijo klausytojams, televizijos bei kino teatrų žiūrovams, be lietuvių kalba pagamintos audiovizualinės produkcijos, dažniausiai prieinamos laidos ir filmai rusų ir anglų kalbomis. Televizijos rodoma produkcija, įrašyta nelietuviškai, paprastai dubliuojama, o kino teatruose rodomi filmai subtitruojami, išskyrus vaikams skirtus kūrinius, kuriuos įprasta dubliuoti. Kurtiesiems ir neprisigirdintiesiems informacijos prieinamumas televizijos kanalais nepakankamas; tai lemia laidų subtitravimo tradicijų stoka, menkas į gestų kalbą verčiamų laidų skaičius bei prasta paties vertimo kokybė. Kalbant apie Lietuvos spaudą, reikia pažymėti, kad bendras leidžiamų knygų, taip pat laikraščių, žurnalų ir kitų periodinių leidinių skaičius mažėja, kaip mažėja ir jų tiražai. Palyginti mažas vidinis šalies spausdintinės produkcijos vartojimas kartu lemia gan nedidelį knygų bei kitų leidinių nelietuvių kalba paplitimą.

Kalbos viešųjų paslaugų sektoriuje ir viešosiose erdvėse:

Institucionalizuotos miestų (savivaldybių) kalbų strategijos

	Vilnius	Kaunas	Klaipėda
	<p>● daugiau negu 4 kalbos ● 3 – 4 kalbos ● 1 – 2 kalbos ● valstybinė ●●● plačiai taikoma ●●● kartais taikoma ●●● netaikoma</p>		
Miesto (savivaldybės) paslaugos	●●● ●	●●● ●	●●● ●
Interneto svetainė	●●● ●	●●● ●	●●● ●
Metinės savivaldybės ataskaitos ar ataskaitų santraukos	●●● ●	●●● ●	●●● ●
Naudojimasis vertėjų raštu ir žodžiu paslaugomis	●●● ●	●●● ●	●●● ●
Personalo pareigybių aprašymuose nurodomi kitų kalbų nei valstybinė kalba gebėjimai	●●● ●	●●● ●	●●● ●
Personalo kalbinių įgūdžių gerinimo planavimas	●●● ●	●●● ●	●●● ●
Kitų kalbų nei valstybinė kalba vartotojų įdarbinimas strateginiams tikslams pasiekti	●●● ●	●●● ●	●●● ●
Kalbų mokymas personalui	●●● ●	●●● ●	●●● ●
Reguliarus duomenų apie darbuotojų kitų kalbų nei valstybinė kalba gebėjimus atnaujinimas	●●● ●	●●● ●	●●● ●
Darbuotojų, galinčių tinkamai bendrauti kitomis kalbomis nei valstybinė kalba, skatinimo priemonės / strategijos	●●● ●	●●● ●	●●● ●

Sąkytinės bendravimo priemonės mieste

	Vilnius	Kaunas	Klaipėda
			
			
Politiniai debatai ir sprendimų priėmimo procesas miesto (tarybos) lygmenyje			
Švietimo paslaugos			
Skubios pagalbos paslaugos			
Sveikatos apsaugos paslaugos			
Socialinės paslaugos			
Teisinės paslaugos			
Transporto paslaugos			
Imigracijos ir integracijos paslaugos			
Turizmo paslaugos			
Teatro programos (siūlomos)			

Rašytinės bendravimo priemonės mieste

	Vilnius	Kaunas	Klaipėda
	● daugiau negu 4 kalbos ● 3 – 4 kalbos ● 1 – 2 kalbos ● valstybinė		
Politiniai debatai ir sprendimų priėmimo procesas miesto (tarybos) lygmenyje	●	●	●
Švietimo paslaugos	●	●	●
Skubios pagalbos paslaugos	●	●	●
Sveikatos apsaugos paslaugos	●	●	●
Socialinės paslaugos	●	●	●
Teisinės paslaugos	●	●	●
Transporto paslaugos	●	●	●
Imigracijos ir integracijos paslaugos	●	●	●
Turizmo paslaugos	●	●	●
Teatro programos (siūlomos)	●	●	●

Kalbos viešųjų paslaugų sektoriuje ir viešose erdvėse trijuose Lietuvos miestuose (N ≥ 2):

anglų rusų, vokiečių, lenkų, prancūzų, hebrajų, italų, turkų, ispanų

Nagrinėjant nevalstybinių kalbų vartojimą viešųjų paslaugų sektoriuje, pirmiausiai pastebima, kad kalbų pasirinkimas priklauso nuo tautinės gyventojų sudėties atskirose šalies teritorijose. Savivaldybėse švietimo paslaugos įvairiausiai prieinamos gimtąja kalba. Didžiųjų Lietuvos miestų savivaldybėse taip pat geras viešųjų paslaugų prieinamumas kalbantiesiems rusų kalba. Pastebimas didėjantis vietos valdžios rūpinimasis atvykstančiais iš ES ar kitų šalių: savivaldybėse žodžiu ir (ar) raštu teikiamos paslaugos valstybinės kalbos nemokantiems asmenims dažniausiai prieinamos anglų ir rusų kalbomis. Turizmo paslaugų sferoje vartojamų kalbų spektras yra tik šiek tiek platesnis. Nepaisant gan paplitusio užsienio kalbų vartojimo savivaldybių veikloje, vietos valdžios institucijų darbuotojų kalbų mokėjimo skatinimui skiriama nepakankamai dėmesio, nors ir daugiau nei privačiame sektoriuje.

Kalbos verslo įmonėse

Bendroji įmonės kalbų strategija	plačiai taikoma	kartais taikoma	netaikoma
Kalbų strategijos naudojimas	4	3	17
Kalbų gebėjimų svarba įdarbinant darbuotojus	17	5	2
Tarptautinio judumo (mobilumo) galimybės	3	2	19
Naudojimasis vertėjų raštu ir žodžiu paslaugomis	13	3	8
Duomenų apie darbuotojų kalbų gebėjimus valdymas	1	2	21
Bendradarbiavimo tinklų naudojimas kalbų mokymuisi	3	3	18
ES programų ir finansavimo galimybių kalbų mokymuisi naudojimas	3	0	21
ES programų ir finansavimo galimybių kalbų mokymuisi žinomumas įmonėje	1	3	20

VK: valstybinė kalba

VAK: verslo anglų kalba

UK: užsienio kalbos

RMK: regioninės arba tautinių mažumų kalbos

IK: imigrantų kalbos

Daugiakalbystės praktika įmonės viduje	plačiai taikoma			kartais taikoma			netaikoma		
	VK	VAK	UK - RMK - IK	VK	VAK	UK - RMK - IK	VK	VAK	UK - RMK - IK
Partnerystės su švietimo institucijomis	0	3	0	0	2	1	24	19	23
Darbuotojų, galinčių tinkamai bendrauti kitomis kalbomis nei valstybinė kalba, skatinimo priemonės / strategijos	0	0	0	0	1	0	24	23	24
Kalbų mokymas personalui	2	8	1	0	3	1	22	13	22
CEFR naudojimas	1	0	0	0	0	0	23	24	24
Kalbų vartojimas darbinuose dokumentuose / įmonės (intraneto) svetainėje	24	12	3	0	1	0	0	11	21
Kalbų vartojimas įmonės naudojamoje programinėje įrangoje, tinklo programose ir pan.	21	12	3	0	2	0	3	10	21
Daugiakalbystės praktika įmonės veikloje									
Kalbų vartojimas verslo / metinėse įmonės ataskaitose	24	10	3	0	0	0	0	14	21
Kalbų vartojimas rinkodaroje	23	14	12	0	2	0	1	8	12
Kalbų vartojimas įmonės prekės ženklo / įvaizdžio kūrimui	23	15	12	1	2	2	0	7	10
Kalbų vartojimas įmonės internetinėje svetainėje	23	21	17	0	1	1	1	2	6

Kitų kalbų nei anglų vartojimas 24 Lietuvos verslo įmonėse (N ≥ 2):

rusų, vokiečių, estų, latvių, lenkų, danų, bulgarų, švedų, suomių

Lietuvos įmonėse vartojamų kalbų spektras gana platus. Dažniausiai vartojama verslo anglų kalba, tačiau gana dažnai reklamoje ir rinkodaroje pasitelkiamos rusų ir vokiečių kalbos. Užsienio kalbų vartojimas verslo įmonėse iš esmės atitinka svarbiausias šalies užsienio prekybos kryptis. Priklausomai nuo veiklos tikslų ir pobūdžio, vidinė ir išorinė komunikacija kai kuriose analizuotose viešbučių, mažmeninės prekybos įmonėse ir bankuose vyksta ir latvių, lenkų, estų, danų, prancūzų, bulgarų ir kitomis kalbomis. Remdamiesi atlikta apklausa, galime daryti prielaidą, kad tik nedidelė šalyje veikiančių įmonių dalis kalbos strategijas pripažįsta kaip lygiavertį įmonės plėtros elementą. Nepaisant to, kad šalies įmonėse vartojamos įvairios užsienio kalbos, darbuotojų skatinimui mokytis ar tobulinti kalbinius įgūdžius skiriama nepakankamai dėmesio. Labiausiai tikėtinos pagrindinės susiklosčiusios padėties priežastys – darbuotojų kalbų žinių lygis darbdavių vertinamas kaip pakankamas, o darbuotojų mokymų išlaidos įmonėms (ypač smulkiosioms ir vidutinėms) atrodo per didelės. Kita vertus, verslininkai menkai išnaudoja Lietuvoje ir užsienyje veikiančių tinklų teikiamas galimybes, leidžiančias plėtoti darbuotojų kalbines kompetencijas.

Bendrosios išvados:

Lietuvos įstatymai leidžia puoselėti individualią daugiakalbystę. Tačiau ES daugiakalbystės strategijos efektyviam įgyvendinimui trūksta institucinio koordinavimo, tarpinstitucinio bendradarbiavimo ir aiškesnio atsakomybės paskirstymo įgyvendinant ES daugiakalbystės strategiją.

Daug žadanti iniciatyva

Nuo 2010 metų Lietuvoje rengiami Metų kalbų ambasadoriaus rinkimai, kuriais siekiama skatinti ir populiarinti daugiakalbystę. Šią iniciatyvą vykdo Švietimo mainų paramos centras su partneriais pagal Europos Komisijos Europos kalbų ženklų programą. 2010 m. kalbų ambasadoriumi buvo išrinktas individualus asmuo, 2011 m. kalbų ambasadore buvo renkama verslo įmonė, o 2012 m. kalbų ambasadore planuojama paskelbti šio titulo nusipelnusių mokyklą.

Metų kalbų ambasadoriaus rinkimų organizatoriai siekia formuoti supratimą, kad asmenims ir darbdaviams pelninga investuoti į kalbų mokymąsi, ir atkreipti dėmesį į valstybės investicijas kalbų mokymui, kurios turėtų būti strategiškai planuojamos, priklausomai nuo valstybės poreikių.

Šaltiniai

LR Visuomenės informavimo įstatymas, 1996 m. liepos 2 d., Nr. I-1418. Valstybės žinios, 2006-07-27, Nr. 82-3254.

Markevičienė R., Tamulygienė L., Lietuvos spaudos statistika 2010. Lietuvos Martyno Mažvydo biblioteka. Bibliografijos ir knygotyros centras. Vilnius, 2011.

Pedagogų rengimo programos. Prieiga per internetą: www.vpu.lt/Page.aspx?pageID=2722.

Teisės aktų bazė. Prieiga per internetą: www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=3984&p_k=1.

Informacinės visuomenės plėtros komitetas. Prieiga per internetą: www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=6141&p_k=1.

Lietuvos statistikos departamentas. Prieiga per internetą: www.stat.gov.lt.

Švietimo ir mokslo ministerija. Prieiga per internetą: www.smm.lt.

Projektą "Europos kalbų lobynas" vykdo 30 konsorciumo partnerių

Réméjai

Projekto leidėjas:

www.language-rich.eu

© British Council 2012 Brand and Design/C403

The British Council creates international opportunities for the people of the UK and other countries and builds trust between them worldwide.

A registered charity: 209131 (England and Wales) SC037733 (Scotland).